

ČASOPIS PRE KNIHOVNÍCTVO

KNIŽNICA

KNIŽNICE A INFORMÁCIE

BIBLIOGRAFIA

PROFESIA KNIHOVNÍK

LITERÁRNY ARCHÍV

BIOGRAFISTIKA

ŠKOLSKÉ KNIŽNICE

štvrtročník
číslo 02
2023
ročník XXIV.

2023

DIKDA*

Digitálna knižnica a digitálny archív

národná
knižnica
bez políc
dikda.snk.sk

Zodpovedný redaktor

Mgr. Zuzana Struháriková
e-mail: zuzana.struharikova@snk.sk
tel.: +421 43/2451 304

Jazykový redaktor

PhDr. Darina Auxová, PhD.
e-mail: darina.auxova@snk.sk

Technické a grafické spracovanie

Mgr. Jana Nemcová

Adresa redakcie

Slovenská národná knižnica
Nám. J. Cígera Hronského 1
036 01 Martin
e-mail: redakcia@snk.sk
tel.: +421 43/2451 304, 277

Redakčná rada

Ing. Katarína Krištofová, PhD.
Mgr. Katarína Buzová, PhD.
prof. PhDr. Peter Čajka, PhD.
Mgr. Szabolcs Dancs
doc. Mgr. Marcela Domenová, PhD.
doc. Mgr. Marián Grupača, PhD.
PhDr. Jana Huňová
Mgr. Iveta Hurná
prof. Ing. Vojtech Jurčák, CSc.
prof. PhDr. Tomáš Kubiček, Ph.D.
Katarzyna Ślaska
Mgr. Michal Sliacky
Ing. Silvia Stasselová
Mgr. Norbert Végh
Ing. Danica Zendulková

Milé čitateľky, milí čitatelia,

asi nikoho neprekvapí, ak uvediem, že už dlhodobo sme svedkami neustále narastajúcej krízy informácií, prejavujúcej sa v prakticky každej oblasti nášho života. Nadmerné množstvo informácií, s ktorými denne prichádzame do kontaktu, je tak čoraz častejšie vnímané nie ako privilégium, ale ako výzva, ktorej sme nútení čeliť. V tomto smere je – viac než kedykoľvek predtým – nevyhnutné upriamiť našu pozornosť na rozvoj informačnej a digitálnej gramotnosti vrátane schopnosti efektívne vyhodnocovať a selektovať informácie a orientovať sa v „záplave“ informačných zdrojov. Aktuálne číslo časopisu Knižnica na uvedené problémy reflektuje v dvoch rovinách: v rovine súčasných výziev a iniciatív a v rovine predchádzajúcich snáh vybraných osobností významne sa podieľajúcich na mentálnom pozdvihnutí svojich krajanov, ktorí – na rozdiel od nás – čelili nedostatku informácií. Tieto zdanlivo protichodné situácie však majú rovnaký cieľ: spoločnosť, ktorá je schopná adekvátne sa s nimi vysporiadať. Knižnice, ako informačné a vzdelávacie inštitúcie, považujem za jeden zo základných pilierov takejto spoločnosti.

O tom, že téma dezinformácií je vnímaná ako dôležitá, svedčí článok V. Čepčányovej a L. Kytkovej, ktoré sa pod záštitou Slovenskej národnej knižnice spoločne podieľajú na projekte „Boj proti dezinformáciám a hoaxom“. K. Šteingerová a P. Jahnátek prostredníctvom tematickej bibliografie a sprievodnej fotodokumentácie umožňujú čitateľovi nahliadnuť do histórie výstavby Slovenskej národnej knižnice ako významnej informačnej inštitúcie. Dlhotrvajúcim predsudkom týkajúcim sa profesie knihovníka a jej významu nielen pre knižnice, ale aj pre ich používateľov a spoločnosť, sa vo svojom článku venuje A. Čuchor. Pravidelné rubriky Literárny archív a Biografistika sú v tomto čísle venované významným osobnostiam minulosti, ale aj súčasnosti – E. Pástorová približuje postoj Eleny Maróthy Šoltésovej k problematike alkoholizmu v spoločnosti, P. Cabadaj predstavuje život básnika Eugena Vesnina a vysokoškolského pedagóga Mariána Grupača, ktorých prínos sa odráža aj v ich literárnej tvorbe. Slovenským a zahraničným knižniciam sa venujú príspevky autoriek R. Cenigovej, ktorá sumarizuje aktivity školských knižníc realizované v minulom roku, a D. Obušekovej, oboznamujúcej čitateľa s inovatívnou Akademickou knižnicou Univerzity umení v Tokiu. Aktuálne číslo časopisu uzatvárajú dôležité míľniky zo života ďalších významných osobností – príspevok M. Dankovej je spomienkou na významnú osobnosť slovenského knihovníctva – Blanku Snopkovú a P. Cabadaj v širších súvislostiach reflektuje na 140. výročie úmrtia a na život štúrovského básnika Sama Chalupku

Prajem vám príjemné a obohacujúce čítanie.

Zuzana Struháriková
zodpovedná redaktorka

Uverejnené názory vyjadrujú stanoviská autorov, ktorí sú garantom obsahovej správnosti príspevku. Redakcia si vyhradzuje právo robiť v texte štylistické úpravy a jazykové korektúry a v prípade potreby krátiť príspevky. Nevyžiadané rukopisy redakcia nevracia. Pri prepise citovaných textov si redakcia vyhradzuje právo ponechať pôvodný pravopis kvôli autenticite dokumentov a prameňov.

Obsah/ Table of Contents

KNIŽNICE A INFORMÁCIE

Libraries and information

- 6/ **Dezinformácie, fake news a hoaxy**
Disinformations, fake news and hoaxes
Veronika Čepčányová
Lucia Kytková

BIBLIOGRAFIA

Bibliography

- 12/ **Výstavba Slovenskej národnej knižnice na Hostihore. Tematická bibliografia**
The construction of the Slovak National Library in Hostihora. A thematic bibliography
Kristína Šteiningrová
Peter Jahnátek

PROFESIA KNIHOVNÍK

Library profession

- 19/ **Práca začínajúceho knihovníka nie je len o čítaní kníh**
The work of a beginner librarian is not just about reading books
Adam Čuchor

LITERÁRNY ARCHÍV

Literary archive

- 25/ **Elena Maróthy Šoltéssová a jej boj proti alkoholizmu**
Elena Maróthy Šoltéssová and her crusade against alcoholism
Eva Pástorová

BIOGRAFISTIKA

Theory of Biography

- 30/ **Dve výročia básnika a knihovníka Eugena Vesnina**
Two anniversaries of the poet and librarian Eugen Vesnin
Peter Cabadaj

- 36/ **Impresie, vône a chute Mariána Grupača. Medailón jubilujúceho básnika a spisovateľa**
Impressions, scents and tastes of Marián Grupač. A portrait of the celebrated poet and writer
Peter Cabadaj

ŠKOLSKÉ KNIŽNICE

School Libraries

- 41/ **Čitateľské aktivity školských knižníc v roku 2022**
Reading activities of school libraries held in 2022
Rozália Cenigová

ZAHRANIČNÉ KNIŽNICE

World's Libraries

- 57/ **Akademická knižnica Univerzity umení v Tokiu**
Academic Library of the University of Art in Tokyo
Darina Obušeková

PRIPOMÍNAME SI ...

Commemorating...

61/ **Blanka Snopková – osobnosť slovenskej knihovníckej vedy**

Blanka Snopková – an important figure of Slovak library science

Monika Danková

68/ **Velký bard malého národa. Pred 140 rokmi zomrel Samo Chalupka**

The great bard of a small nation. Samo Chalupka died 140 years ago

Peter Cabadaj

DEZINFORMÁCIE, FAKE NEWS A HOAXY

MGR. VERONIKA ČEPČÁNYOVÁ
MGR. LUCIA KYTKOVÁ

 veronika.cepcanyova@snk.sk,
lucia.kytkova@snk.sk

 Odbor k-služby,
Slovenská národná knižnica,
Martin

 www.snk.sk

The article focuses on the issue of disinformation and conspiracy theories and their dissemination via media. Authors point out the importance of enlightenment and education of general public as well as librarianship experts in the media literacy field. They emphasize that library employees play a key role in informal education of users. Therefore, authors decided to participate in the project “*The battle against Disinformation and Hoaxes*” under the auspices of the Slovak National Library, the goal of which is to reduce the spread of disinformation, fake news, hoaxes and conspiracy theories by educating predominantly at-risk population: youth and seniors. Initiatives will be realized in the form of educational workshops and seminars complemented by the production of methodological guidelines and promotional materials. A report on the first workshop which took place at the Slovak National Library is also part of the article.

Keywords: disinformation, hoaxes, fake news, conspiracy theories, media literacy, librarians

ÚVOD

V súčasnosti je potrebné reflektovať aktuálnu situáciu v našej spoločnosti, v ktorej je človek zahľtený množstvom informácií. Pre používateľa knižnično-informačných technológií je preto veľmi náročné vyznať sa a správne orientovať v mori informácií. Vývoj technológií, internetu a sociálnych sietí priniesol množstvo výhod, ale sú s ním spojené aj mnohé úskalia a riziká. Pre knižnice je dôležité uvedomiť si, že kritické myslenie, mediálna gramotnosť a zamedzenie šírenia dezinformácií sú podstatné a aktuálne témy v spoločnosti. Zároveň je potrebné, aby sa im venovala pozornosť nielen v zmysle dodatočného vzdelávania, ale aj prostredníctvom viacerých aktivít a podujatí pre knihovníkov, mladých ľudí, seniorov a ostatných, ktorých táto téma zaujíma, respektíve aj ako neformálne vzdelávanie v danej problematike.

FENOMÉN DEZINFORMÁCIÍ, FAKE NEWS A HOAXOV

Slovenská národná knižnica v Martine v rámci plánu pre rozšírenie pôsobnosti knižnice v neformálnom vzdelávaní spustila projekt „Boj proti dezinformáciám a Hoaxom“ určený najmä žiakom stredných škôl a seniorom, ktorý realizujú Veronika Čepčányová a Lucia Kytková z oddelenia pre výpožičné a referenčné služby. Projekt je koncipovaný tak, aby boli vytvorené kvalitné výstupy overené cieľovou skupinou, ktorá ich bude využívať a podporovať ich šírenie medzi potenciálnymi užívateľmi. Prostredníctvom tohto vzdelávania možno priblížiť ohrozeným skupinám, ako sú seniori a stredoškóľaci, rozdiely medzi pravdivými informáciami, fake news, dezinformáciami a hoaxami. Autorky projektu sa pokúsia osloviť cieľové skupiny predovšetkým týmito výstupmi a aktivitami:

- tvorba článku o dezinformáciách, ako aj zverejnenie odkazov na podujatia, workshopy a podcasty a následne ich sprístupnenie verejnosti na webovej stránke SNK <https://www.snk.sk/sk/sluzby/v-sidnelnej-budove/informacna-vychova-pouzivatelov.html>;
- tvorba záložiek do kníh s textom o dezinformáciách a hoaxoch s cieľom zaujať pozornosť cieľových skupín;
- tvorba podcastov;
- organizácia podujatí (semináre, workshopy, besedy, napríklad *Boj proti dezinformáciám; Hoax*);
- komunikácia s účastníkmi podujatí, seminárov,

Záložka SNK *Dezinformácia a hoax*

workshopov a pod. formou vyplnených dotazníkov s cieľom získať spätnú väzbu a skvalitniť výstupy a zároveň doplniť podujatia o požadované a dôležité informácie na predkladanú tému.

Prepojením knihovníctva s neformálnym vzdelávaním verejnosti sa otvára veľa možností, ako pozitívne podporiť kritické myslenie a zároveň zvýšiť záujem používateľov o čítanie a počúvanie s porozumením.

V minulosti sa nepravdivé, vymyslené a zavádzajúce informácie, ktoré si zväčša ľudia posúvali ďalej na trhu alebo v rodinnom kruhu, označovali ako povery, mýty, a ich pôvod bol najmä v strachu z neznámeho. Dnes by sme ich pomenovali ako hoaxy.

Hoaxy v internetovom priestore boli ešte pred vznikom sociálnych sietí, ako uvádza aj Šnidl v publikácii *Pravda a lož na facebooku*: „Ešte pred nástupom

sociálnych sietí sa nezmysly šírili hlavne prostredníctvom hromadných e-mailov. Už na jeseň roku 1999 mohli ľudia do svojich e-mailových schránok dostať po česky písanú správu, ktorá oznamovala, že Bill Gates sa rozhodol podeliť o svoj majetok. Pokiaľ ju vraj človek prepošle svojim priateľom, za každého, ktorý používa operačný systém Windows, mu Gatesov Microsoft zaplatí 245 dolárov. Česká stránka hoax.cz začala na takéto správy upozorňovať už nedlho po roku 2000. Odvtedy zhromaždila viac než dvestopäťdesiat hoaxov z rôznych oblastí“ (Šnidl, 2017, s. 20).

S cieľom pomôcť knihovníkom a verejnosti zorientovať sa v množstve informácií a zároveň v nich správne a rýchlo rozoznať dezinformácie je potrebné tieto pojmy v prvom rade charakterizovať, pretože v praxi často narážame na to, že vymedzenia týchto pojmov sú nejednotné, nejednoznačné a v definíciách sú si podobné.

Prvým a veľmi dôležitým pojmom sú dezinformácie, ktoré sa pokúsila Rada Európy v *Správe o poruchách informácií* (2017) charakterizovať ako „informácie, ktoré sú nepravdivé (falošné) a úmyselne vytvorené so zámerom poškodiť osobu, sociálnej skupine, organizácii alebo krajine; ...rovnako ide o nepravdivé (falošné) informácie, ktoré sú vedome šírené, aby spôsobili škodu“ (Kačínová, 2019, s.12). Na základe tejto charakteristiky môžeme uviesť základné znaky dezinformácií:

- zavádzajúci, klamný až manipulatívny charakter,
- šírenie nepravdivosti (úplnej alebo čiastočnej),
- úmysel, ako uškodiť v hospodárskej, politickej alebo bezpečnostnej oblasti.

Podstatu aktuálnych dezinformácií v prostredí internetu a sociálnych sietí vieme najlepšie vystihnúť prostredníctvom typických javov, ktoré tvoria konšpiračné teórie, hoaxy a fake news.

Pojem hoax môžeme definovať ako falošnú správu, mystifikáciu, žart, podvod, klamstvo, ktoré ľudia vydávajú za pravdivý fakt, a ten musíme vedieť odlišiť od obyčajných fám. Hoax (poplašnú správu) môžeme odlišiť od ostatných dezinformácií pomocou jednoduchých bodov, ktoré obsahujú:

- „Prosím zdieľajte .....“ – snaha šíriť hoax medzi čo najväčším počtom ľudí,
- „... inak sa im niečo stane!!!“ – snaha vyvolať čo najväčší nátlak na ľudí,
- „... inak sa niečo stane šteniatkam, deťom, mačiatkam...!!!“ – snaha vyvolať u ľudí strach/ súcit,
- „... toto musia vedieť všetci!!!“ – väčšinou snaha vyvolať u ľudí senzáciu, v tomto prípade ide o šírenie rady, ktorá je pre ľudí nevhodná.

Ďalším podobným pojmom sú fake news, čiže faloš-

né správy, ktoré definuje Kačínová ako „typy informácií, ktoré sú verifikovateľne nepravdivé, a to v ich celku alebo sčasti, sú vyrábané vedome ako falošné a následne úmyselne šírené, disponujúc autentickým informatívnym vzhľadom, ktorý má vzbudiť dojem, že ide o seriózne správy. Ich úmyslom je oklamať, manipulovať alebo zneužiť svojich príjemcov obyčajne na ekonomické alebo politické účely“ (Kačínová, 2019, s. 18). Takáto falošná správa sa zdá byť pravdivá, obsahuje dokonca charakteristické znaky správ, ako sú citová neutrálnosť, vecnosť, včasnosť, presnosť, spoľahlivosť a úplnosť, ale pravdivá nie je.

Falošné správy sa zvyknú šíriť prostredníctvom sociálnych sietí spoločne s ostatnými javmi, ako sú napríklad konšpiračné teórie. Konšpiračné teórie sa dotýkajú rôznych oblastí nášho života. Je veľmi dôležité vedieť, ako ich môžeme odlišiť od hoaxov, dezinformácií a fake news. Ako uvádza Panczová, konšpiračné teórie môžeme definovať ako „nepodložené, neoverené, resp. oficiálne neakceptované informácie, ktoré varujú pred nebezpečným sprisahaním. V súvislosti s významnými historickými udalosťami vyzdvihujú úlohu sprisahania (resp. sprisahaní) a neveria oficiálnym zdôvodneniam“ (Panczová, 2017, s.14).

Myslíme si, že šírenie dezinformácií, hoaxov, konšpiračných teórií a fake news má omnoho hlbšie a vzájomne súvisiace príčiny, ktoré majú technologický, hospodársky, ideologický a politický charakter. Tento typ správ sa šíri v súčasnosti na internete najmä prostredníctvom sociálnych sietí a webových stránok za veľmi rýchly čas a má obrovský až masový dosah na používateľov.

AKO MÔŽU KNIŽNICE ČELIŤ DEZINFORMÁCIÁM

Pre knižnice 21. storočia je boj proti dezinformáciám prirodzenou úlohou, a preto pomáhajú používateľom vzdelávať sa v tejto oblasti. Súčasne sa snažia kritickým a inteligentným spôsobom brániť pravdivosť a spoľahlivosť informácií, ktoré im knihovníci poskytujú. Knihovníci v spolupráci so žurnalistami a učiteľmi sú najpopulárnejšími osobami v spoločnosti, ktoré sú zodpovedné za budovanie mediálnej gramotnosti. Preto je práve v kompetencii knihovníkov posúdiť pravdivosť informácií, odhaľovať fake news a konšpiračné teórie, a tak pomôcť používateľom orientovať sa vo fenoméne dezinformácií a zároveň popasovať sa s výzvami, ako:

- nadprodukcia digitálneho obsahu (nadmerné množstvo nových a ťažko overiteľných internetových zdrojov),
- vznik a vývoj robotov, ktoré dokážu napodobniť akademické písanie a vytvárať tak odborne pôsobiace dokumenty,
- používanie nespoľahlivých zdrojov v akademických prácach.

V tomto kontexte vnímania knižnično-informačných služieb poskytujú knižnice používateľom:

- pomoc pri vyhľadávaní spoľahlivých informácií,
- učiť sa nové veci,
- získavať informácie v oblasti informačnej gramotnosti.

Z toho vyplýva potreba zvýšenia zručnosti knihovníkov v oblasti informačnej gramotnosti. Knižnice by sa mali angažovať v školení a špecializácii zamestnancov na uspokojovanie potrieb používateľov v oblasti knižnično-informačných služieb.

Autori Loos a Ivan v publikácii *Fighting Fake News: Generational Approach* uvádzajú, že na svete existuje približne 320 000 verejných knižníc a viac ako milión parlamentných, národných, univerzitných, vedeckých, výskumných, školských a špeciálnych knižníc. Všetky tieto knižnice sprostredkujú informácie, ako používať zdroje dostupné pre všetkých, čo z nich robí rozhodujúce inštitúcie v digitálnej ére. Tento aspekt predstavuje pre knihovníkov veľkú výzvu a zároveň posilňuje potrebu vytvoriť koncept mediálnej gramotnosti a metodiky. Knižnica by totiž mala pôsobiť ako sprostredkovateľ medzi používateľmi a prístupom k spoľahlivým informáciám, napríklad prostredníctvom zvyšovania informovanosti používateľov, edukáciou v oblasti vyhľadávania v online katalógu a voľne dostupných elektronických zdrojov, filtrovaním nepravdivých informácií od pravdivých, podporou výskumníkov a pedagógov či poskytovaním konzultačných služieb.

Po pandémie vzrástol záujem používateľov o spoľahlivé elektronické informačné zdroje, a tým aj potreba inovácie a modernizácie knižníc v oblasti poskytovania kvalitných a relevantných informácií smerom k používateľovi. Preto by mali knižnice v súčasnosti viac ako kedykoľvek predtým podporovať projekty, organizáciu podujatí, tvorbu metodiky a propagačných materiálov v boji proti šíreniu dezinformácií. Do budúca by mohli zväziť aj možnosť zaškolenia knihovníkov v oblasti mediálnej gramotnosti, ktorí by prevzali zodpovednosť za spracovanie,

Plagát podujatia „Boj proti dezinformáciám a Hoaxom“

uchovávanie a sprístupňovanie postupov získavania informácií.

Dôležitým krokom v boji proti šíreniu dezinformácií zo strany knižníc je neustále nadväzovať spoluprácu so školami a rozvíjať kritické myslenie budúcich používateľov už od útleho veku. Deti tak budú schopné spochybňovať, zdôvodňovať a diskutovať o využívaní rôznych zdrojov a rozlišovať relevantné a pravdivé zdroje od irelevantných a nepravdivých.

BOJ PROTI DEZINFORMÁCIÁM V PRAXI

Mediálna gramotnosť je jednou z kľúčových kompetencií pre život v súčasnej spoločnosti. Aj z tohto dôvodu sa oddelenie pre výpožičné a referenčné služby Slovenskej národnej knižnice aktívne angažuje v boji proti dezinformáciám a v spolupráci s novinárom *Denníka N* Vladimírom Šnídlom

Podujatie *Dezinformácie, fake news a hoaxy*. Zdroj: SNK

a psychologičkami Kristínou Blažekovou a Janou Fúskovou zorganizovalo podujatie *Dezinformácie, fake news a hoaxy* zamerané na dve cieľové skupiny, ktoré sú podľa organizátorov náchylnejšie veriť dezinformáciám, a to študenti nad 15 rokov a seniori. O podujatie prejavili záujem aj ekonomicky činné osoby, ktoré sa ho aktívne zúčastnili. Prostredníctvom ukážok bol účastníkom konferencie poskytnutý návod, ako si vybrať kvalitné a pravdivé informácie a vyhnúť sa tak manipuláciám. Cieľom výstupov taktiež bolo, aby sa študenti a seniori dozvedeli viac o problematike mediálnej gramotnosti a vedeli si vytvoriť vlastný kritický názor na kontroverzné témy.

Podujatie bolo rozdelené na dve časti. Dopoludňajšej sa zúčastnilo približne sedemdesiat študentov, ale aj viacero dospelých, ktorí aktívne reagovali a zapájali sa do diskusie v rámci tejto témy. Popoludňajšia časť bola venovaná seniorom, ktorí viedli s prednášajúcimi aj medzi sebou pestrú debatu. V rámci oboch častí sa ako prvý prednášajúci predstavil Vladimír Šnidl (vladimir.snidl@dennikn.sk, instagram „krotimehoaxy“) s príspevkom *Ako čeliť hoaxom*, ktorý sa okrem témy dezinformácií venoval aj rôznym manipuláciám na sociálnych sieťach, a účastníkom sa snažil vysvetliť, ako môžu tieto manipulácie odhaliť a na akom princípe fungujú algoritmy.

Druhý príspevok *Ako sa vyznať v záplave (dez)informácií?* predniesli Kristína Blažeková a Jana Fúsková. Obe prednášajúce sú psychologičky, pričom Kristína Blažeková zároveň dlhodobo pôsobí v slovenskej vetve českého združenia *OZ Zvol si info* (tim@zvolsi.info), v rámci ktorého prednáša o dezinformáciách nielen pre školy, ale aj verejnosť na celom Slovensku. S pomocou preventívneho programu *FANTOMAS* učí študentov, ako sa vyznať v mori dezinformácií a nadobudnúť mediálnu gramotnosť.

ZÁVER

Podujatie *Dezinformácie, fake news a hoaxy* organizované oddelením pre výpožičné a referenčné služby v priestoroch Slovenskej národnej knižnice zaujalo všetkých zúčastnených, čoho dôkazom je aj spätná väzba v podobe pozitívnych reakcií a vyjadrení, ako

„Bolo to výborné. Veľa informácií. Praktické, jednoducho a zaujímavé podané. Ľudskí, autentickí prednášajúci.“;

„Podujatie bolo zaujímavé a náučné.“;

„Celkový dojem dobrý, prednášajúci koncentrovaní a schopní. Organizátori šikovní, atmosféra výborná. Privítala by som dlhšie bloky prednášok.“;

Podujatie *Dezinformácie, fake news a hoaxy*. Zdroj: SNK

„Podujatie mi vylepšilo prehľad v názoroch na niektoré témy.“

Záujem o podujatie a pozitívne ohlasy zároveň motivovali autorov projektu pokračovať v boji proti dezinformáciám a prostredníctvom workshopov, respektíve online prednášok vzdelávať širokú verejnosť v tejto aktuálnej téme. Je veľmi dôležité ší-

riť v tomto smere osvetu a podieľať sa tak na budovaní mediálnej gramotnosti nielen verejnosti, ale aj odborníkov z oblasti knihovníctva. Práve preto v súčasnosti Slovenská národná knižnica pripravuje podcast venovaný tejto problematike, ktorý bude dostupný na webovej stránke Slovenskej národnej knižnice.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- BREZINA, Ivan – ČAVOJOVÁ, Vladimíra. 2021. *Prečo ľudia potrebujú krízy: psychológia spoločenských vied*. Bratislava : Premedia 2021. 157 s. ISBN 978-80-8242-023-7.
- GREGOR, Miloš – VEJVODOVÁ, Petra. 2018. *Nejlepší kniha o fake news, dezinformáciách a manipuláciách!!!* Brno : CPress 2018. 142 s. ISBN 978-80-264-1805-4.
- KAČINOVÁ, Viera. 2019. *Fenomén „fake news“, hoaxov a konšpiračných teórií v kontexte mediálnej výchovy*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave 2019. 157 s. ISBN 978-80-572-0019-2.
- LOOS, Eugene – IVAN, Loredana. *Fighting Fake News: Generational Approach*. Basel : MDPI 2022. 172 s. ISBN 978-3-0365-5719-9.
- PANCZOVÁ, Zuzana – TAKÁČOVÁ, Judita. 2017 *Konšpiračné teórie: témy historické kontexty a argumentačné stratégie*. Bratislava : Veda 2017. 155 s. ISBN 978-80-224-1546-0.
- ROSLING, Hans – ROSLING, Ola – ROSLING RÖNNLUND, Anna – BACHLEDOVÁ, Marianna. 2020. *Moc faktov: desať dôvodov, prečo máme o svete mylné predstavy – a prečo sme na tom lepšie, ako si myslíme*. Bratislava : Tatran 2020. 335 s. ISBN 978-80-222-0993-9.
- ŠALMON, Tomáš. 2021. *(Ne)bezpečný internet: sprievodca pre používateľov internetu od 10 do 99 rokov*. Bratislava: Linden 2021. 290 s. ISBN 978-80-566-1941-4.
- ŠNÍDL, Vladimír. 2017. *Pravda a lož na Facebooku*. Bratislava : N Press, s.r.o. 2017. 157 s. ISBN 9788097239442.
- Učitelia proti dezinformáciám*. 2018. Bratislava : Slovenský inštitút pre bezpečnostnú politiku 2018. 50 s. ISBN 9788097222857.

VÝSTAVBA SLOVENSKEJ NÁRODNEJ KNIŽNICE NA HOSTIHOŘE

TEMATICKÁ BIBLIOGRAFIA

MGR. KRISTÍNA ŠTEININGEROVÁ
MGR. PETER JAHNÁTEK

 steininger.kristina@gmail.com

 peter.jahnatek@snk.sk

 Odbor k-služby,
Slovenská národná knižnica,
Martin

 www.snk.sk

The article focuses on the construction history of the Slovak National Library on the 60th anniversary of its beginning. The building, which is one of the most important architectural works of the second half of the 20th century, was built from 1964 to 1975. The main part of the article deals with the thematic bibliography, which is the first bibliography dedicated to this topic, including not only books and articles, but also audiovisual documents. Historically, the bibliography reaches back to the 1960s, but also includes documents from the first decade of the 21st century (including one document published in 2020). Records which are part of the bibliography have various scopes – from broadly oriented documents dealing with architecture as such to documents dealing specifically with the construction of the Slovak National Library.

Keywords: Slovak National Library, third building of Matica Slovenská, Slovak architecture, historical bibliography, thematic bibliography

Budova Matice slovenskej na Hostihore v Martine pred jej dokončením. Zdroj: Archív Matice slovenskej

Budova Slovenskej národnej knižnice patrí k dominantám mesta Martin a ikonám modernej slovenskej architektúry v druhej polovici 20. storočia. Jej základný kameň položili pred 60. rokmi. Pre časopis *Knižnica* sme pri tejto príležitosti pripravili príspevok a výberovú bibliografiu.

Vybudovanie dôstojného sídla najvýznamnejšej slovenskej kultúrnej inštitúcie patrilo v 20. storočí k významným architektonickým projektom. Na stavbu novej, v poradí tretej budovy Matice slovenskej a zároveň Slovenskej národnej knižnice vybrali na začiatku šesťdesiatych rokov 20. storočia vyvýšené miesto na Hostihore. Podľa urbanistického zámeru budova mala byť pokračovaním línie kultúrno-spoločenských stavieb s národným charakterom (Národný cintorín, Slovenské národné múzeum) na hrane terasy nad ulicami mesta. Mala to byť prvá novostavba národnej knižnice postavená na Slovensku. S týmto cieľom bola v rokoch 1961 až 1962 vypísaná anonymná architektonická súťaž. Architekti muse-
li pri návrhoch zohľadniť plánované umiestnenie

budovy, prístup k nej, riešenie prevádzky knižnice a systém skladovania kníh a iných dokumentov. Odborná komisia na zasadnutí v kaštieli v Diviakoch

Severozápadný pohľad na model tretej budovy Matice slovenskej od architektov Dušana Kuzmu a Antona Cimmermanna. Zdroj: Archív Matice slovenskej

(miestna časť Turčianskych Teplíc) v roku 1962 za víťazný návrh označila projekt dvojice architektov Dušana Kuzmu a Antona Cimmermanna. Autorom diela išlo o jednoduchú a jasnú skladbu hmôt a do-cielenie architektonického účinku primeranej mo-numentality, akú si inštitúcia celonárodného význa-mu vyžadovala.

Základný kameň novej budovy slávnostne položili pri príležitosti 100. výročia Matice slovenskej 4. augusta 1963. S výstavbou budovy začali o rok neskôr. Do-končená bola v roku 1975. Kompozícia budovy vy-chádzala zo schémy kontrastu horizontálnej podnože s átriami a na ňu nadväzujúcej vertikálnej výškovej časti. V podnoží knižnice sú priestory pre verejnú a kancelárie zamestnancov. Výšková budova slúži ako depozit. Má 16 podlaží, z toho 2 pod zemou. Vysoká je 42 m, široká 53 m a jej dĺžka je 110 m.

Budova knižnice bola postavená metódou zdvíha-ných stropov tzv. lift slab construction, ktorú požívali v tom čase predovšetkým v USA, Kanade a v západo-európskych štátoch. Princíp spočíva v tom, že sa na úrovni suterénu vopred vybetónujú stropy, postupne jeden po druhom, až kým nie sú všetky hotové. Ná-sledne sa pokračuje s dvíhaním jednotlivých betó-nových blokov, pričom sa najprv uloží spodný strop a ďalšie sa ukladajú zdola nahor. Na požadovanú úro-veň ich dvíhajú po vopred vybetónovaných stĺpoch, na ktorých sú potom stropy ukotvené. V Českoslo-vensku to bola najvyššia budova postavená takýmto spôsobom.

Výstavba tretej budovy Matice slovenskej v Martine (15. 2. 1967). Zdroj: Archív Matice slovenskej

Na stavbe Slovenskej národnej knižnice s architekt-mi spolupracovali stavební inžinieri Fraňo a Dukát, ktorí zabezpečovali dodržiavanie správnych techno-logických postupov.

Celá budova je obložená betónovými prefabrikátmi. Ryhované platne sú na podnoží. Výškovú časť odlišu-jú autorsky modelované svetlomy. Tento architekto-nický prvok navrhol špeciálne pre túto budovu Dušan Kuzma. Ich úloha nie je len estetická, ale aj praktická, pretože chránia uložené knižné a archívne fondy.

Interiér budovy navrhli architekti Vojtech Vilhan a Gabriela Cimmermannová. Prevládajú v ňom biele, oranžové, sivomodré a zelené farby v kombinácii s an-tikorovým obkladom stĺpov. Pôvodný nábytok a vyba-venie ako súčasť návrhu boli vyhotovené na mieru.

Emotívnu zložku posilňujú jedinečné umelecké diela, ktoré svojou nadčasovosťou a dekoratívnou funkciou

Spoločenská sieň Zlatá niť (pomenovaná podľa pozlátenej nástennej výzdoby nad okennou časťou od akademickej maliarky Eleny Bellušovej). Zdroj: Archív Matice slovenskej

dotvárajú architektúru budovy. Vo vstupnej hale je to sklenená plastika Václava Cíglera, v pohľadovej stene nad schodiskom súbor obrazov Milana Laluhu, v štu-dovni reliéf *Zlatá niť* od Eleny Bellušovej a obraz od Janka Alexyho. Busty národných dejateľov sú umiest-nené pri stĺporadi na prvom poschodí. Monumentali-tu exteriéru dopĺňajú ďalšie umelecké diela. Betónový reliéf od Vincenta Hložníka nad vchodom, bronzová socha *Pochodeň* od Jozefa Kostku pred budovou a dre-vené plastiky Vladimíra Kompánka v átriu.

Tvorivým prístupom, nekonvenčnou farebnosťou a zmyslom pre detail sa autorom podarilo umocniť a obohatiť priestor knižnice.

Otvorenie tretej budovy Matice slovenskej na Hostihore (31. 8. 1975). Zdroj: Archív Matice slovenskej

VÝBEROVÁ BIBLIOGRAFIA VÝSTAVBY SLOVENSKEJ NÁRODNEJ KNIŽNICE

Nasledujúca výberová bibliografia je prvým súpisom literatúry o budove Slovenskej národnej knižnice (tretia budova Matice slovenskej) v Martine. Pri jej zhotovovaní sme čerpali z údajov spracovaných v online katalógu SNK, v katalógu digitálnej knižnice SNK, ale aj z bibliografií, zo slovenských novín, časopisov (1962 – 1976) a iných prameňov. Záznamy sme rozdelili na knižné vydania, príspevky v periodikách a ďalšie dokumenty. Vo všetkých kategóriách sú radené chronologicky, vrámci jedného roka abecedne podľa mena autora (v prípade, že meno autora nebolo uvedené, abecedne sme zaradili názov príspevku). Ďalšie dokumenty obsahujú plány rozmiestnenia pracovísk, záznam z kontrolného dňa stavby a dokumentárny film zo seriálu. Bibliografické záznamy sú zapísané v rovnakej forme ako boli uvedené v bibliografiách. Fotografická dokumentácia k výstavbe budovy sa nachádza v archíve Matice slovenskej.

Schéma triedenia

A. Knižné vydania

B. Príspevky v periodikách

C. Ďalšie dokumenty

A. Knižné vydania

1988

- 1
Národná svetlica: výber dokumentov k dejinám Matice slovenskej / Vojtech Šarluška ; zostavili: Michal Eliáš, Pavol Rovný, Ivan Fulmek, Filip Lašut. – Martin : Matica slovenská, 1988. – S. 249 – 251.
- 2
V pamäti národa: Kniha o Matici slovenskej / Štefan Haviar, Ivan Kučma ; zostavili: Štefan Haviar, Robert Brož. – Martin : Matica slovenská, 1988. – S. 46, 48, 55 – 72.
- 3
Matica slovenská : Sprievodca / Viliam Mruškovič. – Martin : Matica slovenská, 1988. – S. 132 – 133.

1989

4
Maľba v architektúre / Viera Luxová. – Bratislava : Veda, 1989. – S. 134, 164, 183, 193.

1990

5
Premeny súčasnej architektúry Slovenska / Jana Krivošová [et al.]. – Bratislava : Alfa, 1990. – S. 68 – 69. – ISBN 8005006004.

1996

6
Martin: centrum národnej kultúry Slovákov : sprievodca mestom a okolím / Michal Eliáš [et al.]. – Martin : Matica slovenská, 1996. – S. 89 – 90. – ISBN 8070903902.

2003

7
Matica slovenská: dejiny a prítomnosť / Tomáš Winkler, Michal Eliáš. – Martin : Matica slovenská, 2003. – S. 190, 335. – ISBN 8070906944.

2005

8
Vincent Hložník: (v mojich fotografiách a spomienkach) / Pavol Breier. – Bratislava : Petrus, 2005. – S. 26. – ISBN 8088939909.

9
Dušan Kuzma: architekt / Ľudovít Petránsky [et al.]. – Bratislava : Spolok architektov Slovenska, 2005. – S. 10 – 12, 23, 25 – 28, 33, 35, 50, 60 – 63, 71 – 72, 76. – ISBN 8088757002.

2006

10
Slovenská národná knižnica: sprievodca / Peter Cabadaj [et al.]. – Martin: Slovenská národná knižnica, 2006. – S. 8 – 10. – ISBN 80-89023-91-6.

2007

11
Slovenská architektúra od Jurkoviča po dnešok: [... v rámci projektu č. 3/4311/06 a grantovej agentúry VEGA v rámci projektov č. 1/2123/05 a 2/7112/27] / Matúš Dulla. – Bratislava : Perfekt, 2007. – S. 120. – ISBN 9788080463663.

2008

12
Zlatá kniha Matice slovenskej / Michal Eliáš, Štefan Haviar. – Martin : Matica slovenská, 2008. – S. 57 – 59. – ISBN 9788070908754.

2010

13
Z dejín Matic slovanských národov / Michal Eliáš. – Martin : Matica slovenská, 2010. – S. 76 – 78. – ISBN 9788070909706.

B. Príspevky v periodikách

1962

14
Výstavba Martina / Jaroslav Kapusta, Dušan Kuzma, Ivan Matušík. In: Výtvarný život. – Roč. 7, č. 7 (1962), s. 250 – 255. 7 obr.

15
Súťaž na novostavbu v Matice slovenskej / Milan Bodický. In: Projekt. – Roč. 4, č. 5 (1962), s. 101 – 105. 16 obr.

16
Matica slovenská v návrhoch / Drahoslav Gawrecki. In: Čitateľ. – Roč. 14(11), č. 6 (1962), s. 219. 3 obr.

17
Komplex Matice slovenskej. (O návrhu novej budovy Matice slovenskej) / Naďa Pospíšilová. In: Kultúrny život. – Roč. 17, č. 31 (1962), s. 10. 1 obr.

1963

18
Naplno rozkošateľo dielo, ktoré rozvíjala Matica / Jozef Lénart. In: Roľnícke noviny, 6. 8. 1963, s. 3. 1 obr. In: Smena, 6. 8. 1963, s. 4. 1 obr.

19
Martin a storočná Matica slovenská. [Architektúra novej budovy] / Igor Thurzo. In: Československý architekt. – Roč. 9, č. 13/14 (1963), s. 3. 1 obr.

1965

20
Matica slovenská – Slovenská národná knižnica v Martine. Autori projektu; Dušan Kuzma, Anton Cimmermann / Martin Kusý. In: Architektúra ČSR. – Roč. 24, č. 5 (1965), s. 315 – 318. 7 obr.

21
Stavba národnej hrdosti. (Nová budova Matice slovenskej) / Juraj Paška. In: Predvoj. – Roč. 1, č. 39 (1965), s. 1.

22
Matica slovenská stavia / V. Trstenský. In: Čitateľ. Martin : Matica slovenská, 1965. 14 (5). s. 190 – 191.

1966

23
Moderný chrám slovenskej knihy. (O novej budove Matice slovenskej, stavanej na Hostihore.) / ČTK. Pravda, 23. 3. 1966. s. 1.

1967

24
V službách ľudu oslávená. (Ako bude vyzerať nová Matica.) / mr [Miroslav Ruttkay]. In: Pravda, 26. 5. 1967. s. 2. 1 obr.

25
Ochotné ruky Matici [slovenskej]. (Strojári ukazujú Slovákom príklad) [Pomoc pri výstavbe novej budovy] / [autor] – mr – In: Pravda, 11. 8. 1967, s. 1.

26
Najvyšší budova s dvíhanými stropmi v ČSSR / Jaroslav Vlašič. In: Technické noviny. – Roč. 21, (1967), s. 1.

27
Martin čaká a trpne. (Brzdy výstavby Matice.) / – mr – [Ruttkay Mir.]. In: Pravda, 17. 11. 1967, s. 2. 1 obr

1968

28
Pre Maticu. [Výstavba novej budovy.] / [autor] (jj). In: Ľud, 12. 7. 1968, s. 3.

29
Nový stánok pre Maticu slovenskú / Jozef Janík. In: Technické noviny. – Roč. 16, č. 31 (1968), s. 1.

30
Nový stánok Matice slovenskej alebo stavba národnej hrdosti s problémami / Juraj Paška. In: Čitateľ. – Martin : Matica slovenská, 1968. Roč. 17, č. 5, s. 188 – 190.

31
Bude to dôstojný stánok slovenskej kultúry. (Stavba Matice slovenskej čaká odborníkov) / Egon Skalák. In: Práca, 11. 8. 1968, s. 4.

1969

32
Dušan Kuzma / Marián Marcinka. In: Projekt. – Roč. 11 (1969), č. 11 – 12, s. 240. 1 obr.

33
Prvé svetlomy na Hostihore. (Výstavba budovy Matice slovenskej.) In: Život Turca. – Roč. 10, č. 16 (1969), s. 14.

1970

34
Reliéf pre Maticu. (Vítané dielo akad. maliarky Eleny Bellušovej) / Elena Bellušová. In: Práca, 20. 6. 1970, s. 6. 1 obr.

1971

35
Palác slovenskej kultúry. [Stavba národnej knižnice v Martine] / Karol Belický In: Nedelná Pravda. – Roč. 4, č. 33 (1971), s. 7. 3 obr.

1972

36
Ako pokračuje výstavba budovy MS / J. Čierny. In: Maticné čítanie. – Roč. 5, č. 3 (1972), s. 6.

37
Knižné bohatstvo mieri na Hostihore. (Do novej budovy Matice slovenskej) / [autor] (mr). In: Pravda, 17. 8. 1972, s. 3.

38
Pre novú Maticu z ateliérov umelcov. In: Projekt: slovenská architektonická revue. – Bratislava: Sväz slovenských architektov. – Roč. 14 (1972), s. 16 – 19. ISSN 1335-2180.

39
Na Hostihore je ešte veľa práce. (Stavbári sa posilujú včas dokončiť budovu Matice slovenskej) / Miroslav Ruttkay. In: Pravda, 24. 5. 1972, s. 2.

1973

40
Aj stavba Matice je potrebná. (Z martinskej Hostihory sa vytráca niekdajší optimizmus) / Miroslav Ruttkay. In: Pravda, 6. 11. 1973, s. 2.

1975

41
Matica slovenská včera dnes. (Ústredná knižnica na Slovensku dostala novú budovu) / Hana Bábičková. In: Ľud, 5. 9. 1975, s. 5.

42
Dňa 31. augusta t. r.... [Slávnostné odovzdanie novej budovy Matice slovenskej do používania] / Želmíra Brozmannová. In: Čitateľ. – Roč. 24. č. 11 (1975), s. 394 – 95. 6 obr.

43
Sen sa stal skutočnosťou / G. Grácová. In: Maticné čítanie. – Roč. 8, č. 18 (1975), s. 2.

44
Naša Matica slovenská (Činnosť Matice slovenskej) / Luboš Jurík. In: Nové slovo. – Roč. 17, č. 36 (1975), s. 10

45
Matica slovenská v nových priestoroch / Július Korda. In: Knižnice a vedecké informácie. – Roč. 7, č. 4 (1975), [Príl.] – (1975), s. 2.

46
Naplnia sny minulosti. In Smer, 1. 9. 1975, s. 1 a 3. 1 obr.

47
Nová budova v Martine. In: Čtenář. – Roč. 27, č. 12 (1975), s. 412. 1 obr.

48
Práca hodná chvíle sviatočnej. (K otvoreniu novej budovy Matice slovenskej). In: Maticné čítanie. – Roč. 8, č. 19 (1975), s. 1. 11 obr.

49

Matica slovenská 1975. [Úvaha pri príležitosti otvorenia] / Rosenbaum Karol. In: Maticné čítanie. – Roč. 8, č. 18 (1975), s. 1

50

Hostihora mení vzhľad. (Na výstavbe Matice slovenskej stavbári finišujú) / Miroslav Ruttkay. In: Pravda, 12. 4 1975, s. 3. 1 obr.

51

Slávnostné dni Martina. (Stranícka a vládna delegácia na otvorení budovy Matice slovenskej). In: Pravda, 1. 9. 1975, s. 1 a 2.

52

Prerástla do našich dní. (K otvoreniu novej budovy matice slovenskej. [Postup výstavby a práce]) / Valková Jana. In: Maticné čítanie. – Roč. 8, č. 18 (1975), s. 6 – 7.

53

Dominanta na Hostihore. [Dokončenie výstavby Slovenskej národnej knižnice a ZDŠ v Jahodníkoch v Martine] / Mojmir Vrlík. In: Smer, 26. 8. 1975, s. 4.

1976

54

Matica slovenská – Slovenská národná knižnica. (Kultúrna sila z mnohých tvorivých dielní) / I. Jankovich. In: Projekt. – Roč. 18 (1976), č. 3 [195.], s. 12 – 17.

55

Dušan Kuzma: Dlhá cesta k Matici slovenskej. (Interview s nositeľom národnej ceny SSR). Nap. Viera Vojtková. In: Technické noviny. – Roč. 24, č. 4 (1976), s. 12.

56

Nová matica slovenská v Martine. [Budova.] / [autor] -rz-. In: Čs. Architekt. – Roč. 22, č. 23 (1976), s. 3. 5 obr.

1988

57

Budovy Matice slovenskej / Thurzo Igor. In: Výtvarný život. – Bratislava: Slovenský fond výtvarných umení, 1988, 33 (7), s. 57. – ISSN 0139-7214.

1990

58

Budova Matice slovenskej v Martine / Dušan Kuzma, Marián Marcinka, Viera Vojtková. In: Projekt: slovenská architektonická revue. – Bratislava: Sväz slovenských architektov, Roč. 32 (1990), č. 4. s. 39 – 42. – ISSN 1335-2180.

59

Farby a chuť mnohých úrod – Milan Laluha / Dušan Mikolaj. In: Slovensko. – Roč. 14 (1990), č. 7, s. 4 a 8 – 9. – ISSN 0231-7303.

1995

60

Snívať s otvorenými očami: Hovoríme s architektom Dušanom Kuzmom / Dušan Kuzma, Drahošlav Machala. In: Literárny týždenník. – Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1995. 8 (22). s. 1, [pokračovanie] s. 10 – 11.

2007

61

Svojím umením šírila radosť / Dana Lacková. In: Knižnica. – Martin: Slovenská národná knižnica, Roč. 8 (2007), č. 2 – 3, s. 93 – 94. – ISSN 1336-0965.

C. Ďalšie dokumenty

1963

62

Nová budova Matice slovenskej – plány rozmiestnenia pracovísk. – Martin : Matica slovenská, fotokópia 1963, prieč. 4°. – 9 s.

1972

63

Záznam z kontrolného dňa stavby Matice slovenskej v Martine zo dňa 28. 11. 1972. – Martin : Matica slovenská, rozm. 1972, prieč 4°. – 6 s.

2020

64

Ikony. Dušan Kuzma. [dokumentárny film zo seriálu] / scenár a réžia: Daniel Svoreň. – Bratislava : RTVS, 2020. [RTVS 7. 09. 2020; 21:10]. Dostupné tiež na internete: <https://www.rtv.sk/televizia/archiv/16250/240834#1510>.

PRÁCA ZAČÍNÁJÚCEHO KNIHOVNÍKA NIE JE LEN O ČÍTANÍ KNÍH

MGR. ADAM ČUCHOR

The article briefly introduces the workload of a librarian, while pointing out various stereotypes and prejudices which are connected with this profession. There is a general assumption that librarians dedicate a significant portion of their day to reading books while information research is usually perceived as a secondary aspect of their work. Moreover, librarians are often described as having insufficient communicative or social skills. On the contrary, the author pinpoints the significant contribution of the library profession to society, especially in terms of facilitating relevant information, which are essential for satisfying current information needs of library users. The profession of the librarian is thus transforming into a profession of information specialist who is able to use and organize information via digital technology in a strategical manner.

Keywords: librarians-beginners, library profession, stereotypes and prejudices, information specialists

 adam.cuchor@snk.sk

 Odbor k-služby
Slovenská národná knižnica,
Martin

 www.snk.sk

ČO VIE O KNIHOVNÍKOCH MODERNÁ VEREJNOSŤ

Množstvo ľudí môže mať ešte v 21. storočí často skreslené a úplne nereálne predstavy o náplni rôznych povolání, o ktoré sa bližšie nezaujímajú. Podobná situácia, žiaľ, čiastočne platí aj o práci knihovníkov. Nie je to iba problémom na Slovensku, ale aj v zahraničí. Viaceré mylné predstavy o práci knihovníkov s odstupom času prerástli až do predsudkov, prípadne stereotypov, ktoré sa občas vzťahujú nielen na pracovníkov, ale aj na samotné pracoviská knižnice ako vzdelávacie inštitúcie v modernom období. Preto sme zvolili za hlavný cieľ tohto elaborátu v krátkosti pokúsiť sa poukázat a upozorniť odbornú verejnosť na väčšinu rozšírených falošných predstáv, prípadne predsudkov o práci, výzore alebo správaní knihovníkov a knihovníčok.

Chceme sa tiež pokúsiť o vyvrátenie mnohých skreslených predstáv, ktoré panujú v mysliach širšej laickej verejnosti. Článok si tiež dáva ako čiastkový cieľ aspoň čiastočne priblížiť a ozrejmiť odbornej verejnosti, prípadne predovšetkým budúcim potenciálnym knihovníčkam či knihovníkom, základné infor-

mácie o náplni takejto profesie v modernej kultúrnej inštitúcii. Pokúsime sa taktiež identifikovať, odkiaľ sa vzali korene mnohých predsudkov.

Upozorňujeme, že nemusí platiť na každého knihovníka zaužívaný mýtus, že zamestnanci knižníc, sú často tichí ľudia, ktorých náplňou dňa je si celú pracovnú dobu väčšinou iba čítať knihy a občasne ešte vypomáhať pri rýchlom hľadaní kníh „výpožičku“ prichádzajúcim návštevníkom. Existujú aj mnohé ďalšie podobné mylné predstavy, ako uvedený príklad dňa práce v knižnici, ktoré sú zaužívané ako stereotypné názory niektorých ľudí. Tieto predstavy sa, našťastie, snažia viaceré knižnice nielen na Slovensku aktívne už viac ako dvadsať rokov systematicky odstraňovať, aby mohli ponukou vlastných služieb a odbornosťou zamestnancov osloviť, respektíve zaujať aj širšiu verejnosť, nielen pár študujúcich jednotlivcov (Juráková, 2016, s. 10 – 12). V článku tiež chceme v krátkosti priblížiť a ozrejmiť náplň práce zamestnancov knižníc.

Začínať pracovať v akomkoľvek novom prostredí bez ohľadu na vek, pohlavie či dosiahnuté vzdelanie alebo výšku platu, nebýva v niektorých prípadoch vôbec jednoduché. To isté môžeme povedať, že platí

aj pre väčšinu knižníc. Napriek splneniu rozličných požiadaviek, ktoré si v inzerátoch kladú jednotlivé knižnice ako kritériá pre potenciálnych uchádzačov o zamestnanie, je podľa nás v modernej spoločnosti najdôležitejším faktorom pri práci pre všetkých knihovníkov a knihovničky práve dobrá motivácia, dopĺňajúca osobný prístup jednotlivca. Ďalším nevyhnutným predpokladom pre prácu v knižničnej inštitúcii je schopnosť chcieť si pravidelne rozširovať vlastné vedomosti. Dôležitou vlastnosťou knihovníka je disponovať s ochotou pomôcť návštevníkom a vyhovieť ich požiadavkám pri každodennej práci s požiadavkami návštevníkov (Houšková, 2016, s. 11 – 15).

KNIHOVNÍK ALEBO KNIHOVNÍČKA PODĽA VYBRANÝCH STEREOTYPOV A POPULÁRNYCH PREDISUDKOV

So stereotypmi a predsudkami sa môžeme stretnúť prakticky skoro každý deň. Rozdiel medzi stereotypmi a predsudkami spočíva v tom, že najprv vznikajú predsudky ako neopodstatnené predstavy o jednotlivých osobách alebo povolaniach na základe charakteristických vlastností, ktoré postupne prerastú na opis väčšej skupiny osôb do stereotypov (Kominarec – Kominarecová, 2018, s. 8).

Ako sme už načrtli, mnohé skreslené stereotypy o osobnosti alebo charaktere pracujúcich knihovníkov či knihovničiek prenikali pozvoľne do povedomia širšej verejnosti najmä začiatkom sedemdesiatych rokov 20. storočia. Avšak podľa dostupných informácií poznáme prvé stereotypy pre knižničných pracovníkov už od vzniku prvých knižníc. Tam však predsudky pramenili z ich výzoru a osobnostného správania (Juráková, 2016, s. 10 – 12). Okrem toho viaceré modernejšie predsudky v tejto profesii vznikli vďaka popularite zahraničných médií, ako napríklad seriály, romány či filmy. Z uvedeného vyplýva, že samotní knihovníci nenesú úplnú zodpovednosť za rozšírenie týchto predstáv (Jačimović – Petrović, 2014, s. 59a – 61a).

Môžeme uviesť aspoň niektoré znaky vlastností, ktoré sú vo väčšine prípadov viac či menej výrazne vzdialené od skutočnosti a tvoria zaužívané typické opisy profilov knihovníkov. Napríklad podľa zahraničnej štúdie z roku 2014 v knižniciach pracujú predovšetkým ženy v strednom veku, ktoré nosia okuliare a sú neformálne oblečené. Mnoho ľudí si taktiež nesprávne namýšľa, že majú takmer celý pracovný čas vyhradený len na čítanie a nemusia skoro vôbec nič iné robiť, keď nemajú v miestnostiach návštevní-

kov. Ďalej nie sú veľmi priateľské, pričom sú skôr tiché (Micke, 2014, s. 94).

Na vyvrátenie pôvodu moderného stereotypu musíme prejsť historickým vývojom, a preto chceme podotknúť, že práca v knižnici podľa viacerých dobových výskumov nebola až do osemdesiatych rokov 19. storočia vôbec považovaná za ženské povolanie. Dovtedy primárne dominovali ako pracovníci skoro úplne vo všetkých profesiách muži. Takýto pracujúci muži boli väčšinou vysokovzdelaní a vtedajšia spoločnosť sa nad tým nepozastavila. Možno ešte dodať, že od tých čias až do sedemdesiatych rokov 20. storočia začali postupne prevládať ženy v knižniciach. S prevahou žien v knižniciach tiež prevládali rozšírené genderové stereotypy spolu so sexuálnymi predsudkami voči pracujúcim knihovničkám a knihovníkom. Ak sa chceme vyhnúť sexuálnym nálepkám, ako homosexualita, zženštilosť, ale aj absencia akýchkoľvek sexuálnych skúseností v živote týchto zamestnancov, tak musíme pripustiť, že knihovníci a knihovničky boli v tých časoch často považovaní spoločnosťou za se-

xuálne nezdravých, preto sa v danom období rozšíril stereotyp tzv. *knihovníka strážcu* alebo *prísnej knihovníčky* (Juráková, 2016, s. 14 – 16).

Neskôr sa terčom predsudkov stávali najmä belošké knihovníčky s obrazom tzv. *starej panny*, ktoré pôsobili prísne, nesympaticky, pohodlne sa obliekali, mali slabší zrak a vyšší vek. Oproti tomu muži aj ženy získavali ďalšie nie veľmi pozitívne vlastnosti, ako nespoločenský, tichý, prípadne boli spopularizovaní kultúrou vo forme filmu, komiksov či románov. Tak vznikol knihovník ako paródia na niekoho či knihovníci ako hrdinovia (Juráková, 2016, s. 26 – 27).

Za najznámejší príklad v podobe fiktívnych postáv zo Spojených štátov amerických nám môže poslúžiť práve Batgirl. Postava pod názvom Batgirl je zaužívaná prezývka pre vzdelanú mladú knihovníčku Barboru Gordonovú, ktorá pracuje s počítačom pre knižničnú vedu v mestskej knižnici v Gothame, ale najmä počas nocí bojuje fyzicky so zločinom a vyšetruje často detektívne prípady. Veľmi známy je tiež Flynn Carsen, ktorí pôsobí ako správca archív-

ných fondov v knižnici, ale často ako dobrodruh bojuje vo svete proti nepriateľom. Oba zvolené príklady nemajú žiadne iné výnimočné vlastnosti, ak nerátame ich intelekt, pracovisko a vzdelanie, ktoré by aktívne mohli využiť ako výhodu pri vyšetrovaniach počas zápletiiek v deji (Jačimović – Petrović, 2014, s. 61a – 62a).

Našťastie, nielen takéto, ale aj viaceré iné stereotypné predstavy alebo predsudky sa knižnice snažia aktívne odstraňovať už viac ako dvadsať rokov prostredníctvom rôznych riešení, aby mohli svojou kvalitnou ponukou služieb a odbornosťou zamestnancov osloviť širšiu verejnosť (Juráková, 2016, s. 11).

KTO SÚ TO MODERNÍ KNIHOVNÍCI A ČO MÔŽE BYŤ NÁPLŇOU ICH PRÁCE?

Skutoční knihovníci alebo knihovníčky v akejkoľvek krajine sú ľudia ako každý iní. Ide o rozličné typy osobností s rôznymi vlastnosťami, bez ohľadu na pôvod, teda nemožno ich charakterizovať len na základe zaužívaných stereotypov. Stotožňujeme sa so staršou definíciou, ktorá tvrdí, že knihovníkom je odbornovo-informačný pracovník či pracovníčka s príslušnou kvalifikáciou, ktorý dokáže vykonávať viaceré špecifické činnosti s majetkom v danej knižnici. Tieto znalosti pozostávajú z rôznych oblastí informácií o dokumentoch a fondoch, ktoré sprostredkujú svojim používateľom na základe ich požiadaviek a osobnostnej profesionálnej kvalifikácie (Katušček et al., 1998, s. 182 – 183).

Moderní knihovníci sú však viac-menej najmä informační profesionáli, ktorí dokážu strategicky využívať a triediť získané informácie pomocou digitálnych technológií. Takíto profesionáli predovšetkým počas práce vyhľadávajú, zdieľajú, analyzujú a manažujú vhodné informácie, potrebné na riešenie používateľských požiadaviek. Okrem uvedeného musia knihovníci disponovať odbornými znalosťami a generickými zručnosťami spolu s osobnostnými predpokladmi (Melicherová, 2018, s. 4).

Náplň práce akéhokoľvek pracovníka v knižnici môže byť rozmanitá a často závisí od stupňa dosiahnutého vzdelania vo vybranej knižničnej inštitúcii. Začínajúci knihovník dokáže pomerne rýchlo od zaučenia vykonávať rovnako kvalitnú prácu ako

akýkoľvek iný knihovník či knihovník-špecialista. Knihovník počas práce zväčša vykonáva odborné knižnično-informačné činnosti vo všetkých druhoch knižníc. Zabezpečuje tiež knižničný fond podľa akvizičného plánu inštitúcie spolu s výpožičnými službami a medziknižničnými výpožičnými službami v knižnici. Ďalej môže vykonávať odbornú prácu, vzťahujúcu sa na správu, organizáciu, ochranu a revíziu knižničného fondu, pričom vytvára katalogizačné záznamy, ako sú menný a vecný opis podľa štandardov stanovených metodikou. Prípadne sa môže podieľať na rešeršnej a informačnej agende spolu s rozvojom digitalizácie alebo vykonávania reprografických služieb dokumentov pre používateľov (Stasselová, 2016, s. 37 – 38).

Oproti tomu knihovník-špecialista svojou činnosťou komplexnejšie zabezpečuje a koordinuje náročnejšie špecializované knižnično-informačné činnosti na úsekoch dopĺňovania, spracovania, správy, uchovávanía knižnično-informačných fondov, revízie a preventívnej ochrany dokumentov. Ďalej sa podieľa na poskytovaní špecializovaných knižničných služieb a ďalšej veľmi špecializovanej agende knižnice. Okrem uvedeného taktiež spracováva koncepcie, plány, programy, metodiky, pracovné postupy, analytické a rozvojové materiály v oblastiach získanej špecializácie (Stasselová, 2016, s. 34).

NAMIESTO ZÁVERU

V závere príspevku by sme radi zdôraznili, že práca knihovníkov v knižniciach môže byť často veľmi zaujímavá a nie nudná či stereotypná, ako by sa niektorým ľuďom mohla zdať na základe rôznych predsudkov. Ako argument nám môže poslúžiť práve to, že každý pracovný deň prichádzajú iné požiadavky na povahu práce, a teda zamestnanci sa zakaždým zaoberajú niečím aktuálnym. Je nutné tiež poznamenať, že aj jednotlivé knižnice ako inštitúcie sa bližšie delia na rozličné kategórie, ako napríklad obecné, mestské, univerzitné či vedecké, ktoré ešte ďalej špecificky rozvíjajú určité ciele a činnosti náplne práce jednotlivých zamestnancov.

Dúfame, že sa nám podarilo zjednodušenou formou ozrejniť náplň práce v knižnici a zhrnúť jej najdôležitejšie predpoklady. Veríme, že sme v článku pomocou populárno-náučnej formy ozrejmili, kto sú skutoční knihovníci. Zároveň dúfame, že sme aspoň čiastočne vyvrátili predsudky a zbúrali vybrané zaužívané stereotypy, čo sme si stanovili ako náš cieľ.

Je na škodu, že vzhľadom na dôležitosť a potrebu profesie knihovníkov pre spoločnosť sa stereotypom doposiaľ nikdy nestali mnohé dobré vlastnosti, ako sú napríklad zodpovednosť či ochota pomáhať, poradiť alebo komunikovať s návštevníkom. Očakávame však, že sa v blízkej budúcnosti postupne vytratia z povedomia širšej verejnosti mnohé nesúvisiace predsudky s prácou zamestnancov v moderných knižniciach.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- HOUŠKOVÁ, Zlata. 2016. Jak se stát knihovníkem: návod s [ne]jasnými pravidly. In *IT lib: informačné technológie a knižnice*. Roč. 20, č. 1, 2016, s. 11 – 15, ISSN:1335-793X. (cit. 2022-12-12). Dostupné na internete: https://itlib.cvtisr.sk/wp-content/uploads/docs/11_jak%20se%20stat%20knihovnikom.pdf.
- JACIMOVIĆ, Jelena – PETROVIĆ, Ružica. 2014. Stereotypes of Librarians in the General Public, in *Popular Culture and Scientific Literature of the Librarianship*. In *Infotheca - Journal for Digital Humanities*. 2014, roč. 15, č. 1, s. 56a – 66a, ISSN: 1450-9687. (cit. 2022-12-14). Dostupné na internete: <https://smile.stomf.bg.ac.rs/handle/123456789/2532>.
- JURÁKOVÁ, Natália. 2016. *Stereotypy v knihovníctve*. 1. vyd. Bratislava : Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. 2016. 30 s. ISBN 978-80-89016-81-5.
- KATUŠČÁK, Dušan – MATTHAEIDESOVÁ, Marta – NOVÁKOVÁ, Marta – ĎURIČ, Ladislav. 1998. *Informačná výchova: terminologický a výkladový slovník, odbor knižničná a informačná veda*. 1. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 1998, 375 s. ISBN 80-08-02818-1.
- KOMINAREC, Igor – KOMINARECOVÁ, Edita. 2018. *Stratégie a techniky znižovania multikultúrnych predsudkov a stereotypov v edukačnom prostredí*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. 2018. 181 s. ISBN 978-80-555-2086-5.
- MELICHEROVÁ, Michaela. 2018. Digitálne kompetencie informačných profesionálov: informačný profesionál-knihovník 2.0. In *Knižnica*. 2018, roč. 19, č. 3, s. 4 – 12, ISSN:1336-0965. (cit. 2022-12-12). Dostupné na internete: https://www.snk.sk/images/Edicna_cinnost/Casopis_Kniznica/2018/Kniznica_2018_03_2_DIGITALNE_KOMPETENCIE_INFORMACNYCH_PROFESIONALOV.pdf.
- MICKE, Maria. 2014. Stereotypes Regarding Libraries and Librarians: An Approach of Romanian School and Academic Libraries. In *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2014, vol 163, p. 92 – 98. (cit. 2022-12-14). Dostupné na internete: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814063927>.
- STASSELOVÁ, Silvia. 2016. Národní soustava povolání a knihovnické profese ve Slovenské republice. In MOLINOVÁ, Halina – KUKRECHTOVÁ, Markéta – KIJONKA, Edmund. *Profese knihovník: sborník z mezinárodní odborné knihovnické konference konané dne 9. června 2016 v Regionální knihovně Karviná*. Karviná : Regionální knihovna Karviná 2016, s. 18 – 51.

ELENA MARÓTHY ŠOLTÉSOVÁ A JEJ BOJ PROTI ALKOHOLIZMU

MGR. EVA PÁSTOROVÁ

Author offers a historical profile of the crusade against alcoholism in Slovakia and abroad. The main focus is given to the initiatives of Elena Šoltésová (1855-1939), a writer and representative of the Slovak literary realism and women's movement. In her work, Šoltésová focused on various social themes and problems, while strongly advocating for Slovak women education. At the same time, she highlighted the important role of the family and pointed out the negative influence of alcoholism on its functioning. Šoltésová's article *Against spirits*, which is stored in the archives of the Slovak National Library, is a proof of this.

Keywords: Elena Maróthy Šoltésová, alcohol and alcoholism, crusade against alcoholism, women's movement, Literary Archive

 eva.pastorova@snk.sk

 Odbor správy a výskumu
pôvodných prameňov,
Slovenská národná knižnica,
Martin

 www.snk.sk

Alkoholizmus sprevádza ľudstvo odnepamäti. Existujú doklady o tom, že tento jav sa vyskytoval už v starovekej Číne, Indii a v Egypte. Ľudí, ktorí holdovali alkoholu, spoločnosť kruto trestala. Tak napríklad v Číne bol za alkoholizmus trest smrti, v Indii mal opitý človek na čele vypálený znak hanby a v Egypte stáli pred hostincami kostry s nápisom „memento mori“.

Problémy s alkoholizmom mali ľudia aj v starovekom Grécku a Ríme, kde sa holdovalo najmä vínu, hoci na druhej strane treba pripomenúť, že víno sa bralo v týchto kultúrach ako dar božstiev. Napríklad v starovekom Grécku a Ríme sa pravidelne konali oslavy na počesť boha vína Dionýza (Bakcha), tzv. bakchanálie. Boj proti alkoholizmu bol veľmi intenzívny najmä v Sparte, kde opitých vystavovali ako odstrašujúci príklad. Samotný štát mal výrazne rozvinutú a prepracovanú prevenciu alkoholizmu. V Ríme mohol dokonca muž svoju opitú manželku zabiť. Zmienky o nemiernom pití alkoholu a jeho škodlivom vplyve na zdravie človeka nájdeme aj u starovekých lekárov, ako boli Galénos, Hippokrates a Avicenna (Ibn Síná). U Židov a v moslimských krajinách konzumovanie liehovín vylučovalo náboženstvo.

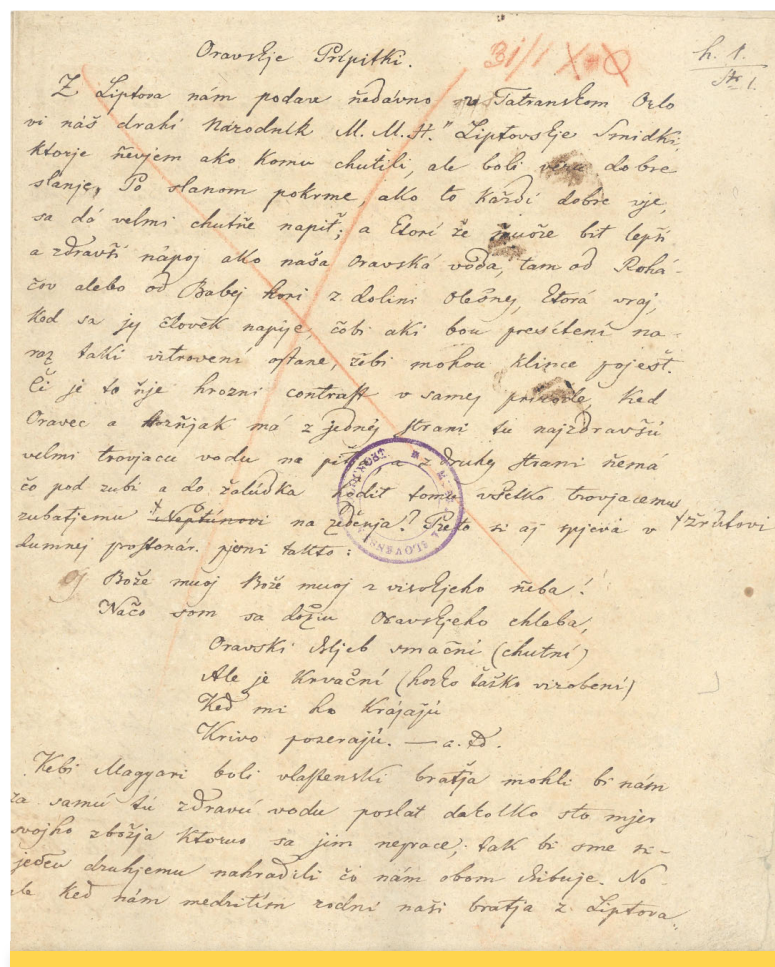
Od stredoveku až do novoveku sa alkohol používal dokonca častejšie ako voda. Dá sa povedať, že ľudia vypili kedysi „litre vína či piva“. Odhaduje sa, že to bol asi 1 liter vína na osobu za deň, v niektorých regiónoch 2 – 4 litre na osobu za deň. Čo sa týka piva, čísla sú ešte hrozivejšie. Prečo to tak bolo? Príčin je viac. Voda sa považovala v tomto období za zdroj mnohých chorôb. Už starovekí a neskôr i stredovekí lekári vystríhali pred rôznymi nákazami, ktoré sa v nej nachádzali. Vhodná na používanie bola väčšinou len čistá horská voda. Vo veľkom sa tak uprednostňovalo víno, a to najmä na šľachtických dvoroch. Významný podiel mala aj konzumácia piva, ktoré si mohli dovoliť i stredné a nižšie vrstvy obyvateľstva. Pálenka sa používala vo veľkej miere i v ľudovom liečiteľstve na prípravu rôznych tinktúr, na dezinfekciu, na zmiernenie bolesti a často aj ako liek na mnohé choroby. Treba pripomenúť, že v stredoveku ľudia viac fyzicky pracovali, rýchlejšie vysmädli a alkohol bol kalorickejší ako voda. Piť mlieko sa, podobne ako vodu, veľmi neodporúčalo, pretože aj v ňom sa vyskytovali mnohé choroboplodné zárodky. Konzumovalo sa totiž prevažne čerstvé, v surovom stave. A aké boli tresty za alkoholizmus v stredoveku? Boli rôzne, a to od napomenutia, cez telesné tresty až po trest smrti.

V boji proti alkoholizmu zohrávala dôležitú úlohu hlavne cirkev, ktorá nabádala k striedmosti v pití alkoholu. Existuje doklad o tom, že v Bratislave už

v 16. storočí zakázala používať alkohol počas cirkevných sviatkov. Modranský farár Pavol Jakobei vydal v roku 1724 prácu *Velmi důležité příčiny, pro které čtyř nejhlavnějších, a v tyto poslední časy nejobičejnějších hříchů... varovati se máme*, v ktorej poukazuje na škodlivosť alkoholu na zdravie človeka.

19. storočie prinieslo spolu s priemyselnou revolúciou obrovský rozmach liehovarníctva a alkohol sa začal vyrábať „vo veľkom“. Vďaka tomu sa stal lacnejší a dostupnejší takmer pre všetky vrstvy obyvateľstva. Páchal však obrovské „škody“ na fyzickom i duševnom zdraví človeka a na majetku.

Významným momentom v boji proti alkoholizmu na Slovensku bol nástup osvietenstva a následne začiatok národného obrodovania. Už koncom 18. storočia si mladá generácia bernolákovcov uvedomila, koľko zla môže spôsobiť nemierné pitie alkoholu. Najmä Juraj Fándly (1750 – 1811) sa ako vidiecky farár snažil rôznymi poučnými spismi, ale hlavne praktickými radami v oblasti domáceho hospodárenia pozdvihnúť úroveň vidieckeho ľudu.

Titulná strana rukopisu článku Ctiboha Zocha Oravskej Prípitky. Zdroj: Slovenská národná knižnica – Literárny archív (SNK – LA), sign. M 117 D 13

Šenk Palenčení.

1845.

M 116 G 1

Keto jupadali, na smere se zabili?!
Keto, blud ochvail, ze se obešili?!
Keto pri palence se pozabijali!
Hlavi, ruki, nohi sebe potepali?!
Veej už palenka budai nóménita,
Takto jraach puškovi a sablia zabila.
Jozko: No na moju dušu ja to len kroz znam,
Preco po veseliach ja vše alu horose mam,
Tak kebi me buli skovadlom trepali,
A na ostrim mlathu ukrotne šastali;
Bd Karimi na hušloch krae vše idzem zbravi
A nazad od domu už fom bara koolari.
Tam. meli adke cigane: ja bul pod sabljami,
pod puškami často, jak i pod šastlami;
Tam sam som to jkušil jak pravdu ma Džura
Ze palenka veej morduje, jak ruva.
Bo toka len v bitki azidka budai pome,
Ale palenka vše, vsadai lud morduje.
V bitki pod Laibicgom náš regemant strail
Dvace, tricee chlopoch, kriebich abroj vivrail,
Ale jak v pokoju, v polvici sme teželi,
Sto a sošcee pres rok s palenki vimreli.
Pal. a kde ja pred rokom kermazi miškoval,
Tam fom včul už frišnich pijakoch zmerkoval,
A v kašdej dzedzini, to mi povidali,
Ze jamich pijakoch pres rok čerti brali.
Vas. Vloni v našim selie pjat z ujadu zmerli,
Bo nepravedlivo stare žoni sterli.
Teper tem ja anaju ze ša otrovili,
Bo pri kašdim žide vše palenku pili.

Titulná strana rukopisu veselohry Jána Andraščíka *Šenk palenčení* a rukopis diela *Šenk palenčení*. Zdroj: SNK – LA, sign. M 116 G 1

V nasledujúcom období národného obrodzenia sa aktívne zapojili do boja proti alkoholizmu ďalší predstavitelia slovenskej inteligencie. Medzi nimi vynikal Štefan Závodník (1813 – 1885), farár v Divine a neskôr v Pružine, ktorý založil prvý protialkoholický spolok na Slovensku *Braterstvo striezlivosti*, a v roku 1847 bol zvolený za predsedu *Prvého ústredného spolku zakladateľov spolkov miernosti v Uhorsku*. Spolky miernosti vznikali v polovici 19. storočia po celom Slovensku, celkove ich bolo okolo 300. Na Liptove mali na ich vznik a činnosť vplyv hlavne predstavitelia štúrovskej generácie Samo Bohdan Hroboň (1820–1894) a Michal Miloslav Hodža (1811–1870). Z ďalších štúrovcov sa ešte angažovali v boji proti alkoholizmu napríklad Jozef Miloslav Hurban (1817 – 1888), Ján Francisci (1822 – 1905) a nemôžeme obísť ani samotného Ľudovíta Štúra (1815 – 1856). Štúrovska generácia kritizovala častú

konzumáciu alkoholu medzi slovenským ľudom, o čom svedčí zachovaná korešpondencia, literárna tvorba i odborné príspevky jej predstaviteľov. Napríklad Ctiboh Zoch (1815 – 1865) v článku *Oravskéj Prípitki* píše o nadmernej konzumácii alkoholu na Orave, no súčasne hľadá príčiny tohto neudu. Dielo bardejovského farára Jána Andraščíka (1799 – 1853) *Šenk palenčení* je kritikou alkoholizmu na Šariši. Autor bojoval proti nemu aj takouto „dramatickou“ formou, nielen ako propagátor a aktívny zakladateľ spolkov miernosti vo svojom okolí. Uvedomoval si, že vidiecky ľud „presedí aj pol života v krčme“ a alkohol ho často „pripraví o zdravie, majetok i o život“. Mnohé slovné zvady v krčmách totiž často končili bitkami, ublížením na zdraví a občas aj smrťou.

V roku 1874 uhorská vláda spolky miernosti, vraj pre šíriaci sa panslavizmus, zakázala. Významnú úlohu v boji proti alkoholizmu zohrali aj gazdovské spol-

ky, nedeľné školy a knižnice. Od polovice 19. storočia existovali tiež snahy o zákaz pálenia alkoholu, čo sa však nikdy nepodarilo dosiahnuť.

Začiatkom 20. storočia bojovali proti alkoholizmu najmä predstavitelia hlasistov, ako Pavol Blaho, Vavro Šrobár a i. V roku 1912 vznikol v Martine prvý abstinčný krúžok a v roku 1923 v Bratislave Československý abstinentský zväz.

V tomto období žila a tvorila spisovateľka a predstaviteľka ženského hnutia Elena Šoltésová (1855 – 1939).

Šoltésová je známa ako jedna z hlavných predstaviteľiek slovenského literárneho realizmu. Napísala román *Proti prúdu*, knihu *Moje deti*, memoáre *Seдемdesiat rokov života*, viaceré novely a poviedky. Na stránkach novín a časopisov publikovala odborné články, v ktorých poukazovala na rôzne spoločenské problémy. Presadzovala vzdelávanie žien a snažila sa o založenie škôl, ktoré by pozdvihli úroveň slovenskej ženy. Veľmi dôležitú úlohu v jej živote zohrávala rodina. Uvedomovala si, že na šťastie rodiny v mnohých prípadoch negatívne vplyva alkoholizmus. Článok Eleny Šoltésovej *Proti liehovinám*, ktorý uchováva Literárny archív Slovenskej národnej knižnice (sign. M 98 R 21) je toho dôkazom. Autorka v ňom píše, že alkohol obľubuje nielen vidiecky ľud, ale aj mešťania a inteligencia: „*Náš národ, hlavne ľud, i roľnícky i robotnícky, ale veru v častých prípadoch i príslušníci meštianskej a inteligentnej triedy podliehali neresti nemierneho pitia liehových nápojov...*“, pričom dôsledky charakterizuje ako „*záhubu mravnú, telesnú i majetkovú*“. Pýta sa, prečo slovenský národ podlieha alkoholizmu viac ako iné národy a sama si na túto otázku odpovedá: „*Pod maďarskou vládou, ktorej záležalo na čím väčšej dani z liehovín, a teda na čím väčšej ich spotrebe, zahniezdili sa ňou protežovaní, vo svojom záujme jej horlive slúžiaci, náš nevedomý ľud vo všetkom im vlastnou lstivosťou vo pálenčenej zkazy voháňajúci a ho vyssávajúci židovskí páleníčiari a krčmári*“. Koncom 19. storočia „... vrchnostensky urputne zakazovaly sa spolky miernosti, zavádzané u nás od počiatku národného hnutia priateľmi ľudu, najviac kňazmi“ a „... daň z liehovín bola ohromným prírastom štátnych dôchodkov, a mravne hubiť v nevedomosti, zaostalosti udržiavať slovenský ľud bolo maďarskej vláde celkom vhod, preto ani prstom nepohla na jeho pomoc...“. Ďalej autorka v príspevku uvádza, že „... hnutie proti užívaniu liehovín povstávalo medzitým všade vo svete, lekársky dokazovala sa záhubnosť pitia liehovín na telo i na dušu, najmä poukazovalo sa na osudné jeho účinky na potomstvo, – a i u nás našli sa apoštolovia tohto súrne varovného hnutia“. Prvá

Elena Maróthy Šoltésová.

Elena Maróthy Šoltésová. Zdroj: SNK – LA, sign. K 18/2

svetová vojna celú situáciu ešte viac zhoršila: „*V nej, pravda, najmä zo začiatku všemožne hovel sa vojsku všelijakými pôžitkami, najmä liehovými nápojmi, aby v omámení odvážnejšie išlo na smrť...*“. V zázemí „... javil sa väčší nedostatok živnosti a neslýchané draženie všetkých potrieb, ktorého však práve milovníci liehovín dlho si nevšímali, pili i kvasené nápoje tak, ako ich pili pred vojnou, tak byly lacné“. Predlžovanie vojny situáciu čiastočne zmenilo: „*No časom, keď sa vojna len nechcela ukončiť a drahota úžasne rástla, ľud predsa len pomaly odvykal od pitia, čo by sa bez tejto vojenskej pohromy nebolo mohlo doceliť iba ak spoločným úsilím i dobrovoľných i moc majúcich činiteľov, opravdove zaujatých za blaho ľudu – o čom však v bývalom Uhorsku nemohlo byť ani reči. A tak, čo by sme puhými dôvodmi zdravého rozumu a citu neboli mohli dosiahnuť to doniesla nám tvrdza vojny: vo veľkej miere odučila náš ľud od pitia*“. Podľa Šoltésovej mohlo dôjsť k výraznému zlepšeniu po vzniku samostatného československého štátu: „*Teraz už opravdovou, svojskou osvetou a rozumným, svedomitým vedením vymaníme svoj ľud i z pálenčenej poroby*“ a „... časom zotaví sa na duši i na tele

Proti liehovinám.

Náš národ, hľadáme ľudí, i roľníkov i robotníkov, ale veru v každých pripravoch i príslušníci učebňanskej a inteligentnej triedy, postihali neresti nemierneho pitia liekových nápojov, a združba z toho, mravná, telesná i majetková nevyatala a bola veľkou ranou na tele i na duši národa. Preto tu viac postihali tejto neresti, najmä mužské ľud národa, ich sa objaví a pochopiť z odloženosti, v akých bol spútaný. Pod maľarskou úpravou, ktorej záležalo na čim väčšej krásy z liehovín, a teda na čim väčšej ich potrebe, zakmievať sa novou preležaním, vo svojom záujme jej horlivo slúžiaci, náš nevedomý ľud so veľkou im vlastnou loživosťou do pálenčenej zrnagy vohánajúc a ho vystavajúc židovskí páleničníci a dri-mári – vieme všetci, ako ih zlá sila v oči našej slabosti obráti sa na vrahov. Bol to stav teser do zúfania smutný. Ne-jasni dicitívni, najajším ~~stredom~~ vrchnostenským slovom napomáhajú adciu vyvinúť proti osudne sa rozmáhajúcej, už našejmu zrejmej nádeje, na to ani pomyslenia. Na-rod: vrchnostensky naputne záležalo sa spally miernosti, zavážané u nás od počiatku národného hnutia priateľmi ľudu, najajšie kňazmi. Veď oia z liehovín bola ochromným pr- rastom štátnych výchoďov, a mravne kubiť, v nevedomosti, garstálosti udriavet slovenský ľud bolo mravnej vláde veľkou vlnou, preto ani prstom nepokla na jeho pomse, kaj zrejmo sa vŕžala proti nemu svojmu ochotnému, ku všetkým nerav- mitým vodm a liehovom chvreniu a ochotnému nástroju, žido-

z jej osudných účinkov“. Prišlo však sklamanie, lebo „... je liehovín dost a bez ťažkostí možno ich dostať...“ a lieh „... na Morave a v Čechách sa vraj už svobodne predáva – i na Slovensko si ho odtiaľ pašujú – a ku tomu už ženy v niektorých krajoch i doma pália z raži, nedbä toho, že jej na chlieb nieta dost“. Ďalej autorka kritizuje, že „... lieh sa svobodne predáva, kým múka, presno vymeraná na osobu, je pod vrchnostenskou kontrolou“. Zdôrazňuje, že „... nado všetko osvetou, výchovným vzdelávaním ľudu máme mravne ho posilniť, aby sám so sebou vládol odolávať škodným vlivom; ale kým je nie na tom stupni, dotiaľ je našou povinnosťou rozumnými opatreniami ho odvádzať od zkazy pálenčenej...“. Myslí si, že „... už výchova mládeže, domáca a školská, má od základov ku tomu smerovať, i zákonodarstvo má to napomáhať“ a „... každý statočný človek dobrým slovom – a nado všetko dobrým príkladom“.

Problém s alkoholizmom napriek osvete pretrvával aj naďalej. V nasledujúcich obdobiach vývoja spoločnosti u nás i vo svete k tomu prispievali rôzne udalosti, ako napríklad hospodárska kríza, druhá svetová vojna a iné. Treba však vyzdvihnúť aj takéto snahy našich literátov či kultúrnych pracovníkov, ktorí si uvedomovali potrebu s alkoholizmom bojovať.

Titulná strana rukopisu článku *Proti liehovinám*. Zdroj: SNK – LA, sign. M 98 R 21

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV A PRAMENE

Encyclopaedia Beliana 1. Bratislava : Veda 1998. s. 169. ISBN 80-224-0554-X.

<https://dusevnezdravie.sk/historia-alkoholu-a-alkoholizmu/>.

<https://hnonline.sk/history/starsie-dejiny/2070855-stredovek-v-alkoholovom-opojeni-vodu-pili-ludia-malokedy-vino-ale-hltali-po-litroch-a-davali-ho-aj-detom>.

<http://alkoholy.szm.com/historia.htm>.

Slovenská národná knižnica – Literárny archív:

fond Rodina Hurbanovcov;

fond Rodina Zochovcov;

fond Štefan Závodník;

fond Elena Maróthy Šoltésová.

DVE VÝROČIA BÁSNIKA A KNIHOVNÍKA EUGENA VESNINA

MGR. PETER CABADAJ

 petercabadaj5@gmail.com

The article is devoted to Eugen Vesnin on the 110th anniversary of the birth and the 40th anniversary of the death of this exiled poet, librarian, bibliographer, editor and publisher. Author summarizes the milestones of Vesnin's life, introduces his work and sheds light on his contribution in terms of representation and support of the Slovak nation, while living abroad. Even though Vesnin was predominantly focused on seaside romance, he was also inspired by a love for his nation, despite him never returning home.

Keywords: Eugen Vesnin, Slovak personalities, poetry, library practice, editorial practice, Slovaks living abroad

V januári uplynulo 110 rokov od narodenia a v júni to bolo 40 rokov, čo zomrel svojrázny exilový básnik, renomovaný knihovník, bibliograf, redaktor a vydavateľ **Ignác Zelenka**, píšuci pod pseudonymom Eugen Vesnin (22. 1. 1913 Mokrá Háj – 12. 6. 1983 Rím). Hoci jeho meno už dnešným generáciám nehovorí vôbec nič, bezpochyby ide o interesantný zjav slovenskej literárnej histórie.

Účinkovanie na Slovensku predstavuje v *Zelenkovej biografii* a celkovej životnej bilancii veľmi skromný vklad. Zásluhou učiteľky Jozefíny Sersenovej, ktorá ako prvá vypozerovala jeho nadanie a prehovorila chudobných rodičov, začal študovať na gymnáziu v Skalici. V štúdiách pokračoval na seminári v Trnave, ktoré ukončil maturitnou skúškou v roku 1933. Vzápätí, na odporúčenie trnavského titulárneho biskupa Pavla Jantauscha, odchádza na štúdium do Ríma. Dvadsaťročný mládenec vtedy nemohol tušiť, že s Večným mestom bude nakoniec spojený celý jeho ďalší život. Prišiel na Collegium Russicum a pred sebou mal desaťročné intenzívne štúdium. Na Pápežskej gregoriánskej univerzite vyštudoval filozofiu, získal doktorát z teológie, jazyky s literatúrou absolvoval na Kráľovskej univerzite, východným vedám sa venoval v Pápežskom orientálnom ústave. Zakrátko, po ukončení teologických štúdií, sa zapísal na univerzitu v Ríme, kde študoval paleológiu a paleografiu – aj toto štúdium absolvoval s doktorátom. Apropos, bližšie okolnosti, za akých bol Ignác Zelenka laicizovaný, nepoznáme.

ZAKOTVIL V RÍME

Do súradníc slovenskej literatúry vstúpil pod pseudonymom Eugen Vesnin v polovici 30. rokov minulého storočia. Ako študent Pápežskej gregoriánskej univerzity v Ríme posielal verše do viacerých dobových literárnych a kultúrnych periodík (*Kultúra, Pero, Prameň, Slovenské pohľady, Slovenské smery* a i.). Básnikova poézia tých čias inklinuje k prúdu katolíckej moderny. Oproti iným autorom sa Vesnin prezentoval ako kultivovaný experimentátor, očividne zahľadený do tradície talianskeho symbolizmu. Od vojnových čias z rôznych dôvodov prestal literárne tvoriť a k písaniu sa vrátil až oveľa rokov neskôr. Bolestne ho sužovala strata otca a hlavne fatálna izolácia od rodnej vlasti (Slovensko naposledy navštívil v lete 1939), ktorú so sebou priniesla doba po roku 1945, respektíve februári 1948.

Eugen Vesnin (Ignác Zelenka). Zdroj: Slovenská národná knižnica – Literárny archív (SNK – LA)

Ako obdivuhodne vzdelaný a všestranne erudovaný odborník nastupuje v roku 1943 do Vatikánskej apoštolskej knižnice. Dopomohol mu k tomu známy francúzsky kardinál Eugen Tisserant, dekan Posvätného zboru kardinálov a bývalý hodnostár spomínanej bibliotéky. Mimochodom, Tisserantove meno bolo nejednen raz spájané s možnosťou obsadenia prestola sv. Petra. Vďaka kardinálovej autorite získal mladý Záhorák štedrého mecena svojich mnohostranných aktivít. Vo Vatikánskej apoštolskej knižnici postupne spoznal významných reprezentantov tamojšieho spoločenského života. Tajomníkom bibliotéky bol Alcide de Gasperi, budúci premiér talianskej vlády, funkciu direktora Knižničného katalógu zastával renomovaný spisovateľ a politik Iginio Giordani. S týmito a ďalšími osobnosťami sa Zelenka bližšie spriatelil a neskôr vedel zužitkovať ich funkcie, ale aj vplyv pri riešení rôznych komplikovaných záležitostí ohľadne slovenského povojnového exilu.

Popri výkone náročnej práce nezabudol Ignác Zelenka ani na rodné Slovensko. Obetavo propagoval

jeho kultúru, umenie, knihy, časopisy, isté obdobie bol lektorom slovenčiny na slavistickom oddelení univerzity v Ríme.

ZLOŽITÉ POVOJNOVÉ ČASY

Bezprostredne po skončení vojny čakala na Zelenku ďalšia ťažká a mimoriadne zodpovedná misia. Združenie slovenských katolíkov v Amerike ho totiž vymenovalo, na všeobecné prekvapenie exulantov, za svojho zástupcu v Európe a poverilo úlohou pomáhať politickým utečencom. Úrad, ktorý viedol, mal názov Ústredie sociálnej starostlivosti o slovenských emigrantov v Európe (sídlil na rímskej ulici Piazza Adriana).

Výkon funkcie komplikovala Zelenkovi vyhrotená politická diferenciácia ľudáckeho exilu. Naplno sa to prejavilo aj pri realizácii vôbec prvého zborníka slovenskej povojnovej emigrácie *Vo vyhnanstve* (1947). Zborník bol výsledkom spoločného úsilia Ignáca Zelenku a literárneho vedca, bývalého redaktora *Slovenských pohľadov* a matičiara Stanislava Mečiara. Medzi autormi príspevkov nachádzame len stúpcov politickej línie Ferdinanda Ďurčanského a neutrálnych tvorcov. Prívrženci Karola Sidora odmietli ponúknutý publikačný priestor. Z uvedeného dôvodu chýbajú v zborníku mená, ako Jozef Cíger Hronský, František Hrušovský, Jozef Cincík, Henrich Bartek, Mikuláš Šprinc, Karol Strmeň a iní. Niektorí „sidorovci“ dokonca bezohľadne napadli a spochybnili v americkej krajskej tlači Zelenkovu prácu. Obviňovali ho najmä z údajného zlého hospodárenia so zverenými finančnými prostriedkami. Napriek krajne zložitej osobnej situácii si Zelenka udržal povesť neutrálneho človeka a svoju misiu v prospech našich utečencov zdarne ukončil. Hlavne zásluhou jeho organizačného úsilia boli vytvorené priaznivé predpoklady na bezproblémový odchod slovenských exulantov do zámoria (USA, Kanada, Argentína, Austrália).

Krátko po vojne mal Zelenka, okrem iného, tiež v úmysle založiť Slovenské kultúrne stredisko v Ríme. Hoci sa mu nakoniec do detailov prepracovaný zámer nepodarilo uskutočniť v zamýšľanej forme, predsa len vznikol časopis *Rím* a rovnomenná knižná edícia (1948). Ani v tomto prípade nechýbala pomocná ruka a „ochranné krídla“ kardinála Tisseranta. Náročný projekt však stál činorodého Zelenku veľké množstvo financií, pričom z dôvodu zadlženosti mal sústavne existenčné ťažkosti. Obdobie, keď vychádzal časopis

Rím, reflektuje v hodnotnej memoárovej knihe *Výpredaj ľudskosti* exilový spisovateľ Ján Okál.

„... Nazvať časopis *Rím* úspešným podnikom by bolo zveličením. Časopis bol v prvom rade určený pre amerických Slovákov, ktorí ho vcelku prijali veľmi srdečne, ale náklad na jeho tlač sa hradil viac z darov ako z predplatného. Lenže to Dr. Zelenku neodradzovalo. Bol to jeho časopis, úplne kontroloval jeho obsah a vedel, že príde čas, keď to bude jediná tribúna, lebo vplyvom protivníkov stratí podporu slovenskej tlače v USA. To však bola iba časť úmyslov Dr. Zelenku, ktorý chcel okolo svojho časopisu vybudovať vydavateľstvo kníh, týkajúcich sa Ríma. Pretože sa približoval Svätý rok 1950, po dohode s výkonným redaktorom sa začali pripravovať malé knižičky o Ríme, jeho bazilikách a iných, s touto udalosťou súvisiacich veciach. Tak napríklad na pokračovanie v časopise *Rím* a neskôr v malom zväzoku vznikla knižka *Svätý rok 1950*, neskôr niekoľko veľmi dobre spracovaných knižiek o Vatikáne, jeho pamiatkach a význame pre dejiny a vývoj umenia od najstarších do najnovších čias.“ (Okál, 1989)

Finančné suchoty napokon v roku 1954 donútili Zelenku ukončiť činnosť edície *Rím*. Trvalo skoro desaťročie, kým splatil všetky dlžoby. Knihovníkova obetavá a nezištná práca však položila základy pre nástup iných cielavedomých aktivít. Časopis *Rím* tak postupne nahradili *Slovenské hlasy z Ríma*, edíciu *Rím* Nakladateľstvo sv. Cyrila a Metoda, ktoré založil reverend Ján J. Lach.

BÁSNIK MORA

Po dlhom čase sa mohol Zelenka konečne vrátiť k aktívnej literárnej tvorbe. „Oprášil“ pseudonym Eugen Vesnin a od polovice 60. rokov začína vydávať svoje básnické zbierky. Knihy vychádzali v edícii *Duch a svet* (autor si diela sám financoval), ktorú v Buenos Aires redigoval literárny kritik, historik a zaniatený matičiar Ernest Žatko-Bor. Prvým titulom uvedenej série bola Borova štúdia *Osnovateľ slovenskej literatúry v Ríme* (vyšla pri príležitosti Vesninových abrahámovín).

Básnický knižný debut *Zo zátišia mimóz*, ktorý mal značnú publicitu, vyšiel autorovi v roku 1965. O dva roky neskôr uzrel svetlo sveta vo výbere profesora Lea Magnina dokonca jeho taliansky preklad tejto zbierky (*L'Oasi delle mimose*, 1967). Vesninova poézia, ako píše spomenutý literárny vedec a historik Magnino (1967), je „v prvom rade jednoduchá a spontán-

EUGEN VESNIN

Zo zátisia
mimóz

BUENOS AIRES 1965

Básnický knižný debut *Zo zátisia mimóz*. Zdroj: SNK – LA

na. Toto sú dve podstatné požiadavky pre skutočného básnika... Ako sme už poznamenali na inom mieste, v prírode nachádza svoj prameň najlepšej inšpirácie. A tento naturalistický zmysel života, tento pôvab, ktorý pociťuje pri dotyku s krajinami Stredomoria, plnými farieb, svetla a s ich niekoľko tisícročnými civilizáciami, znamenajú najväčšiu hodnotu jeho poetického umenia a autenticosti jeho lyriky.“

Magninov výber kladne prijali talianske, argentínske, brazílske i portugalské časopisy. Nešlo ale o jediný úspech Vesninovej tvorby v neslovenskom svete. Roku 1970 vyhlásila Accademia internazionale di propaganda cultura súbeh *Desať rokov talianskej poézie*, ktorý bol motivovaný stým jubileom vyhlásenia Ríma za hlavné mesto Talianska. Zúčastnilo sa na ňom takmer 400 autorov a medzi ocenenými nechýbal ani Záhorák Eugen Vesnin. Dvadsiateho ôsmeho februára 1971 mu rímsky mešťanosta udelil pokál, spomienkový dekrét a exemplár bulletinu Akadémie, v ktorom osvetlili význam jeho poézie a zdôvodnili udelenie prémie. Z tvorby básnikov,

ocenených na spomínanom súbehu, vyšla antológia, kde medzi protagonistami talianskej poézie figuruje i rodák z Mokrého Hája!

Po úspechu debutovej knihy prichádza Vesnin v nasledujúcom období so sériou ďalších zbierok veršov (*S temena mojich hôr*, 1966; *Cesta na Ponzu*, 1967; *Ja nie som potomok zlatokopov*, 1968; *Aj v etrurských záhradách*, 1970; *Ó, more, ó, more*, 1973; *Prehŕňajúc svoj rímsky náčrtník*, 1975; *Tam, kde kvitnú eukalypty – výber z poézie*, 1983 a iné). Ako bytostne založený romantik, citlivý, empatický a vnímavý básnik-turista šarmantne ospieval nespočetné potulky po atraktívnom stredomorskom svete.

Dominantný aspekt tvorbovej poézie predstavuje

Obálka zbierky veršov *S temena mojich hôr*. Zdroj: SNK – LA

reálna inšpiratívnosť a mágia videného a prežitého, podfarbená dôkladnou znalosťou historických reálií zobrazovaného teritória. Slabinou je nezvládnuté

zakomponovanie epických prvkov, ktoré vyznievajú neorganicky a rozvláčne. Zbytočná opisnosť tak neraz potláča do úzadia spontánnu poetickú hravosť, lyrické impresie a prekvapivú pointu. Na druhej strane zas platí, že jednotlivé tematické celky dokázal básnik harmonicky prepojiť filozofickým obsahom vnútorného významu slov a ich symbolov. Eugen Vesnin tak prekročil zaužívanú líniu tradične komponovanej exilovej lyriky a ponúkol experimentálnejšie ladené tóny básnického výrazu.

Špecifické miesto v kontexte autorovho literárneho diela má kniha *Kytica nezábudok* (1971). Reflektuje v nej emócie, zážitky, tenzie, vnútorné nálady a fantázie, ktoré v ňom vyvolali fiktívne stretnutia s pôvabnými domorodými ženami – sirénami. Provokujúcu zmyselnosť Vesnin vyvážil empirickým nadhľadom, pričom citlivá symbióza uvedených zreteľov okorenila verše o silnú arómu fluida cudzokrajnosti.

IRENE

(Eugen Vesnin)

ó útloboká amfora
som šťastný

že môžem konečne dľaňami chodiť
po tvojej oblej kráse

že môžem k svojim smädným ústam priložiť
tvoje nepopukané hrdlo

že môžem z teba plným dúškom piť
sladký mok zabudnutia

ó útloboká amfora
si šťastná

Aj keď Vesnin nebol naším prvým básnikom a spisovateľom, ktorý reflektoval talianske, respektíve stredomorské prostredie (Mitrovský, Rolko, Beniak), v dejinách slovenskej literatúry zrejme figuruje ako najväčší ctiteľ mora, exotických motívov, antickej minulosti a prímorského sveta. Tento aspekt výstižne charakterizoval tvorcov dlhoročný blízky priateľ a spolupracovník Ernest Žatko-Bor (1973): „*Vesnina, ktorý v malej zapadnutej záhorskej dedinke Mokrá Háj snívaj o láske a šťastí, more vyslobodilo z väzenia chudoby, malosti a provinciálnosti, na čo sa tak dojímavo sťažuje...*“

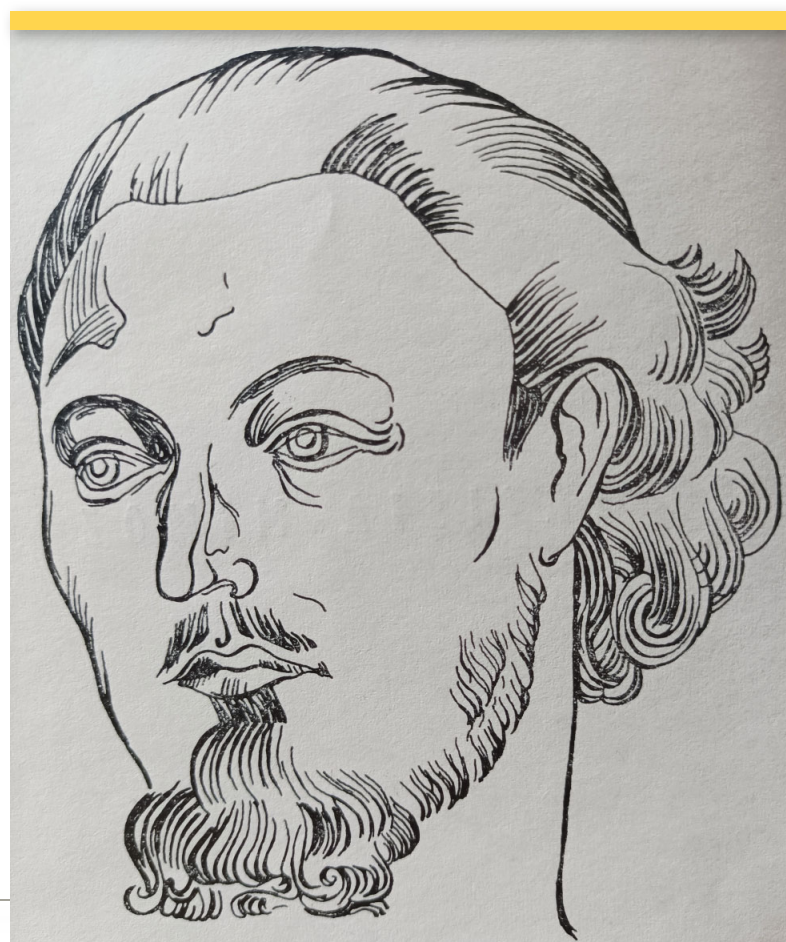
Poézia Eugena Vesnina však nie je typická len tematikou atraktívnych morských a prímorských destinácií, historických pamätihodností antického sveta, flóry či pôvabných žien. Vo svojich zbierkach nezabudol ani na rodné Slovensko a jeho ponižujúce existenčné rozpoloženie v ére vládnutia komunistického režimu. Básne tejto proveniencie vyžarujú úprimné vlastenectvo, nekompromisný kritický postoj k dobovej realite a s ňou súvisiacemu biednemu postaveniu národa pod Tatrami (*Balada o neznámom Slovákovi*, 1976; *Albatros slovenský*, 1977; *Athanasia Slovaca alebo Nesmrteľka z Nesmrteľiek najnesmrteľnejších*, 1980 a iné).

Veľká časť autorovho diela ostala v rukopisnej podobe. Žiaľbohu, bohatú vzácnu korešpondenciu a súkromný archív vrátane rôznych manuskriptov spálil.

PRVOTRIEDNY KNIHOVNÍK

Rozhodujúci úsek životnej cesty venoval Ignác Zelenka práci vo Vatikánskej apoštolskej knižnici. Uplatnil sa v nej ako prvotriedny expert so špeciálnym zameraním na bibliografiu. Dosiahnuté výsledky ocenili nadriadení aj tým, že ho pápež Pavol VI. v roku 1975

Kreslená podobizeň Eugena Vesnina. Zdroj: SNK – LA

ako prvého laika a Netaliana vymenoval do funkcie riaditeľa Katalogizačného oddelenia Vatikánskej apoštolskej knižnice. Historickým faktom navždy zostane, že v tejto svetoznámej bibliotéke účinkoval náš Záhorák počas pontifikátu piatich pápežov, ktorých osobne veľmi dobre poznal!

Pri krste dostal Zelenka meno Ignác, ktoré je gréckeho pôvodu. Akoby tým chceli sudičky jeho pohnutého životného príbehu naznačiť predurčenie duchovnej spriaznenosti a spätosti s antickou kultúrou. Očaril ho jej podmanivý esprit, fluidum a ako básnik írečitou formou ospieval hodnoty, ktorých platnosť najlepšie preveril Majster čas. Prostredníctvom svojej tvorby zanechal interesantné literárne svedectvo o svete, kde vznikala európska kultúra, ktorej trvalou súčasťou je aj tá naša – slovenská. Básnikova citlivá lýra hrala slovenskými akordmi a vylúdila atraktívne tóny harmónie slovenského ducha s duchom modernej civilizovanej Európy.

DÔVETOK

Renomovaný knihovník Ignác Zelenka alias básnik Eugen Vesnin z tohto sveta odišiel ako muž bez občianstva – československého sa hneď po vojne zriekol a o talianske, hoci žil na Apeninskom polostrove 50 rokov, nikdy nepožiadal.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- BOR, Ján E. 1964. *Osnovateľ slovenskej literatúry v Ríme*. Buenos Aires : edícia Duch a svet 1964. 279 s.
- CABADAJ, Peter. 1997. *Pošlem domov srdca kúsok*. Martin : Matica slovenská 1997, s. 47 – 54. ISBN 80-7090-409-7.
- CABADAJ, Peter. 2002. *Literárny slovenský exil*. Martin : Matica slovenská 2002, s. 16, 113 – 115. ISBN 8070906472.
- PAŠTEKA, Július. 2002. *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava : Lúč 2002, s. 56, 522. ISBN 8071143707.
- VNUK, František. 1967. Predstavitelia slovenskej kultúrnej tvorby. In *Literárny almanach Slováka v Amerike*, s. 224.

ISCHIA (Eugen Vesnin)

Príd...
Ischia vonia mierne rozmarínom
Opojným spevom epomejským vínom
Ischia vonia exotickým kvetom
Oázy krajšej pod oblohou nieta
Príd...

Príd...
Budem ťa čakať opäť na pobreží
Kde krásny zámok v rozvalinách leží
Kde more kypí vlna vlnu plieska
A život hýri sťa pompejská freska
Príd...

Príd...
Budem ťa vodiť po slnečných cestách
Kde zrady niet kde zlo už nemá miesta
Budem ťa vodiť po záhradách nehy
Z ktorých je vidieť až po rajske brehy
Príd...

Príd...
Život je krátky krátky utečie nám
Dnes celá zem je sladko roztúžená
Dnes pohár lásky aj na nás sa smeje
Vypime ho kým neskoro nie je
Príd...

IMPRESIE, VÔNE A CHUTE MARIÁNA GRUPAČA MEDAILÓN JUBILUJÚCEHO BÁSNIKA A SPISOVATEĽA

MGR. PETER CABADAJ

✉ petercabadaj5@gmail.com

The article offers a comprehensive picture of Marián Grupač, a Slovak poet, writer, scholar, publicist, editor and university teacher. Author describes Grupač's lifelong passion for writing and points out his ability to use language in an engaging way and to authentically deal with sensitive and provocative topics. Grupač is currently engaged in academic and scientific work as a researcher and head of the Department of Mediamatics and Cultural Heritage at the Faculty of Humanities of University of Žilina. The focus of his interest is mainly literature and mass media communication.

Keywords: Marián Grupač, Slovak personalities, poetry, literature, mass media communication

Doposiaľ vydal sedem básnických zbierok (*Cudná noc v Paríži*, 1998; *Dráždenie dažďa*, 1999; *Smädné čarodejstvá*, 2001; *Noblesa*, 2005; *Luxus*, 2009; *V tomto storočí sú noví blázni*, 2015; *Manifest pohrdania*, 2021) a šesť prozaických titulov (*Z podkrovia Európy*, 2000; *Hriešne myšlienky*, 2002; *Kšeft*, 2003; *Na život a na smrť*, 2004; *Poltvin*, 2012; komorný román *Iný*, 2018). Za svoju tvorbu, ktorá bola preložená do angličtiny, nemčiny, taliančiny, chorvátčiny, maďarčiny, ruštiny, bulharčiny a poľštiny, získal viacero domácich i medzinárodných cien a uznání. Okrem literárnych a kultúrnych časopisov (*Dotyky*, *Slovenské pohľady*, *Literárny týždenník*, *Psie víno*, *Orol tatranský*, *Literika*, *Slovak Literary Review*, *Pravda*, *Sme plus* a ďalšie) zverejšoval svoje texty na vlnách Slovenského rozhlasu (RTVS). Niekoľko autorových básní zhudobnila známa terchovsko-žilinská rocková kapela Arzén. Reč je o básnikovi, prozaikovi, literárnom vedcovi, publicistovi, editorovi, redaktorovi a vysokoškolskom pedagógovi Mariánovi Grupačovi, ktorý začiatkom tohto roka oslávil abrahámoviny, čiže rozšíril rady päťdesiatnikov.

BIOGRAFIA

„Písal som takmer vždy, asi odkedy som sa naučil v škole abecedu. Ako dieťa som si sám vyrábal svoje ‚knižky‘ a písal do nich príbehy, básničky. Prvotiny mi uverejnil dokonca vtedajší mládežnícky časopis *Kamarát*. Intenzívnejší záujem o literatúru, umenie a aj samotné autorské písanie u mňa prepukol, keď som nastúpil na gymnázium do Martina. Začal som čítať a, samozrejme, aj veľa písať. Odvtedy sa to so mnou ‚ťahá‘ stále a čím som starší, tým literatúru milujem intenzívnejšie a stále väčšmi som z nej očarený.“ (M. Grupač)

Svetlo sveta prvý raz uzrel 15. januára 1973 v Čadci. Študoval na gymnázium v Martine (1987 – 1991) a na Strednej zdravotníckej škole v Bratislave (1991 – 1993). Pracoval ako zdravotnícky záchranár v Nemocnici s poliklinikou v Čadci, bol externým redaktorom literárnej prílohy týždenníka *Kysuce Kopan(i)ce múzy* (1999 – 2003). Roky rokúce pôsobil ako redaktor, predseda redakčnej rady či zástupca šéfredaktora v literárnom časopise pre mladú literatúru a umenie *Dotyky*, istý čas bol redaktorom týždenníka Žilinského samosprávneho kraja *Región Žurnál* (2005 – 2006). Vysokoškolské vzdelanie nadobudol na Žilinskej univerzite v Žiline, kde študoval na Fakulte humanit-

Marián Grupač. Zdroj: Kristián Grupač

ných vied (2004 – 2009). Na spomenutej univerzite absolvoval aj doktorandské štúdium (2012 – 2015), od apríla 2021 je doc. Mgr. Marián Grupač, PhD., vedúcim Katedry mediamatiky a kultúrneho dedičstva Fakulty humanitných vied ŽU v Žiline.

BÁSNIK

Knižne debutoval zbierkou veršov *Cudná noc Paríži*, za ktorú dostal Prémium Ceny Ivana Kraska (1998). Reflexívne básne zrkadlia bolestné skúsenosti, ktoré so sebou prináša telesnosť. Neskôr (knihy *Dráždenie dažďa*, *Smädné čarodejstvá*) je už sexualita vitalisticky povýšená na kľúčový spôsob realizácie človeka. Verše charakterizuje asociatívna hra s jazykom, zvuková kvalita novotvarov, archaizmov a nárečových slov má navodiť priamy kontakt so živlami bytia.

Tvorivá metóda, ktorú Grupač ako básnik systematicky cizeluje a rozvíja, má impresionistické „parametre“. Spočíva v kreatívnom úsilí vytvoriť presné emotívne naladenie, zaujať čo možno najviac ľudské zmysly a napokon sa „rozplynúť v zátextovom priestore básne, ukončenej tromi bodkami“. Autor túto stratégiu umne dopĺňa o rozmer veršov (textov) ako variácií, respektíve voľných asociácií na vopred určenú, hoci širšie predloženú tému.

MARIÁN GRUPAČ

C U D N Á
N O C
V

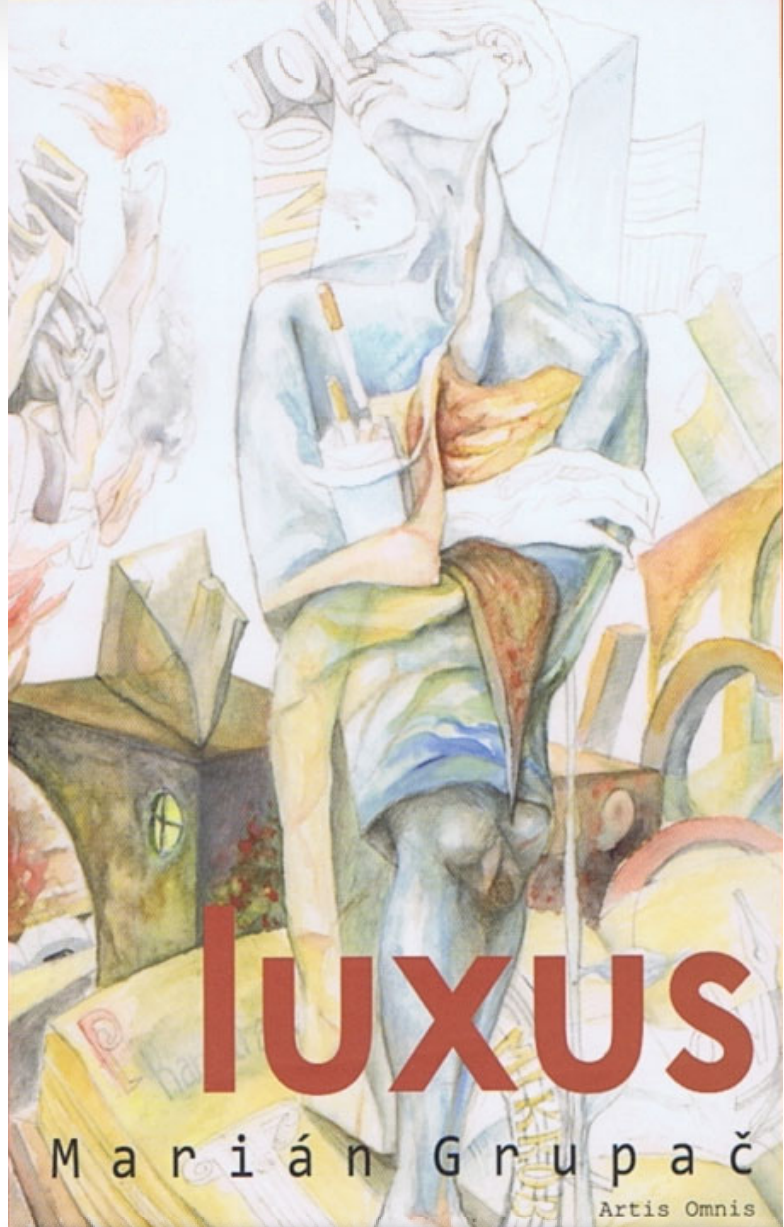
Paríž

LITERÁRNA SÚTAŽ
RUBATO 1998

Obálka zbierky veršov *Cudná noc Paríži*. Zdroj: www.litcentrum.sk

Básnické dielo Mariána Grupača je v istom zmysle dôkazom teórie, podľa ktorej možno tvorcov rozdeliť do dvoch kategórií. Reprezentanti prvej vraj robia svet „tvrším“, a preto aj skutočnejším, ako je. Protagonisti druhej skupiny zas údajne svet svojou tvorbou odhmotňujú a monotónnu každodennosť i zaužívané ľudské stereotypy nahrádzajú snovou (onirickou) nadrealitou. Marián Grupač svojimi zbierkami básní uvedené aspekty voľne integruje, lebo zobrazenie vlastného „tvršieho sveta“ postavil okrem iného aj na ordinárnych snových delíriách, ktoré dodávajú celkovej umeleckej výpovedi – skôr nemilosrdne obnaženej spovedi – štipľavú autentickú príchuť.

Časom básnik výraznejšie i naliehavejšie prehĺbil líniu reflexie senzitívneho prežívania vlastného existenčného rozpoloženia. Napríklad jednotlivé tematické cykly zbierky *Luxus* ešte razantnejšie vyostril emocionálne zaťaženými obrazmi zmyslových vnemov. Akcent na intenzívne prežívanie mágie okami-

Obálka zbierky *Luxus*. Zdroj www.bux.sk

hu s jeho sprievodnými lyrickými formami, zreteľne prítomný v prvých troch Grupačových básnických knihách, vystriedali silne expresívne výrazové línie s tónmi vyhroteného vnútorného prežívania svojej aktuálnej životnej (skôr pocitovej) situácie. Alebo povedané a napísané inak: „... ide o vybičovanú citovosť a existenčnú bezradnosť, ktorá sa pred nami otvára v sarkastických veršoch či v nočnomorovej obraznosti“ (Bilý, 2010).

S Grupačovým autorským konceptom, vychádzajúcim z formálneho hľadiska zo snahy o čo najautentickejšie transponovanie zvukovej, významovej a vizuálnej harmonizácie do celkovej literárnej výpovede, korešpondujú ilustrácie výtvarníkov jednotlivých knižných titulov. Spomenieme aspoň martinského tvorca Radoslava Vojteka, spisovateľovho vrstovníka, ktorý ilustroval niekoľko jeho básnických i prozaic-

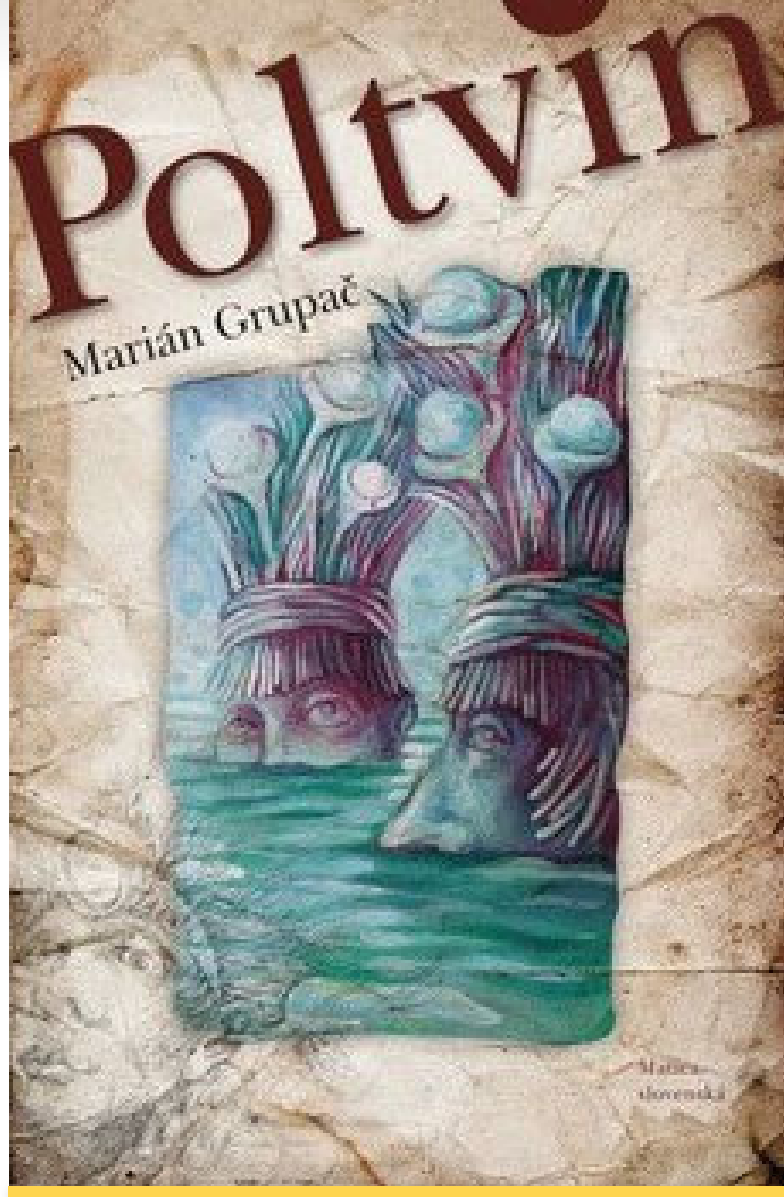
kých knižiek. Ich niekdajšia kooperácia v čase, ktorý gniavil a ponižoval citlivého človeka (doteraz sa na tom nič nezmenilo), akoby potvrdzovala platnosť slov, že duchovná, fantazijná či onirická chudoba je luxus, ktorý si ani slovenský umelec nemôže dovoliť.

PROZAİK

„Nikdy som nemal v písaní vzory, ktorým by som sa chcel podobať. Skôr by som to nazval inšpiráciami a pre mňa nedosiahnuteľnými autoritami, ktorých výpočet rokmi rástol: Baudelaire, Rimbaud, Villon, Kafka, Dostojevskij, Čechov, Henry Miller, Hrabal, neskôr Vilikovský, Mitana, Kolenič, Sloboda, Jaroš, Šikula, Stacho, Válek, potom Murakami, Cartarescu, Houellebecq a tak ďalej... Uprednostňujem primárne to, čo ma osloví, čo mi je niečím blízke, ale aj to, čomu najskôr nerozumiem. Nie je pre mňa určujúce, či ide o poéziu alebo prózu. Nerozlišujem ani takzvanú kvalitnú, alebo nekvalitnú či úpadkovú literatúru. V oboch skupinách možno nájsť klenoty, ale aj nudné texty.“ (M. Grupač)

Spisovateľ v novelách a poviedkach bravúrne vytvoril osobitý mikrosvet, zaľudnený autentickými ľudskými typmi, ktoré na pozadí rôznych absurdností, zvráteností a úchyliet reálneho života rozohrávajú svoje veľké i malé osudové hry a vojny, hriechne myšlienky či kšefty. Jednotlivé príbehy zväčša určuje sexualita, osamelosť, zúfalstvo a konfrontácia s „veľkým“ (mestským, zahraničným a pod.) svetom. Charakterizuje ich tiež dynamická reč a určitá finálna otvorenosť (knihy *Na život a na smrť*), ktorá čitateľovi umožňuje vlastné interpretačné dotvorenie konca rozprávania. Popri gejzíroch všakových expresívnych obrazov, dramatických šokov, zauzlení a zvrátov Grupač ťažisko deja posúva v niektorých prípadoch do snových, fantazijných rovín. Nepredvídateľne a s patričným tempom sa v nich zvyknú striedať bizarné výjavy s rôznymi symbolmi. Tomuto aspektu je podriadené aj typologické zobrazenie postáv, ktoré dýchajú prirodzenosťou, plnokrvnosťou a svojím myslením i konaním vynievajú autenticky.

Mimoriadne zaujímavo zobrazil autor v zbierke poviedok *Na život a na smrť* nielen rozmanité tváre života, ale i fenomén neúprosnej smrti. Takisto v jej prípade máme dočinenia s originálnym stvárnením, voľne sa pohybujúcim a oscilujúcim vo všakových formách a obrazoch – od opakovaného pohrebu cez samovraždu, sugestívnu smrť malého dievčaťa až po bizarný skon literáta, ktorý

Obálka prozaického diela *Poltvin*. Zdroj: www.litcentrum.sk

chcel pôvodne písať o smrti, no napokon sa zastrelí na ulici v prítomnosti prostitútky.

Osobitné miesto v kontexte Grupačovho prozaického diela má kniha *Poltvin*, ktorá nie je určená milovníkom lacných príbehov, konvenčných postupov a šťastných koncov. Nejde o poviedky, po prečítaní ktorých sa nám budú snívať romantické či melodramatické sny. Zvolenou konštrukciou, štruktúrou, ale i atmosférou, kalkulovaním s krutosťou a striedaním expresívnych nálad texty doslova a do písma provokujú. Motív farieb, ktorý voľne spája jednotlivé príbehy, poslúžil tvorcovi ako pomyselný lakmusový papier pri zobrazovaní atypického pohľadu na zložitú životnú peripetie rozorvaného a dezorientovaného súčasníka. V širších významových filiáciách však ide o hľadanie autentického zmyslu reflektovaných vecí, javov a dejov. Stelesnením tohto hľadania a obnažovania farieb klamstva je *Poltvin*. Človek, za ktorého tajomnou identitou sa môže skrývať ktokoľvek z nás i vás.

Bilančne možno konštatovať, že Grupačove novely a poviedkové texty jednoznačne potvrdzujú naračné a pozorovacie dispozície, ktoré dokáže tvorca umne zakomponovať do služieb zobrazovaného príbehu, dejových línií a vlastného autorského konceptu.

VEDEC

Keďže Marián Grupač pedagogicky účinkuje v akademickom prostredí, nálezitý interes venuje aj odbornej a vedeckovýskumnej činnosti. Rezultátom je napríklad monografia *Ján Stacho/Jazyk ako obraz: Veršokňažník v dužinách slovenčiny* (2013), *Súčasná slovenská literatúra po roku 1989* (2015), *Vybrané kapitoly z dejín staršej slovenskej a svetovej literatúry* (2018) a iné. Aktuálne písanie odborných a vedeckých textov prevažuje nad básnickou a prozaickou tvorbou. V roku 2022 vyšla Grupačovi vo vydavateľstve Addleton Academic Publishers v New Yorku vedecká monografia *Bad Language in Mass Media*, ktorú ako svoju habilitačnú prácu obhájil na Fakulte masmédií Paneurópskej vysokej školy v Bratislave.

EPILÓG

Riziko nášlapných mín písania o jubilujúcich kamarátoch, kolegoch, spriaznených dušiach a ich tvorbe je dobre známe. Málokedy dokážeme neuletieť ani na jednu stranu, neprižmúriť oči nad deficitmi, zároveň nepodľahnúť obavám z nadržovania – a tak z triesok radšej nasekať brvná. Premyslené manévrovanie medzi Scyllou a Charybdou je doslova povinnou jazdou. O Mariánovi Grupačovi môžem z autopsie povedať, že píše všetkými zmyslami a s maximálnym tvorivým zaujatím. Rozmanité vône a farby sa v jeho literárnych textoch stávajú aj chuťami, videné a počuté hmatateľným. Píše o chutiach, ktoré kráčajú a majú takú silu, že listy sa pri ich prechode zohýbajú a zanechávajú za sebou dlhé tieň.

Čerstvý päťdesiatnik Marián Grupač má za sebou bohaté dielo a verím, že disponuje dostatkom chuti, energie a impresií, aby nám všetkými zmyslami nachystal nové literárne prekvapenia a zážitky vo forme básnických, novelistických, poviedkových či románových kníh.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- BILÝ, Peter. 2010. Poézia ako živobytie. In *Knižná revue*, roč. XX, č. 1, s. 5.
- CABADAJ, Peter. 2016. *Dlaňové priznanie*. Martin : Matica slovenská 2016, s. 98 – 99. ISBN 9788081281686.
- CABADAJ, Peter. 2006. *Nebo teplo apríl máj*. Martin : nákladom autora a jeho priateľov 2006, s. 90 – 91. 80-969483-0-X.
- GRUPAČ, Marián. 2004. *Na život a na smrť*. Martin : Matica slovenská 2004. 147 s. ISBN 8070907525.
- GRUPAČ, Marián. 2012. *Poltvín: 9 farieb klamstva*. Martin : Matica slovenská 2012. 119 s. ISBN 8070907525
- HAJKO, Dalimír. 2022. *Manifest pohľadania*. In *Slovenské pohľady*, roč. IV.+138, č. 1, s. 126 – 127.
- MATEJOV, Radoslav. 2003. Odvaha osloviť. In *Knižná revue*, roč. XIII, č. 21, s. 5.
- MIKULA, Valér a kol. 2005. *Slovník slovenských spisovateľov*. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV 2005, s. 178 – 179. ISBN 8071498017.
- TURAN, Andrijan. 2014. Poltvín. In *Slovenské pohľady*, roč. IV.+130, č. 2, s. 135 – 137.
- VLNKA, Jaroslav. 2000. Medzi kvapkami. In *Slovenské pohľady*, roč. IV. + 116, č. 9, s. 107 – 108.

ČITATEĽSKÉ AKTIVITY ŠKOLSKÝCH KNIŽNÍC V ROKU 2022

MGR. ROZÁLIA CENIGOVÁ

Author summarizes activities of school libraries in 2022 organized by the National Institute of Education and Youth during the International Month of School Libraries and the International Day of School Libraries. In her article she introduces various initiatives from schools and school libraries, including the project Bookmark connects schools and Bookmark connects Slovak schools, the aim of which is to support readership and reading literacy, creativity and social skills of children. Similarly to the nationwide project The most interesting event of the school library, it solidifies children's relationships towards books, reading, and school libraries in an entertaining manner. One of the basic contributions of these activities is the engagement of physically and socially disadvantaged children, which supports the inclusive character of each project.

Keywords: school libraries, national projects, international projects, reading literacy, reading support

 rozalia.cenigova@mpc-edu.sk

 Národný inštitút vzdelávania
a mládeže
Bratislava

 www.nivam.sk

Národný inštitút vzdelávania a mládeže v Bratislave na základe skúseností a vedeckých poznatkov, že kreatívne čítanie nielen motivuje žiakov k tomu, aby rozprávali o knihách so silným príbehom, premýšľali o nich a opakovane sa k nim vracali, ale zároveň aj zábavnou formou v nich upevňuje dobrý a trvalý vzťah ku knihe, školskej knižnici a k poznávaniu nového, zorganizoval pri príležitosti **Medzinárodného mesiaca školských knižníc 2022** a **Medzinárodného dňa školských knižníc** (24. októbra) dva národné projekty a jeden medzinárodný projekt. Do uvedených projektov sa celkovo zapojilo 1 411 českých a slovenských základných škôl, osemročných gymnázií a stredných škôl s celkovým počtom 164 029 účastníkov.

Základná škola s materskou školou v Podolínci (česko-slovenský projekt *Záložka do knihy spája školy*). Zdroj: Archív Národného inštitútu vzdelávania a mládeže

ČESKO-SLOVENSKÝ PROJEKT ZÁLOŽKA DO KNIHY SPÁJA ŠKOLY

Prvým projektom bol **13. ročník česko-slovenského projektu *Záložka do knihy spája školy***. Národný inštitút vzdelávania a mládeže ho zorganizoval v spolupráci s Knižnicou Jiřího Mahena v Brne pri príležitosti októbra ako **Medzinárodného mesiaca školských knižníc 2022** (International School Library Month 2022). Jeho cieľom bolo nadviazanie kontaktov medzi českými a slovenskými základnými školami a osemročnými gymnáziami a podpora čítania prostredníctvom výmeny záložiek do kníh. Úlohou žiakov bolo vyrobiť záložku do knihy, na ktorej mali ľubovoľnou technikou stvárniť vyhlásenú tému česko-slovenského projektu ***Môj literárny príbeh čaká na Tvoje prečítanie***, a vymeniť si ju s partnerskou školou z Českej republiky, respektíve zo Slovenskej republiky. Školy popri výmene záložiek nadviazali aj vzájomnú spoluprácu, priateľské kontakty a zážitkovým spôsobom poznávali jazyk, literatúru, históriu, kultúru, regionálne zvyky či život žiakov v oboch republikách. V mnohých školách sa uvedený česko-slovenský projekt stal súčasťou školského projektu alebo bol zapracovaný vo forme prierezovej témy do Školského vzdelávacieho programu.

Do česko-slovenského projektu sa prihlásilo **1 040 škôl s celkovým počtom 119 937 žiakov**, z toho bolo **380 českých škôl s celkovým počtom 36 149 žiakov** a **660 slovenských škôl s celkovým počtom 83 788 žiakov**. Národný inštitút vzdelávania a mládeže berúc do úvahy typ a druh školy, stupeň zapojenia žiakov zo základnej školy, počet prihlásených žiakov a vopred dohodnuté partnerstvo medzi dvoma školami, vytvoril 520 partnerských dvojíc, ktorým najskôr poslal kontaktné údaje na pridelenú partnerskú školu spolu s doplňujúcimi informáciami. Neskôr ich na týždennej báze usmerňoval.

Školskí koordinátori hneď po vyplnení prihlášky do česko-slovenského projektu začali realizovať rôzne formy a metódy individuálnej alebo kolektívnej práce s informačnými zdrojmi, ktoré boli zamerané na podporu kreatívneho čítania a čitateľských zručností. Žiaci čítali rozmanité knižné tituly z rôznych literárnych žánrov, ako rozprávky, rečňovanky, básničky, romány, novely, westerny, detektívky či komiksy, a zároveň sa inšpirovali literárnymi motívmi z prečítaného textu, ktoré neskôr stvárnil na záložkách. Žiaci z nižších ročníkov poväčšine na svojich

záložkách zobrazovali obľúbené rozprávkové postavy z kníh, najzaujímavejšie príhody z dobrodružných príbehov či populárnych filmovo-knižných hrdinov. Ich záložky mali inšpirovať kamarátov z partnerskej školy k prečítaniu kníh, ako *Tri prasiatka*, *Janko Hraško*, *Červená čiapočka*, *Moje prvé rozprávky*, *Rozprávky o psíčkovi a mačičke*, *Šmolkovia*, *Snehulienka*, *Osmijankove rozprávky*, *O sliepočke a kohútikovi*, *Soľ nad zlato*, *Včielka Maja*, *Lolek a Bolek*, *Muflón Ancijáš*, *Deväťoro rozprávok*, *Maťko a Kubko*, *Smelý Zajko*, *Danka a Janka*, *Budkáčik a Dubkáčik*, *Zatúlaný Gombík*, *Gulko Bombulko*, *Mach a Šebestová*. Žiaci z vyšších ročníkov základnej školy a osemročného gymnázia sa nechali inšpirovať motívmi s knižnými hrdinami zo zlatého fondu slovenskej či svetovej literatúry alebo súčasnej fantasy literatúry. Svojim kamarátom odporúčali prečítať napríklad tieto knihy: *Malý princ*, *Harry Potter*, *Klára v Afrike*, *Najhoršie deti na svete*, *Polly a Buster*, *Hviezdy pre Teba*, *Junáčka pasovačka*, *Opice z našej police*, *Zberný dvor*, *Staré grécke báje a povesti*, *Bratislavské povesti*, *Ezopove bájky*. Žiaci s nadšením vyrábali záložky na vyučovacích hodinách, v školskom klube detí, v záujmových krúžkoch či v školskej knižnici. Na ich zadnú stranu napísali často názov knihy a meno autora, aby obdarovaný rovesník z pridelenej partnerskej školy hneď vedel, akú knihu mu darca odporúča prečítať, a takisto pripojili aj poštové a mailové adresy, prípadne kontakty na sociálne siete (napr. Facebook, Instagram, Tik Tok) s cieľom udržiavať priateľské kontakty aj v budúcnosti.

Školskí koordinátori v spolupráci so svojimi pedagogickými kolegami a školskými knihovníkmi pripravili žiacke besedy o prečítaných obľúbených knihách, besedy so spisovateľmi a starými rodičmi žiakov, čitateľské maratóny, literárne kvízy, hodiny hlasného čítania, čítanie dobrodružných príbehov a rozprávok staršími žiakmi mladším žiakom, dramatizácie básničiek a rozprávok, tvorbu pracovných listov, leporel a kreslenie ilustrácií podľa námetu z prečítaných alebo vypočutých audio príbehov, písanie vlastných príbehov podľa fantázie, čitateľské dielne, literárne prezentácie v Powerpointe, rozhlasové relácie, ktoré zachytávali buď priebeh prípravy záložiek, alebo aj predstavenie pridelenej partnerskej školy spolu s najznámejšími pamätihodnosťami z jej regiónu. Takisto učitelia na vyučovacích hodinách slovenského jazyka a literatúry ukazovali žiakom knihy, ktoré napísali najznámejší českí spisovatelia, alebo spoločne prekladali krátke literárne texty z češtiny do slovenčiny. Mnohí žiaci spoločne so školským ko-

ordinátorom alebo učiteľom na internete vyhľadávali informácie o susednom priateľskom štáte a ich pridelenej partnerskej škole. Následne ich zapracovali do tematických pracovných listov.

Mnoho škôl si výrobu záložiek spestrilo aj návštevami svojej školskej knižnice alebo verejnej knižnice v mieste ich sídla, kde sa aktívne zúčastňovali rôznych originálnych, pútavých a vtipných čitateľských aktivít, napríklad *Týždeň hlasného čítania*, *Starší žiaci čítajú mladším*, *Deň s knihou*, *Knižní detektívi*, *Spájanie generácií – starých rodičov a ich vnukov*, *Čo čítala moja stará mama, keď bola taká ako ja*, *Čo čítali naši starí rodičia*.

Ako príklady skvelej práce pri radostnom a zmysluplnom napĺňaní posolstva česko-slovenského projektu považujeme za dôležité vyzdvihnúť najmä tieto čitateľské aktivity školských koordinátorov z Českej republiky:

V **Základnej škole v Kadani** vyrábali záložky počas vyučovacích hodín literatúry, na ktoré si každý žiak priniesol svoju prečítanú obľúbenú knihu. Knihu ukázal spolužiakom, povedal stručné informácie o jej autorovi a prečítal im z nej najzaujímavejší úryvok. Na vybraný literárny motív zo svojej knihy následne vyrobil záložku.

V **Gymnázium Jana Blahoslava v Ivančiciach** žiaci takisto vyrábali záložky na hodinách českého jazyka a literatúry, a to poväčšine pri počúvaní zaujímavých audiokníh. Žiaci si do školy priniesli obľúbené knihy, ktoré odporučili svojim spolužiakom a čítali im z nich výnimočné časti. Krátke citáty z kníh napísali na vytvorené záložky. Záložky vyfotografovali a fotografie uverejnili na webovom sídle školy (www.gjbi.cz). Takisto pripravili niekoľko násteniek s aktuálnou témou česko-slovenského projektu a uverejnili o ňom článok v školskej ročenke. Na uvedenej škole už tradične prezentujú výsledky realizácie česko-slovenského projektu aj v rámci *Dňa otvorených dverí* vo forme už spomínaných násteniek, ktoré prostredníctvom fotografií dokumentujú nielen úžasnú prácu žiakov, ale aj záložky a darčeky, ktoré dostali od slovenských kamarátov. Vystavované materiály majú vždy u rodičov, žiakov i ďalších návštevníkov gymnázia veľký ohlas a česko-slovenský projekt je hodnotený vysoko pozitívne. Počas realizácie česko-slovenského projektu školský žiacky parlament vyhlasuje zbierku kníh, ktoré sú v rodinných knižniciach už nepotrebné. Následne jedna časť takýchto knižných darov od občanov mesta slúži k tomu, aby z nich bola v škole urobená výstavka. Žiaci si môžu bezodplatne odnieť zaujímavé knihy do svojich domácich knižníc. Druhá

časť zbierky kníh býva súčasťou adventného charitatívneho bazáru, ktorý organizuje školský žiacky parlament. Výťažok z neho pravidelne posielajú Nadačným fondu detskej onkológie Krtek.

V **Základnej a praktickej škole v Hustopečiach** žiaci zo 6., 7. a 9. ročníka vyrábali záložky počas hodín pracovného vyučovania. Na záložkách boli zobrazené príbehy z knihy od Heleny Haraštovej a Pavly Hanáčkovej *Jak bydlí deti celého sveta*, ktorú žiaci prečítali na hodinách čítania. Slovenským kamarátom s pomocou školskej koordinátorky vytvorili aj pracovný list s jednoduchým literárnym kvízom. Počas vyučovacích hodín komunikačnej a slohovej výchovy im napísali dva listy. V prvom liste stručne predstavili svoju školu a v druhom zase knihu, z ktorej čerpali literárne námety pre svoje záložky. Na hodinách čítania si najskôr pozreli slovenskú rozprávku, potom sa venovali rozdielnosti českého a slovenského jazyka a nakoniec sa pokúsili preložiť niekoľko slovenských viet. Na hodinách zemepisu vyhľadávali na mape sídlo slovenskej partnerskej školy a základné informácie o jej regióne. Na záver česko-slovenského projektu na školskej chodbe pripravili nástenku, ktorá opisovala celú jeho realizáciu.

V **Základnej škole na ulici Detská v Ostrave-Porube** výrobu záložiek doplnili rôznymi hravými aktivitami, ktoré boli zamerané na podporu tvorivého čítania. Jednou z prvých čitateľských aktivít, ktoré školská koordinátorka spolu so žiakmi 7. A a 7. C zrealizovala, bolo čítanie rozprávky *O Červené karkulce* žiakom na 1. stupni. Siedmici sa veľmi intenzívne vžili do jednotlivých postáv uvedenej rozprávky a podarilo sa im živým spôsobom vtiahnuť do deja aj začínajúcich najmenších čitateľov. Škola taktiež využila spoluprácu s doktorom Martinom Tomáškom, ktorý prednáša českú literatúru a didaktiku na Ostravskej univerzite. Spoločne s ním pripravila pre žiakov projektové vyučovanie o literárnych hrdinoch, ktorých obdivujú a preferujú samotní vyučujúci na škole. Žiaci mali tak možnosť poznať Winnetoua od Karla Maya, kapitána Nema od Julesa Verna alebo Toma Sawyera od Marka Twaina prostredníctvom knižných ukážok. Na začiatku projektového vyučovania si podľa schopností a zručností rozdelili úlohy novinára, ilustrátora, čitateľa, historika a cestovateľa. Plnením úloh, ktoré súviseli s vybraným literárnym textom a pri ktorých mohli žiaci uplatniť svoju kreativitu a fantáziu, sa prostredníctvom spomínaných hrdinov dostali napríklad na prériu, k rieke Mississippi alebo objavovali krásu podmorského sveta.

V **Základnej škole na ulici Staroveská v Ostra-**

ve-Proskoviciach sa všetci žiaci okrem výroby záložiek zapojili aj do vymýšľania vlastných príbehov. Napríklad prváci spoločne vytvorili leporelo k príbehu, ktorý sami vymysleli, o papierovom drakovi Robinovi a jeho dobrodružstvách. Príbeh navyše oživil pesničkou. Druháci vymysleli príbeh o pani Martinke, ktorá sa stretla s ufónmi. Tretiaci pracovali v trojčlenných skupinách. Na začiatku sa všetci dozvedeli príbeh o princeznej, ktorá bola zatvorená vo veži. Následne mali dokončiť rozprávanie tohto príbehu. Štvrtáci a piatáci pracovali samostatne a vytvorili množstvo originálnych slohových prác, ktoré boli buď strašidelné, alebo žartovné, či dokonca kúzelné. Česko-slovenský projekt ukončili takzvaným autorským čítaním, počas ktorého žiaci z jednotlivých tried prečítali vybrané najzaujímavejšie príbehy ostatným spolužiakom.

Pre **Základnú školu Heyrovského v Plzni** bolo zapojenie žiakov do česko-slovenského projektu zaujímavou príležitosťou, ako u nich v pretechnizovanej dobe podporiť a prehĺbiť čitateľskú gramotnosť. Žiaci s nadšením privítali výrobu záložky ako darčeka pre rovesníka zo Slovenska a odporúčanie obľúbenej knihy pre neho. Žiaci sa vrátili k svojim najmilším knižným hrdinom a s radosťou navrhli a vyrobili záložky napríklad na námety z knihy *Mach a Šebestová* alebo plzenských a pražských povestí. Zároveň prejavili veľký záujem dozvedieť sa čo najviac o Slovensku a vymieňať si so slovenskými kamarátmi klasické listy. Rozprávali sa aj o spoločnej histórii oboch republík a dokonca si vypočuli kúsok rozprávky v slovenčine. Niektorí žiaci na základe prečítania niekoľkých článkov o svojom rodnom meste napísali na zadnú stranu záložiek zopár viet o Plzni a o svojej škole.

Obdiv si zaslúžia aj školskí koordinátori zo Slovenskej republiky, ktorí sa takisto usilovali rôznymi inšpirujúcimi, pútavými a hravými čitateľskými aktivitami naplniť zmysluplnosť uvedeného česko-slovenského projektu. Na ilustráciu uvádzame aspoň niektoré zaujímavé projekty.

V **Základnej škole s materskou školou v Tušickej Novej Vsi** samotnej výrobe záložiek predchádzalo spoločné čítanie úryvkov napríklad zo slovenských ľudových rozprávok (*Najkrajšie slovenské rozprávky, Slovenské rozprávky*), z povestí (*Slovenské povesti z hradov a zámkov*), z náučnej literatúry (*1 000 zaujímavostí Slovenska, Kniha o prírode s nálepkami, Liečivé rastliny*), z bájok (*Moje najmilšie bájky*) či z dievčenskej literatúry (*Anna zo Zeleného domu*). Niektorí žiaci načreli aj do poézie ich rodáka Jána Zambora či Milana Rúfusa. Do úlohy ilustrátorov sa žiaci vžili na hodinách čítania

a literatúry. Mnohí žiaci vyrábali záložky aj doma, na ktoré napísali názov prečítanej knihy a stručné odporúčanie pre obdarovaného českého rovesníka. Navyše, starší žiaci na hodinách informatiky pripravili list pre českých kamarátov, v ktorom im predstavili svoju školu. Vyrobené záložky spolu s knihami, ku ktorým sa vzťahovali zobrazené literárne motívy, najskôr žiaci odprezentovali v školskej knižnici.

Do česko-slovenského projektu sa s radosťou zapojila aj **Základná škola s materskou školou v Lazanoch**. Žiaci z 1. až 5. ročníka pracovali na záložkách na hodinách literatúry a výtvarnej výchovy. Aktívne sa zúčastňovali hravých čitateľských aktivít. Napríklad v rámci čitateľskej akcie *Riešenie knižných šifier* sa snažili spoznať čo najviac knižných titulov. V rámci čitateľskej akcie *Môj literárny príbeh čaká na Tvoje prečítanie* sa siedmci predstavili mladším žiakom v kostýmoch literárnych postáv. Úlohou žiakov bolo podľa nejakej indicie identifikovať danú literárnu postavu. Túto zábavnú čitateľskú akciu ukončili siedmci predstavením kníh, z ktorých vystupovali literárni hrdinovia. Školská koordinátorka spolu s kolegyňami pripravila výstavku starých detských kníh, ktorú nazvala *Čo čítali naši starí rodičia*, a nástenku, ktorá prostredníctvom fotografií zachytávala priebeh realizácie česko-slovenského projektu.

V **Základnej škole Adely Ostroluckej v Budči** žiaci čítali obľúbené knihy buď spoločne s triednymi učiteľkami, alebo samostatne. V mesiaci október žiaci pozývali do tried svoje staré mamy, aby sa v rámci čitateľskej akcie *Čo čítala moja stará mama, keď bola taká ako ja* dozvedeli nielen o ich preferovaných knihách v detstve, ale si aj podrobne pozreli knižnú väzbu prinesených kníh a ilustrácie. Keďže od českých kamarátov dostali okrem záložiek aj knihu povestí s ilustráciami žiakov danej školy, postupne si ju prečítali v českom jazyku.

Výrobe záložiek v **Základnej škole s materskou školou v Dolnej Strehovej** predchádzalo čítanie kníh, práca s pracovnými listami zameranými na čítanie s porozumením, práca s knihami na krúžku *Čitateľská dielňa* a rôzne literárne aktivity prebiehajúce v školskej knižnici. Následne žiaci na záložky kreslili príbehy z prečítaných alebo práve rozčítaných kníh.

Žiaci zo **Základnej školy v Závode** sa pri výrobe záložiek na hodinách výtvarnej výchovy a literatúry inšpirovali tradičnými detskými knihami, knihami od súčasných autorov pre deti či sci-fi knihami. Najčastejšie zobrazovaným motívom bol *Harry Potter*. Túto knihu si spoločne čítali. Keďže komunikácia s českou školou bola výborná, dohodli sa na ďalšej

priateľskej spolupráci, a to vo forme vypracovania projektu k 30. výročiu vzniku samostatných republík. Na projekte mali spolupracovať žiaci 9. ročníkov.

Základná škola s materskou školou v Zavare obohatila česko-slovenský projekt o vypracovanie čitateľských pracovných listov, vedenie čitateľských denníkov a zorganizovanie rôznych čitateľských aktivít v triedach či priestoroch školskej knižnice, ako boli napríklad čitateľský maratón (čítanie slávnej filozofickej knihy *Malý princ*), vypracovanie literárnych kvízov o živote a diele Martina Kukučína a o spisovateľoch a literárnych hrdinoch. Záložky žiakov boli výsledkom konkrétneho čitateľského zážitku a zároveň odporúčaním literárneho diela na zadnej strane záložky. Česko-slovenský projekt završila výstavou svojich záložiek i záložiek od českých kamarátov a prezentáciou v Powerpointe o jeho priebehu a predstavení českej školy s cieľom oboznámiť všetkých členov školskej komunity o tom, kam zavarské záložky putovali a koho potešili. V rámci výstavy bol vystavený aj milý list od českých kamarátov, ktorý si nahlas prečítala každá trieda, ktorá výstavu navštívila. Vrcholom česko-slovenského projektu bolo, že si každý žiak založil darovanú záložku do práve rozčítanej knihy, aby ju po jej prečítaní mohol na hodine literárnej výchovy predstaviť spolužiakom a inšpirovať k prečítaniu knižky.

Špeciálna základná škola v Letanovciach napísala, že sa každoročne s radosťou zapája do česko-slovenského projektu. Zvlášť vyzdvihla jeho zmysluplné poslanie, ktoré jej pomáha oživiť a spestriť vyučovanie, zábavným spôsobom formovať lásku k čítaniu, a to najmä u žiakov, ktorí majú problém s čítaním. V roku 2022 ho realizovala v rámci vyučovania, medzipredmetových vzťahov, v školskom klube detí a krúžkovej činnosti pod názvom *Príbeh vzniku záložky*. Mladší žiaci na záložkách stvárnňovali obľúbených rozprávkových knižných hrdinov a starší žiaci zase hrdinov z dobrodružných príbehov. Celé niekoľkotýždňové podujatie obohatili starší žiaci hlasným čítaním mladším spolužiakom počas čitateľských aktivít *Týždeň školskej knižnice a Čítajme spolu*.

Žiaci zo **Základnej školy na ulici Dr. Daniela Fischera v Kežmarku** sa takisto každý rok s veľkou radosťou zapájajú do čitateľských aktivít, v ktorých môžu využiť svoju fantáziu a tvorivosť. Nadchýna ich možnosť nadviazať nové priateľské vzťahy medzi rovesníkmi a vzájomne sa obdarovať záložkou, ktorá im spríjemní čítanie. Kreatívnemu čítaniu sa najviac venovali na hodinách čítania a literárnej výchovy. Medzi sebou si navzájom vymieňali najzaujímavejšie knihy, ktoré si priniesli z domácich knižníc, a rozprávali sa o svojich

pocitoch z prečítaného príbehu. Na hodinách matematiky tvorili nezvyčajné a pritom vtipné úlohy k daným príbehom. Na hodinách hudobnej výchovy sa pokúšali vymyslieť piesne o niektorých literárnych hrdinoch na známe ľudové melódie. Na hodinách vlastivedy a informatiky vyhľadávali informácie o svojej partnerskej škole, aby sa dozvedeli čo najviac informácií o nových českých kamarátoch. A nakoniec sa na hodinách výtvarnej výchovy usilovali s využitím rôznych techník vytvoriť záložky, ktoré by ich potešili a zároveň inšpirovali k čítaniu a poznávaniu slovenskej literatúry.

Aj v **Základnej škole v Hôrke** sa stalo už tradíciou, že sa každoročne zapájajú do česko-slovenského projektu. So svojou partnerskou školou si už vybudovali krásne priateľstvo. Školské koordinátorky aktívne komunikujú nielen počas realizácie česko-slovenského projektu, ale aj počas celého roka. Takisto si aj žiaci pravidelne vymieňajú poštou klasické papierové listy a drobné darčeky. Dokonca českej škole sa už podarilo osobne ich poctiť návštevou. Pri podpore kreatívneho čítania využívajú najmä svoju školskú knižnicu, a to aj na vyučovanie. Napríklad žiaci 1. B, keď preberali písmeno A, vyhľadali si na policičke knihu od Kataríny Macurovej *Ako naučiť Eda lietať* a záložky vyzdobili tvarmi písmena A. Keď o týždeň preberali písmeno L, prečítali si od tej istej autorky knihu *Lily a Momo*. Následne boli pasovaní za čitateľov školskej knižnice. Tretiaci im zaspievali zhudobnené pravidlá školskej knižnice a štvrtáci im darovali záložky, ktoré pre nich pripravili pri príležitosti tejto slávnosti.

Špeciálna základná škola vo Vtáčkovciach vníma česko-slovenský projekt ako mimoriadne krásny projekt, ktorý nie je „len“ o čítaní, ale hlavne o spolupráci a budovaní priateľstiev medzi školami, ktoré by sa možno nikdy nespojili. Už v septembri sa spoločne so žiakmi tešila na pozvanie od hlavného organizátora česko-slovenského projektu a takisto aj na doručenie kontaktných údajov na novú partnerskú školu. Následne celý september i október žila tvorbou záložiek a čitateľskými aktivitami s nimi súvisiacimi. Počnúc čitateľským maratónom cez školské a triedne projekty, ako *Trieda číta triede*, *Čitateľ školskej knižnice*, *Môj literárny hrdina*, a končiac rôznymi pátračsko-čitateľskými aktivitami a lúštením hlavolamov, krížoviek či tajničiek. Do česko-slovenského projektu sa zapojili všetci žiaci, a to od žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia až po tých s ťažkým stupňom mentálneho postihnutia, ktorým pomáhali učiteľky. Žiaci sa totiž radi stotožňovali s hlavným hrdinom a ochotne porozprávali svoj oblúbený literárny príbeh ostatným spolužiakom.

Väčšina škôl do balíka so záložkami pribalila aj darčeky pre nových či staronových kamarátov. Najčastejšie to boli rôzne propagačné materiály o škole, obci či meste, obrazové publikácie z jednotlivých regiónov, rozprávkové knihy, cédečka s ľudovými rozprávkami alebo so školskými pesničkami, školské časopisy, tašky, tričká, perá, sladkosti, sprievodné priateľské listy alebo osobné listy od jednotlivých žiakov spolu s fotografiami dokumentujúcimi priebeh výroby záložiek.

Mnoho škôl si z darovaných záložiek urobilo najskôr výstavku alebo pripravilo nástenku na chodbách školy, v triedach alebo v školskej knižnici a až potom ich rozdalo zapojeným žiakom do česko-slovenského projektu, ktorí na ne netrpezlivo čakali. Veľké množstvo školských koordinátorov uverejnilo na webových sídlach škôl fotografie z priebehu tvorby záložiek a fotografie najkrajších záložiek s pripojením krátkych správ s cieľom informovať celú školskú komunitu a takisto aj širokú verejnosť o výnimočnej podpore čítania rovesníkmi z oboch republík

Stredná odborná škola služieb v Košiciach. Zdroj: Archív Národného inštitútu vzdelávania a mládeže

Stredná priemyselná škola v Snine. Zdroj: Archív Národného inštitútu vzdelávania a mládeže

a ich priateľskej súdržnosti. Iní zase napísali články o takejto výnimočnej podpore kreatívneho čítania do školských časopisov alebo regionálnych novín. Na konci výmeny záložiek sa viacero škôl dohodlo s partnerskou školou, že zostanú v priateľskom sporení a budú hľadať nové možnosti spolupráce. Napríklad navrhli organizovať vzájomné výmenné pobyty českých a slovenských žiakov alebo školské výlety do Českej republiky, alebo naopak, na Slovensko.

Vyhodnotenie česko-slovenského projektu za Slovenskú republiku a Českú republiku je zverejnené na webovom sídle Národného inštitútu vzdelávania a mládeže (www.nivam.sk) v časti Knižnica.

CELOSLOVENSKÝ PROJEKT ZÁLOŽKA DO KNIHY SPÁJA SLOVENSKÉ ŠKOLY

Druhým projektom, ktorý zorganizoval Národný inštitút vzdelávania a mládeže s cieľom nadviazať kontakty medzi strednými školami a podporiť kreatívne čítanie prostredníctvom výmeny záložiek do kníh,

bol 11. ročník celoslovenského projektu *Záložka do knihy spája slovenské školy*. Jeho zámerom bolo nadviazanie vzájomnej spolupráce, kontaktov a poznávanie života žiakov v rôznych kútoch Slovenska. Rovnako jeho cieľom bolo, aby sa žiaci pri výrobe záložky na tému *Najlepší fantasy príbeh podľa mňa vyzeral takto* zážitkovým spôsobom oboznámili s témou fantasy, ktorá býva súčasťou maturitných заданий.

Do celoslovenského projektu sa prihlásilo 172 stredných škôl s celkovým počtom 8 792 žiakov. Národný inštitút vzdelávania a mládeže vytvoril 86 partnerských dvojíc s prihliadnutím na typ školy a počet prihlásených žiakov. Stredoškoláci sa s nadšením zapojili do zmysluplného naplňovania poslania celoslovenského projektu, ktorý prispieva nielen k rozvoju ich čitateľskej gramotnosti, ale aj tvorivosti, rozvoju sociálnych väzieb v triede a medzipredmetových vzťahov. Na záložkách sa snažili umelecky stvárať vybrané literárne motívy z prečítaných kníh od spisovateľov imaginárnych cestopisov, hororov, utopických a surrealistických románov, ktoré si vypožičali zo školskej knižnice alebo z domácej knižnice. Najviac sa inšpirovali týmito knižnými titulmi: *Harry Potter*, *Pán prsteňov*, *Alica v krajine zázrakov*, *Hra o tróny*, *Zaklínač*, *Narnia*, *Dračia cárovná*, *Upírske denníky*, *Avatar*, *Nekonečný príbeh*, *Duna*, *Deti Duny*, *Spasiteľ Duny*, *Krakatit*, *Zárezy smrti*, *Zasnený neznámy*, *Kroniky prachu*, *Nedokončené príbehy*, *Meno vetra*, *Zápisník smrti*, *Kronika rodu Spiderwickovcov*.

Záložky vyrábali najčastejšie v rámci vyučovania, na záujmových krúžkoch, praktických cvičeniach alebo aj doma. Na zadnú stranu záložiek, podobne ako mladší žiaci zo základných škôl a osemročných gymnázií, napísali svoje poštové a mailové adresy alebo kontakty na sociálne siete (napr. Facebook, Instagram, Tik Tok), aby mohli navzájom upevňovať priateľské vzťahy aj po oficiálnom ukončení celoslovenského projektu.

Školskí koordinátori v dobrovoľných hodnoteniach celoslovenského projektu uvádzali, že proces výroby záložiek najčastejšie obohatili o žiacke diskusie o obľúbených hrdinoch z fantasy literatúry, priebežné čítanie imaginárnych cestopisov, utopických románov, surrealistických románov a hororov, spoločné pozretie filmov (napr. *Cesta do fantázie*, *Pán prsteňov*, *Alica v krajine zázrakov*), riešenie literárnych tajničiek alebo online literárnych kvízov prostredníctvom využitia vzdelávacej platformy Kahoot, maratóny v čítaní fantasy literatúry v školskej knižnici, literárne súťaže, písanie vlastných fantasy príbehov, prezentácie o živote a literárnej tvorbe obľúbených spisovateľov z fantasy literatúry formou krátkych referátov

alebo prezentácií v Powerpointe, či vyučovacie hodiny, ktoré boli zamerané na spoločné poznávanie najvýznamnejších literárnych diel z oblasti fantasy literatúry. Na ilustráciu uvádzame niekoľko inšpirujúcich príkladov čitateľských aktivít zameraných na podporu kreatívneho čítania a pozitívny prístup zapojených stredných škôl:

Stredná odborná škola obchodu a služieb v Martine uverejnila výzvu uvedeného celoslovenského projektu na webovom sídle školy i na školských nástenkách, aby sa do neho zapojil čo najväčší počet žiakov. Zvlášť ocenila vyhlásenú tému, ktorá býva každoročne pevnou súčasťou maturitných zadaní. Výrobe záložiek predchádzalo priebežné čítanie ľubovoľných kníh z oblasti fantasy literatúry, prerozprávanie príbehov z obľúbených kníh na hodinách literatúry a návšteva Turčianskej knižnice v Martine. Z najkrajších záložiek si žiaci urobili aj výstavku v školskej knižnici. Záložky od kamarátov začali používať v učebniciach literatúry a čítankách.

Do celoslovenského projektu sa pravidelne zapája aj **Stredná odborná škola strojnícka v Považskej Bystrici**, ktorá oceňuje jeho zmysluplné poslanie, ktorého výsledkom je aj rozvinutie čitateľských zručností a schopností, rozšírenie vedomostí a prepojenie teórie s praxou. Výroba záložiek bola doplnkom vyučovacích hodín literatúry, na ktorých preberali literárnu tvorbu Karla Čapka a Julesa Verna a čítali si napríklad úryvky z diel *Krakatit*, *Cesta na Mesiac*, *Pán prsteňov*, a odborného výcviku, na ktorom sa venovali tvorbe záložiek. Zhotovené záložky si najskôr vystavili v školskej knižnici, aby si ich mohli pozrieť ostatní členovia školskej komunity, potom ich poslali rovesníkom z pridelenej partnerskej školy.

Takisto v **Súkromnom gymnáziu DSA v Sabiнове** sa venovali celoslovenskému projektu počas vyučovania. Napríklad na hodine slovenského jazyka žiaci počas workshopu prezentovali svoj pohľad na fantasy literatúru. Príspevky si pripravili vopred, pričom pri ich vypracovaní použili informácie získané vyhľadávaním na internete alebo v informačných zdrojoch školskej knižnice. Niektorí žiaci doniesli do školy obľúbené knihy, z ktorých prečítali ukážky buď v slovenčine, alebo v originálnom jazyku literárneho diela. Najčastejšie v angličtine. Na hodine informatiky si pripravili grafický návrh literárneho motívu, ktorý si potom vytlačili a spracovali do výslednej podoby. K záložkám okrem drobných spomienkových predmetov priložili aj pozvánku na osobnú návštevu školy. Záložky od kamarátov si hneď vložili do učebníc literatúry alebo do čítaniek.

Do celoslovenského projektu sa už tradične s radosťou zapája aj **Obchodná akadémia v Sereďi**. Keďže chápe, že výmena záložiek nie je iba o ich výrobe, ale predovšetkým o podpore čítania a spoznávania nových druhov literatúry, v školskej knižnici vždy organizujú mnoho doplnujúcich čitateľských aktivít. Žiaci sa najviac tešili z maratónu čítania fantasy kníh, lebo si v rámci neho vymenili medzi sebou knihy a mali možnosť začítať sa do obľúbeného príbehu svojho spolužiaka.

Aj v **Obchodnej akadémii v Nitre** prijali žiaci s nadšením tému *Najlepší fantasy príbeh podľa mňa vyzerá takto*. Na začiatku celoslovenského projektu sa venovali obľúbeným knihám z uvedeného literárneho žánru. Potom na hodinách literatúry o nich živo debatovali. Niektorí tvoriví žiaci dokonca pripravili pre spolužiakov prezentácie v Powerpointe o obľúbených fantasy príbehoch. Doplnujúcim programom výroby záložiek bolo sledovanie filmových spracovaní diel *Alica v krajine zázrakov* či *Harry Potter* a beseda so spisovateľkou Evou Hraškovou, ktorá predstavila svoju knižnú tvorbu inšpirovanú príbehmi ľuďmi z jej blízkeho okolia.

V **Súkromnej strednej odbornej škole pedagogickej v Topoľčanoch** nechala školská koordinátorka výber literárneho motívu na záložky na kreativite samotných žiakov a na ich individuálnom ponímaní vlastného „fantasy sveta“. Následne zistila, že sa na záložkách objavovali literárne výjavy zo známych kníh. Najčastejšie to boli napríklad knihy *Harry Potter*, *Malý princ*, *Krutý princ* a *Modrý Motýľ*. V rámci diskusií si žiaci vzájomne vymieňali referencie na prečítané knihy. V októbri sa žiaci zamerali okrem výroby záložiek aj na rozvoj predčitateľskej a čitateľskej gramotnosti detí z vybranej materskej školy v Topoľčanoch. Takisto zorganizovali besedu so spisovateľkou Danušou Dragulovou – Faktorovou, ktorá sa venuje literárnej tvorbe pre deti a mládež. Plodný mesiac venovaný rozvoju čitateľskej gramotnosti zavŕšili exkurziou v Tribečskej knižnici v Topoľčanoch a krstom knihy *Osobnosti stredného Ponitria* v Galérii Topoľčany, do ktorej autorsky prispeli aj mnohí pedagógovia z uvedenej školy.

Za vybranú tému celoslovenského projektu boli vďační aj v **Obchodnej akadémii v Ružomberku**, lebo žiaci mali možnosť rozvíjať fantáziu, predstavivosť a vrátiť sa ku knihám zo svojho detstva. Záložky s uvedenou témou navyše prispeli k rozvoju čitateľskej gramotnosti, podporili tvorivosť žiakov, utužili sociálne vzťahy v kolektíve a rozvíli medzipredmetové vzťahy. Napríklad na dejepise sa žiaci podrobnejšie zoznámili s obdobím, v ktorom žili autori fantasy prí-

behov. Na literatúre sa venovali podrobnému rozboru ich literárnych diel. Hodiny informatiky boli využité na grafické spracovanie návrhov záložiek.

Sprievodnými čitateľskými aktivitami výroby záložiek v **Gymnáziu v Krompachoch** boli napríklad čitateľský maratón, burza kníh s názvom *Prines knihu, zober knihu*, súťaž na podporu čitateľskej gramotnosti *Viem, čo čítam?* a súťažný kvíz *Milionár*. Žiaci sa takisto venovali písaniu poézie či prózy. Na rub záložiek, ktoré vytvorili na motívy obľúbených literárnych hrdinov, napísali aj zaujímavé citáty z kníh, prípadne aj svoje mailové adresy či facebookové kontakty.

Väčšina stredných škôl do listových zásielok či do balíka k záložkám vkladala propagačné materiály o svojej škole a o svojom regióne, knižné publikácie, informačné brožúrky, školské časopisy, školské ročenky, almanachy, ktoré obsahovali literárne práce žiakov a rôzne spomienkové predmety.

Stredné školy na svojich webových sídlach uverejňovali stručné informácie o uvedenom celoslovenskom projekte spolu s fotografiami najkrajších záložiek a písali články o ňom do školských časopisov. Zo svojich alebo aj z priateľských záložiek robili nástenky alebo výstavy vo vestibule škôl alebo v triedach. Viaceré stredné školy sa dohodli, že zostanú v priateľ-

skom kontakte a budú hľadať ďalšie spôsoby prehlbovania priateľských vzťahov, napríklad aj prostredníctvom spoločnej návštevy zástupcov školy, literárnej exkurzie či školského výletu.

Vyhodnotenie celoslovenského projektu je dostupné na webovom sídle Národného inštitútu vzdelávania a mládeže (www.nivam.sk) v časti Knižnica.

CELOSLOVENSKÝ PROJEKT NAJZAUJÍMAVEJŠIE PODUJATIE ŠKOLSKEJ KNIŽNICE

Tretím projektom, ktorý zorganizoval Národný inštitút vzdelávania a mládeže pri príležitosti **Medzinárodného dňa školských knižníc**, bol **18. ročník celoslovenského projektu Najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice**. Termín osláv bol stanovený na 24. október 2022 a ich cieľom bolo zábavnými formami práce s knihou podporiť u žiakov dobrý a trvalý vzťah ku knihe, školskej knižnici, čítaniu a k poznávaniu nového. Oslavu zorganizovalo **199 školských knižníc s celkovým počtom**

Spojená škola v Nižnej (celoslovenský projekt *Záložka do knihy spája slovenské školy*). Zdroj: Archív Národného inštitútu vzdelávania a mládeže

35 300 účastníkov podujatí. Prvým siedmim víťazom celoslovenského projektu venoval Národný inštitút vzdelávania a mládeže **knižné publikácie v celkovej sume 2 000 €** do ich knižničných fondov na základe ich vlastného výberu. Ďalší štyria víťazi získali zvláštne ceny od partnerov celoslovenského projektu **v celkovej sume 460 €**.

Absolútnym víťazom sa stala **Školská knižnica Základnej školy v Hliníku nad Hronom**, ktorá zorganizovala najzaujímavejšie a najoriginálnejšie podujatie *Máme Ťa radi ako...* V úvode zaznela relácia v školskom rozhlase o histórii Medzinárodného dňa školských knižníc, o cieľoch celoslovenského projektu a informácie o priebehu samotného školského podujatia v jednotlivých triedach. Výber kníh a textov, s ktorými žiaci pracovali v skupinách, ale aj čitateľské aktivity prispôbobi k vyjadreniu ich vzťahu ku školskej knižnici – k tomu, čo radi v nej robia, čo sa im v nej páči a aké knihy ich najviac zaujímajú. V rámci jednotlivých tried alebo spojených ročníkov zorganizovali 17 čitateľských aktivít. Napríklad žiaci z 1. B si do školy priniesli obľúbené knihy a v rámci čitateľskej aktivity *Postavy z našich knižiek* sa rozprávali o obľúbených knižných hrdinoch. Neskôr ich aj nakreslili. Po výtvarnej aktivite po prvýkrát navštívili školskú knižnicu, pozreli si v nej knihy a spoločne zrelaxovali pri počúvaní rozprávky. Žiaci z 2. A v rámci čitateľskej aktivity *Máme Ťa radi ako pirátsky poklad* sa prostredníctvom knihy *Tajné svety* ocitli vo svete pirátov a morských ľudí. Pomocou vopred pripravenej tajnej mapy hľadali po škole ukryté knihy, ktoré počas školského roka čítali v triednej čitateľskej dielničke. Žiaci 3. B v rámci čitateľskej aktivity *Máme Ťa radi ako knihy a knižných hrdinov* počas dňa skúmali, ako vzniká kniha a tvorili básničky (cinquain). Navštívili aj školskú knižnicu, v ktorej čítali ukážky z rôznych kníh. Potom spoločne vytvorili knižný kalendár s ich obľúbenými knižnými hrdinami na rok 2023. Žiaci 4. B v rámci čitateľskej aktivity *Máme Ťa radi ako nových hrdinov z kníh* najskôr čítali knižku *Dievča, ktoré chcelo zachrániť knihy*, odpovedali na otázky k textu a navrhovali vlastné riešenia. Deň ukončili v školskej knižnici, kde si každý žiak vybral knihu, ktorú chcel zachrániť, a vypracoval k nej čitateľský list. Žiaci z 5. ročníka v rámci čitateľskej aktivity *Máme Ťa radi ako knihy* pracovali v skupinách s rôznymi odbornými knihami, v ktorých vyhľadávali najmä informácie o zvieratách, rastlinách a vesmíre. Zo získaných informácií vytvorili vlastné knihy, v ktorých texty doplnili výstižnými ilustráciami. Nové knihy zaradili do triednej knižnice. Žiaci 6. B priniesli do školy zvierata,

ktoré chovajú doma, a v rámci čitateľskej aktivity *Máme Ťa radi ako zvieratá* spolužiakov informovali o tom, ako sa o ne starajú. Po živej diskusii o zvieratách spracovali pozoruhodné fakty zo živočíšnej ríše, ktoré našli v odbornej literatúre v školskej knižnici, do knihy nazvanej *Guinnessove rekordy našich fantastických zverov*. Žiaci 7. B v rámci čitateľskej aktivity *Máme Ťa radi ako obľúbeného hrdinu* pomocou z domu prinesených kníh vytvárali vizitky svojich najobľúbenejších literárnych postáv z kníh. Tá zahŕňala ich meno, fotografiu alebo ilustráciu a stručnú charakteristiku literárneho hrdinu. Po vyhotovení vizitiek si ich žiaci navzájom predstavili a vytvorili z nich spoločný album. Všetky výstupy z každej tvorivej, pútavej a zábavnej čitateľskej aktivity žiaci z jednotlivých tried spracovali do albumu vo forme scrapbooku. Následne album umiestnili na vonkajšiu stranu dverí svojej triedy, aby sa navzájom so všetkými členmi školskej komunity mohli podeliť o radosť z toho, ako majú radi svoju školskú knižnicu. Dorotka, žiačka 3. ročníka, v hodnotení podujatia uviedla: „*Oslava Medzinárodného dňa školských knižníc bola super. Robili sme veľa úžasných aktivít spojených s knihami. Pri plnení úloh sme si navzájom pomáhali v dvojiciach. Najlepšie bolo vyrábanie kalendára. Bola som rada, že som pracovala na mesiaci január, lebo vtedy mám narodeniny.*“

Z druhého miesta sa radovala **Školská knižnica Spojenej školy na Fabiniho ulici v Spišskej Novej Vsi**, ktorá zorganizovala podujatie pod názvom *Knihy v našej školskej knižnici sú naším pokladom*. Uvedené podujatie pripravila v duchu hľadania pokladu, pretože pre všetkých členov školskej komunity sú knihy vzácnym pokladom, ktorý sa nachádza v jej knižničnom fonde. Sprievodnou postavou celého podujatia bol takzvaný pirát Jack Sparrow, ktorý potreboval s pomocou žiakov otvoriť zamknutú truhlicu v školskej knižnici a dostať sa k ukrytému pokladu. Pod vedením Jacka Sparrowa žiaci plnili rôzne zábavné, vtipné a inšpiratívne úlohy, ktorých cieľom bola podpora a rozvoj čitateľskej gramotnosti a čítania s porozumením žiakov špeciálnej základnej školy, základnej školy s narušenou komunikačnou schopnosťou a detí špeciálnej materskej školy. V rámci jednotlivých čitateľských aktivít, nazvaných napríklad *Vyskladaj slovo kniha*, *Tvorivá dramatika prečítaného príbehu*, *Nájdí poklad v príbehoch a hádankách*, žiaci mali povedať, aký bol koniec rozprávky, aké hlavné postavy v nej vystupovali a aké múdre ponaučenie našli v danom príbehu. Štvrtáci vo variante A sa v rámci vopred pripravenej čitateľskej aktivity *Zahraj*

divadielko predviedli s divadielkom na motívy príbehu o Snehulienke a zlej kráľovnej. Žiaci zo 6. ročníka si spoločne zaspievali pirátsku pesničku. Po nej každý z nich porozprával dej rozprávky, ktorú si predtým požičal zo školskej knižnice. Ostatní spolužiaci hádali jej názov. Štvrtáci vo variante A – B s viacnásobným postihnutím, ktorí majú rečový hendikep, si spoločne zahrli divadielko *O zlatej rybke*, ktoré ešte obohatili radostným spevom pesničky od Smejka a Tanculienky a veselým tancom. Žiaci 5. a 8. ročníka vo variante A zase kreslili pirátsku loď, kormidlo, kotvu, signalizačné a pirátske vlajky. Pri svojej tvorivej práci sa inšpirovali informáciami a bohatým obrázkovým materiálom z požičaných encyklopédií zo školskej knižnice. Iní žiaci sa v rámci čitateľských aktivít, ako *Maľované čítanie*, *Akí sú piráti*, *Pirátske pravidlá*, *Básne a piesne o pirátoch* či *Rozprávkový príbeh v obrázkoch* spolu s učiteľkami rozprávali o živote pirátov, riešili zábavné literárne hádanky, recitovali buď vo pred naučené básne o pirátoch, alebo ich spontánne tvorili či pomocou obrázkov umiestnených na stoja-

ne prerozprávali zobrazený príbeh o pirátoch. Na záver podujatia žiaci zistili, že ich vedomosti postupne odomykali zámky na truhlici a že všetky poklady sa ukrývajú v ich školskej knižnici. Sofia, žiačka z 3. ročníka, svoju účasť na podujatí komentovala takto: „Na oslavu Medzinárodného dňa školských knižníc sme sa všetci tešili. V školskej knižnici sme ochotne pomáhali pirátovi nájsť stratený poklad. Úlohy, ktoré nám zadal, sme svedomito plnili. Bola to veľká zábava.“

Z tretieho miesta sa tešila **Školská knižnica Základnej školy s materskou školou v Udiči**, ktorá zorganizovala podujatie *Školská knižnica má sviatok* formou celodennej sviatočnej oslavy. Hneď ráno prišli do každej triedy materskej školy a 1. stupňa základnej školy dvaja deviataci, ktorí počas dňa pomáhali plniť zadania jednotlivých zábavných úloh a zároveň čítali z knižiek prinesených zo školskej knižnice. Škôlkari s ich pomocou maľovali obrázky vo forme daru pre ich školskú knižnicu a zároveň skladali sľuby, ktoré boli zapísané na pásiky farebného papiera spolu s názvom knihy, ktorú by si chceli prečítať, a zavesené na

Školská knižnica Základnej školy v Hliníku nad Hronom. Zdroj: Archív Národného inštitútu vzdelávania a mládeže

Školská knižnica Spojenej školy na Fabiniho ulici v Spišskej Novej Vsi. Zdroj: Archív Národného inštitútu vzdelávania a mládeže

takzvaný strom čitateľských predsavzatí. Prváčikovia pripravili pre školskú knižnicu krásne záložky a dokonca jej z papiera „upiekli“ slávnostnú tortu. Kolektív žiakov z 2. ročníka zložil školskej knižnici krásnu pesničku na melódiu známej piesne *Keď si šťastný*, a na oslavu zhotovili farebné klobúčiky. Žiaci z 3. ročníka vyrobili pre školskú knižnicu okrem záložiek aj milé blahoželanania. Štvrtáci najskôr pre školskú knižnicu vyrobili knižky a potom jej zahrli krátke divadielko. Piataci pre školskú knižnicu zložili a nacvičili pesničku, ktorú jej potom na oslave aj zaspievali a zahrli na hudobných nástrojoch. Žiaci zo 6. ročníka sa zahrli na módnych návrhárov a vytvorili pre školskú knižnicu krásne kostýmy, pri výrobe ktorých sa inšpirovali hrdinami z kníh. Žiaci zo 7. a 8. ročníka pripravili pre školskú knižnicu slané a sladké občerstvenie. K priebehu radostnej oslavy prispeli všetky triedy, ktoré jej darovali vlastnoručne vyzdobené kvetináče. Všetky tvorivé, vtipné a originálne čitateľské aktivity boli ukončené sviatočnou narodeninovou oslavou, na ktorej žiaci veselo spievali, hrdo prezentovali svoje knižné kostýmy, hrali sa rôzne zábavné vedomostné hry a maškrtili slané a sladké dobroty. Kolektív 5. ročníka do hodnotenia podujatia napísal: *„Veľmi sa nám celej triede páčila oslava narodenín našej školskej knižnice. Sme radi, že sme mohli takisto prispieť naším originálnym vymysleným darčekom. Naša pesnička sa všetkým páčila. Jediná škoda bola, že náš jeden spolužiak nemohol jesť na oslave koláče, lebo boli z mlieka. Ináč sme sa všetci zabavili.“*

Na štvrtom mieste sa umiestnila **Školská knižnica Základnej školy na ulici Spojová v Banskej Bystrici**, ktorá zorganizovala podujatie *Kalendár najzaujímavejších akcií školskej knižnice* formou inšpiratívnych, pútavých a zábavných aktivít zameraných na rozvoj čitateľských zručností žiakov, čítania s porozumením a prehĺbenia dobrého vzťahu k nej. Každý ročník dostal pridelenú tému, ktorú ľubovoľným spôsobom spracoval do jednej stránky – jedného mesiaca v kalendári. Žiacke kolektívy spracovávali tieto témy: *Vitajte v škole, predškoláci; Pasovanie prvákov za čitateľov školskej knižnice; Vianoce s knihou – zážitkové čítanie; Babka, dedko, prečítaj mi rozprávku; Týždeň hlasného čítania; Besedy v školskej knižnici; Literárna čajovňa; Starší čítajú mladším; Spojovácka noc literatúry; Čitateľský maratón a prestávkový maratón*. Išlo o najlepšie a najzaujímavejšie čitateľské akcie, ktoré sa konali v školskej knižnici. Samotný kalendár začínal mesiacom september 2022 a končil mesiacom jún 2023. Výsledkom skupinovej práce žiakov v jednotlivých ročníkoch bolo veľké množstvo nápaditých ka-

lendárnych stránok, z ktorých boli nakoniec vytvorené štyri kalendáre. Jeden kalendár bol umiestnený do školskej knižnice. Ostatné tri zavesili na steny v oddychových zónach, v ktorých majú vytvorené čitateľské kútiky. Šiestačka Ema vo svojom hodnotení uviedla: „Páčilo sa mi, že sme pracovali v skupinách a mohli sme spolu držať ako jeden tím. A tiež, že sme mohli využiť aj svoju fantáziu a vyhrať sa s témou. Bola to veľmi zaujímavá oslava našej školskej knižnice.“

Piatemu miestu sa potešila **Školská knižnica Základnej školy v Dvoroch nad Žitavou**, ktorá zorganizovala podujatie *Kreatívna školská knižnica* vo forme projektového dňa, v rámci ktorého každá trieda alebo každý ročník prostredníctvom konkrétnej čitateľskej aktivity vyjadril svoj vzťah k nej. Oslava Medzinárodného dňa školských knižníc začala rozhlasovým vstupom v školskom rozhlase recitovaním básne, ktorú pre školskú knižnicu spoločne vytvorili žiaci z 9. A s názvom *Školská knižnica je našou inšpiráciou*. Po školskej relácii v jednotlivých triedach nasledovala tvorivá skupinová práca s knihami. Čitateľské aktivity žiakov 1. A sa niesli v duchu *Naša školská knižnica dýcha tajomstvami*. V tento deň navštívili školskú knižnicu, poprezerali si obrázky v rozprávkových knižkách a rozprávali sa o rozprávkach, ktoré už poznajú. Potom v triede tvorili obaly na knihy, na ktoré nakreslili vlastnú školskú knižnicu – poličky s knihami. Požiadali svoju učiteľku, aby každému z nich napísala názov jeho obľúbenej knihy. Žiaci z 2. A v rámci čitateľskej aktivity *V školskej knižnici sa skrývajú neznáme tajomné miesta* nakreslili tajomné miesta, ktoré si predstavujú vo svojej školskej knižnici. Takisto sa porozprávali o tom, prečo je dobré veľa čítať a ako im pri čítaní môže pomôcť školská knižnica. Trieda 3. A čitateľskou aktivitou *Do školskej knižnice chodíme radi, pretože sú tam naši kamaráti* chcela vyjadriť svoj pozitívny vzťah k nej a ku knihám. Žiaci sa prezliekli za svojho obľúbeného knižného hrdinu a prostredníctvom riešenia rôznych zábavných a inšpirujúcich úloh, ktoré boli zamerané na čítanie s porozumením, tvorivú prácu s knihami a literárnymi textami, sa snažili ešte lepšie spoznať nielen svojich obľúbených, ale aj nových knižných hrdinov. Žiaci 4. A a 4. B spoločne vytvorili *Srdiečkový strom pre našu školskú knižnicu*, ktorý naaranžovali na nástenku pred školskou knižnicou. Na vytvorené papierové srdiečka písali dôvody, prečo majú radi školskú knižnicu. Aj trieda 5. A obohatila svoju obľúbenú školskú knižnicu v rámci čitateľskej aktivity *Nové šaty pre staré knižky v našej školskej knižnici*. V spolupráci s triedou 6. A, ktorá vytvorila titulné strany pre staršie knižky

v rámci čitateľskej aktivity *V našej školskej knižnici sú ukryté dávne poklady*, piataci pre nich vyrobili nové obaly s cieľom spropagovať najzaujímavejšie knihy aj iným žiakom školy. Aj žiaci z vyšších ročníkov v rámci čitateľských aktivít *V školskej knižnici môžeme zažiť dobrodružstvá*, *Školská knižnica nás učí* a *Pomáhame školskej knižnici, lebo ona pomáha nám* plnili rozmanité pútavé úlohy, ktoré prispeli k utužovaniu triednych kolektívov, potešeniu z čítania a učeniu zábavnou formou. Tretiačka Paula svoje nadšenie z tohto dňa opísala takto: „Mne sa veľmi páčilo, že sme v školskej knižnici mali mnoho aktivít. Ešte sa mi páčilo, že sme mohli pracovať v skupinách a vzájomne si pomáhať. Páčila sa mi aj aktivita, v ktorej sme si opakovali slovíčka a celé vety z angličtiny.“

Na šiestom mieste sa umiestnila **Školská knižnica Základnej školy s materskou školou v Čadci v časti Podzávoz**, ktorá zorganizovala podujatie *Prečo máme radi našu školskú knižnicu?* nielen vo svojich priestoroch, ale aj v jednotlivých triedach, na chodbách a vonku. Oslava Medzinárodného dňa školských knižníc prebiehala formou rozličných pútavých, originálnych a zábavných čitateľských aktivít, ktorých cieľom bolo motivovať žiakov k spontánnemu záujmu o knihy a školskú knižnicu. Samotné podujatie začalo takzvaným odomknutím školskej knižnice, rozlúštením jazykových kódov, slovných šifier a hesiel, na ktoré žiaci z 5. a 8. ročníka potrebovali využiť logiku a vedomosti, získané čítaním s porozumením. Následne pokračovalo podujatie skupinovú prácou žiakov z 8. a 9. ročníka s vecným textom. Žiaci taktiež dostali za úlohu zistiť druh informačného zdroja podľa obsahu a funkcie. Neskôr vyhľadávali konkrétne informácie z encyklopédií. V ďalšej časti podujatia žiaci z 5., 7. a 8. ročníka mali preukázať rýchlu orientáciu v knižničnom fonde a čitateľské zručnosti pri riešení literárnych kvízov či hľadanií konkrétnej strany alebo kapitoly knihy na vyriešenie zadanej literárnej úlohy v pracovnom liste. V priebehu podujatia si žiaci z 1. ročníka najskôr pozreli divadelné predstavenie v podaní žiakov-hercov zo školského divadelného krúžku. Následne boli riaditeľom školy slávnostne pasovaní za čitateľov školskej knižnice. Aj ostatní žiaci školy sa aktívne zapojili do spomínanej oslavy školskej knižnice formou rovesníckeho vzdelávania. Zúčastnili sa čitateľského maratónu, hlasného čítania a písania vlastnej tvorby na otázku *Prečo máme radi našu školskú knižnicu?* Z farebných papierov s heslami, prečo majú radi žiaci školskú knižnicu, a z ich obľúbených kníh spoločne utvorili knižnú reťaz, ktorá smerovala zo školskej knižnice až na školský dvor.

Knižná reťaz symbolizovala, že vďaka takzvanému odomknutiu školskej knižnice sa všetky knihy vždy dostanú aj von – k všetkým jej čitateľom. Piatak Alex o účasti na podujatí povedal: „*Nemám rád slovenčinu, ale takto by sme sa mohli učiť častejšie. Bavilo ma riešiť slovné šifry a lúštiť jazykové kódy. Páčilo sa mi riešenie slovnej hračky veternica – vretenica. Práca v našej skupine bola super. Pomáhali nám totiž ôsmaci. Na záver sme dostali aj sladkú odmenu. Dúfam, že sa ešte takto budeme učiť. Pochvala patrí aj učiteľom.*“

Siedme miesto bolo udelené **Školskej knižnici Základnej školy v Svrčinovci**, ktorá zorganizovala podujatie *Vstúpte medzi nás do sveta fantázie*. Podujatie začalo privítaním prvákov školskou knihovníčkou v kostýme ježibaby a predstavením ručne vyrobenej veľkej medovníkovej chalúčky s pripevnenými upečenými čokoládovými medovníčkami. Potom nasledovalo čítanie rozprávky *Medovníková chalúčka* v podaní žiakov z 5. ročníka a spoločné riešenie literárnych hádaniek zameraných na odkrývanie rozprávkových postáv. Najmenší žiaci za odmenu dostali čokoládové medovníčky a záložky do *Šlabikára* s rozprávkovými motívami, ktoré pre nich vyrobili piatáci. Prvákov spolu s piatakmi v školskej knižnici vystriedali druháci, ktorým zase ôsmaci pripravili vtipné a veselé knižné hádanky, krátke prezentácie v Powerpointe o slovenských obľúbených spisovateľoch a rozprávanie o zaujímavých knihách, ktoré sa nachádzali v školskej knižnici. Po splnení zábavných úloh začalo slávnostné pasovanie druhákov za čitateľov školskej knižnice, ktoré vykonávali spoločne školská knihovníčka s riaditeľom školy. Na pamiatku dostal každý nový čitateľ pamätný list, záložku do knihy, sladkosť a knihu *Javornícke rozprávky*. Uvedené rozprávkové knihy darovalo školskej knižnici vydavateľstvo Magma. Následne sa v školskej knižnici zúčastnili skupinovej práce s knihami aj žiaci z ďalších ročníkov, aby svojich rovesníkov inšpirovali k čítaniu krásnej a odbornej literatúry a ukázali im svoj dobrý vzťah k obľúbenej školskej knižnici. Taktiež pripravili plagáty *Huby na Kysuciach*, *Rastlinstvo Kysúc*, *Živočíchny na Kysuciach* a navrhli obaly na obľúbené knihy. Podujatie ukončili v školskom klube detí riešením rozprávkových hádaniek a vymalovaním malovníek. Štvrtáčka Evka vo svojom hodnotení podujatia okrem iného napísala: „*V školskej knižnici som videla peknú a náučnú prezentáciu o spisovateľoch. Bol tam aj dobrý kvíz. Tento deň sa mi veľmi páčil. Ešte by som si ho chcela zopakovať. Rada chodím do školskej knižnice, lebo sú tam knihy, ktoré nemám doma. Rada si ich postupne prečítam.*“

Zvláštne ceny od partnerov celoslovenského projektu získali štyri školské knižnice. Ako prvá v poradí bola ocenená **Školská knižnica Základnej školy na Námestí mládeže vo Zvolene**. Za podujatie Školská knižnica nás baví získala od **Klubu mladých čitateľov Albatros** (www.kmc.sk) **knihy v hodnote 150 €**. V rámci podujatia realizovala rozmanité hravé čitateľské aktivity, ktorých cieľom bola podpora čitateľskej gramotnosti, zdravej súťaživosti žiakov a skupinovej spolupráce. Napríklad súťažiaci kolektívy zostavené zo žiakov 1. a 2. ročníkov sa najskôr v školskej knižnici oboznámili so životom Márie Ďuričkovej. Následne si v podaní deviatačiek vypočuli rozprávku *O medveďovi Demetrovi* z knihy *Danka a Janka*. Spoločne sa zahrli zábavnú hru *Hľadáme Danku a Janku*. Na záver si pozreli televízne spracovanie spomínanej rozprávky *O medveďovi Demetrovi*. Ďalší súťažiaci z 3. a 4. ročníka pod vedením staršieho žiaka z piatej triedy mali za úlohu napísať báseň o školskej knižnici. Najvášnivejší čitateľa spomedzi piatakov sa stretli s oceneným kráľom a ocenenou kráľovnou detských čitateľov. Na stretnutí sa rozprávali o čítaní obľúbených kníh, ktoré si žiaci priniesli so sebou. Žiaci sa zahrli aj na recenzentov, pričom sa snažili predstaviť knihy v čo najlepšom svetle a vzbudiť u spolužiakov túžbu prečítať si práve nimi odporúčanú knihu. Šiestaci predviedli pútavé a originálne divadielka na motívy ľubovoľných príbehov. Siedmaci počas oslavy Medzinárodného dňa školských knižníc riešili úlohy, ktoré boli zamerané na prácu s cudzími slovami. Pomocou jazykovedných slovníkov odkrývali ich význam a potom sa ich snažili použiť pri vymýšľaní príbehov. Ôsmaci tvorili logá pre školskú knižnicu. V škole prebiehalo aj sprievodné podujatie *Daruj knihu školskej knižnici*, pričom darcovia boli odmenení takzvanými škriatkovými maškrtami. Piatak Adam vo svojej spätnej väzbe na podujatie uviedol: „*Chodím do športovej triedy. Som hokejista. Športovci vraj nečítajú. Ja však čítam veľmi rád. Preto ma potešilo, keď ma pani učiteľka vybrala na stretnutie s kráľom a kráľovnou detských čitateľov. Zobral som so sebou moju obľúbenú knihu *Robinson Crusoe*. Rozprávali sme sa o knihách, prečo radi čítame. Získal som tipy, ktoré knihy sa oplatí prečítať. Niektorí spolužiaci čítajú veľmi smiešne a zábavné knihy. Bolo fajn stretnúť sa s takými hľtačmi kníh ako som aj ja.*“

Ako druhá v poradí bola ocenená **Školská knižnica Základnej školy na Tribečskej ulici v Topoľčanoch**. Za podujatie *Najkrajší darček* získala od **Vydavateľ-**

Stredná priemyselná škola elektrotechnická v Piešťanoch. Zdroj: Archív Národného inštitútu vzdelávania a mládeže

stva Tatran (www.slovtatran.sk) **knihy v hodnote 150 €**. Cieľom podujatia bolo v priateľskej atmosfére budovať a upevňovať dobrý vzťah žiakov ku školskej knižnici a zároveň ich viesť k tomu, aby si uvedomili jej hodnotu a aby sa jej priestory stali miestom vzdelávania, socializácie a kreativity. Všetky tvorivé, vtipné a inšpirujúce čitateľské aktivity prebiehali v triedach a školskej knižnici. Na ich začiatku vždy prebiehal motivačný rozhovor o význame slávenia Medzinárodného dňa školských knižníc. Následne začali žiaci svojou tvorivou aktivitou obdarovávať školskú knižnicu. Ako prví vystúpili žiaci z 3. C s bábkovým divadielkom *O Červenej Čiapočke*. Po nich nasledovali žiaci z 2. A, ktorí zahrali divadielko na motívy rozprávky *O troch prasiatkach*. Žiaci zo 4. C predviedli divadielko na motívy z knihy *Tri malé bosorky*. Ich rovesníci zo 4. B inšpirovaní knihou od Miloša Macourka *Mach a Šebestová v škole* vystúpili s veselým príbehom o dvoch podnikavých školákoch Machovi a Šebestovej. Ďalšie triedy darovali školskej knižnici napríklad tortu, vtipné blahoželanania, krásne maľované obrázky, básne, krátke príbehy a komiksy. Tretiačka Ella o divadelnom predstavení spolužiakov povedala: „Bolo veľmi super. Tancovali v ňom a aj krásne spievali. Mali krásne kostýmy. Už sa veľmi teším na ďalšiu oslavu Medzinárodného dňa školských knižníc.“

Ako tretia v poradí bola ocenená Školská knižnica **Základnej školy s materskou školou Štefana Ďurovčíka v Palíne**. Za podujatie *Podoby našej školskej knižnice* získala od **Knižnej edície pre malých čitateľov Stonožka** (www.stonozka.sk) **knihy v hodnote 80 €**. V rámci celodenného projektového dňa pripravila mnoho inšpiratívnych, tvorivých a zábavných čitateľských aktivít. Jednou z prvých čitateľských aktivít bolo *Rozprávkové privítanie prvákov v školskej knižnici*. Prvákov, ktorí boli prezlečení za rozprávkové postavičky, privítala školská knihovnička v kostýme Červenej Čiapočky. Úlohou žiakov bolo najskôr uhádnuť, v ktorej rozprávke Červená Čiapočka vystupuje, a potom zodpovedať rôzne otázky viažuce sa k uvedenej rozprávke. Za správne odpovede dostali malé odmeny. Žiaci z tretieho ročníka s pomocou učiteľky vyrobili z kartónu maketu – rozprávkovú postavu *Pinocchia*, lebo ich táto postava najviac zo všetkých rozprávkových postáv oslovila. Hotovú maketu vystavili na chodbe školy, aby sa s ním mohli všetci čitatelia školskej knižnice fotiť. S kartónom pracovali aj žiaci zo štvrtého ročníka. Spoločne z neho vyrobili takzvaný *Triedny čitateľský denník*, na ktorý nalepili veľké obálky vyrobené z výkresov. Zo školskej knižnice si požičali knihy, ktoré v minulosti prečítali, a pomocou informácií z nich vyplnili čitateľské listy. Do obálok potom vložili čitateľské listy s nakreslenými

ilustráciami. Žiaci z vyšších ročníkov zase pre školskú knižnicu vyrobili logo a album, do ktorého budú vkladať fotografie zo všetkých čitateľských akcií. Pre logo vybrali symbol srdca a naň napísali *Čítame radi – čítame srdcom*. Za všetkých účastníkov zhodnotila podujatie žiačka Sofia: „*Zabávali sme sa, hrali sme sa a niečo nové sme sa naučili. Takisto sme sa lepšie spoznali so staršími spolužiakmi a skamarátili sme sa s nimi. Aj pre to bolo podujatie úžasné. Malo svoj zmysel.*“

Ako štvrtá v poradí bola ocenená **Školská knižnica Gymnázia sv. Moniky v Prešove**. Za podujatie *Kúsok školskej knižnice aj na našich chodbách* získala od **Knižnej edície pre mladých čitateľov YOLI** (www.yoli.sk) **knihy v hodnote 80 €**. Zámerom podujatia bolo podporiť kreatívne čítanie aj mimo jej priestorov a osloviť aj tých žiakov, ktorí bežne nevyužívajú knižnično-informačné služby. Rovnako bolo jeho cieľom vytvoriť žiakom príležitosť, aby aj oni mohli svoj čas na chodbách stráviť inak ako s mobilom v ruke a slúchadlami na ušiach. Skupina žiakov v rámci oslavy Medzinárodného dňa školských knižníc spoločne vytvorila na jednotlivých poschodiach školy v takzvaných oddychových zónach štyri inštalácie drevených políc s knihami na ľubovlné požičanie. Jednu inštaláciu doplnili aj takzvanými miniatúrnymi literárnymi svetmi. Piata skupina žiakov počas dňa informovala návštevníkov školskej knižnice o oslave Medzinárodného dňa školských knižníc a o činnosti ich školskej knižnice. Druháčka Lilla svoju účasť na podujatí komentovala: „*Vďaka podujatiu som si vytvorila nové priateľstvá so žiakmi z vyšších ročníkov. Počas kreatívneho tvorenia poličiek na knihy a skrášľovania školy sme sa veľa rozprávali o literatúre, počúvali hudbu a užívali si skvelú atmosféru. Za túto skúsenosť som vďačná. A ak budem mať možnosť opäť sa zapojiť, určite tak urobím.*“

ZÁVER

Pravdivosť príslovia, že knižka je najlepší priateľ človeka, a pravdivosť zistenia vedeckých výskumov, že čítanie zlepšuje koncentráciu, pozornosť, vývoj reči, rýchlosť myslenia, schopnosť pochopiť a zapamätať si nové informácie, stimuluje predstavivosť a kreativitu, znižuje stres, prináša emocionálne zážitky a neformálnym spôsobom vzdeláva čítajúceho, potvrdzujú aj uvedené výsledky zo všetkých troch zorganizovaných projektov. Navyše, ich pridanou hodnotou na jednej strane bolo, že sa všetci žiaci, teda aj žiaci s mentálnym postihnutím, žiaci s narušenou komunikačnou schopnosťou, žiaci pochádzajúci zo sociálne alebo jazykovo znevýhodneného prostredia, ktorí mimo školy nemali prístup k čítaniu kníh, pri napĺňaní zmysluplného poslania projektov naučili navzájom si ochotne pomáhať a zapájať sa do tímovej práce a do budovania tímu. Na druhej strane, slovenským a českým pedagógom i školským knihovníkom pomohli zážitkovým spôsobom oživiť vyučovanie, podporiť medzipredmetové vzťahy, bližšie spoznávať jazyk, literatúru, históriu, kultúru, regionálne zvyky v oboch republikách a nadviazať aj nové priateľské kontakty medzi partnerskými školami a rovesníkmi. Uvedené tvrdenia potvrdzuje Katarína Gocoliaková zo Základnej školy v Ochodnici, ktorá v hodnotení česko-slovenského projektu okrem iného napísala: „*Sme potešení, že sme sa mohli po prvýkrát zapojiť do projektu, a zároveň sme nadšení, že tento projekt má skutočne zmysel. Zmysel pre žiakov, ktorí so záujmom počúvali, čítali, tvorili. Zároveň zmysel pre pedagógov, lebo videli zvedavosť v očiach svojich žiakov pri čítaní rozprávok, príbehov a ich usilovnú prácu pri vytváraní krásnych záložiek. Počiatočným impulzom pre zapojenie sa do projektu bol náš záujem o nové kreatívne aktivity, týkajúce sa čitateľskej gramotnosti.*“

AKADEMICKÁ KNIŽNICA UNIVERZITY UMENÍ V TOKIU

PAEDDR. DARINA OBUŠEKOVÁ, PHD.

The article introduces the new Tama University Library – Academic library of the University of Art in Tokyo, which not only offers space for gaining knowledge and inspiration, but also for relaxation and meeting friends in its café, gallery and theatre. The quality of the services is complemented by attractive architectural elements which underline the pleasant atmosphere of the institution. Author emphasizes that not only this library, but also other libraries are not intended only for the books circulation, but have gradually become centres of cultural life.

Keywords: University of Art in Tokyo, academic libraries, foreign libraries, cultural institutions, the role of libraries in society

 darina.obusekova@ku.sk

 Univerzitná knižnica Katolíckej univerzity v Ružomberku

 www.uk.ku.sk

Knižnice už dávno nie sú miestami výlučne slúžiacimi na požičiavanie a vrátenie kníh, hoci si toto prvenstvo zanechali. V súčasnosti sa najmä moderné knižnice stávajú centrami kultúrneho života daného mesta. Dôkazom toho je aj Tama University Library, ktorá je akademickou knižnicou Umeleckej univerzity v Tokiu. Nájde sa v nej rozsiahly knižný fond z oblasti umenia, architektúry a dizajnu, elektronické zdroje – filmy, hudbu i kaviareň, galériu, ale aj divadelnú sálu. V kročte s nami a načerpajte krásu japonskej architektúry. Knižnica Tama University Library ponúka návštevníkom priestor na pookriatie, načerpanie vedomostí, stretnutie s priateľmi či relax pri dobrom filme alebo hudbe.

ARCHITEKTÚRA

Ito Toyo¹, jeden z popredných japonských architektov, navrhol knižnicu Tama Art University Library v Tokiu v mestskej časti Hachioji. Už z názvu vyplýva, že ide o akademickú knižnicu umeleckej univerzity, čo je pretavené aj do celkovej architektúry knižnice. Útulný areál s predzáhradkou so stromami, poskytujúci najmä v letných mesiacoch tieň, sa tiahne do mierneho svahu. Po západe slnka knižnica nadobúda až mystický náboj vďaka oblúkovým oknám, cez ktoré prechádza svetlo a komunikuje navonok svoju životaschopnosť.

Pred rekonštrukciou bola jedáleň jediným miestom na univerzite, v ktorom sa mohli stretávať študenti aj zamestnanci zo všetkých odborov, takže impulzom pre architektonický návrh sa stala otázka, ako môže tak špecializovaná inštitúcia ako knižnica poskytnúť otvorený spoločný priestor pre všetkých.² Odpoveď na otázku našiel architekt v otvorenej galérii, ktorá by slúžila ako aktívna dopravná tepna pre ľudí prechádzajúcich areálom, a to aj bez úmyslu ísť do knižnice. „Aby sme toky a pohľady týchto ľudí nechali voľne prenikať do budovy, začali sme uvažovať o štruktúre náhodne umiestnených oblúkov, ktoré by vytvorili pocit, akoby šikmá podlaha a scenéria predzáhradky pokračovali v budove.“³ Charakteristické oblúky sú vyrobené z oceľových platní pokrytých betónom. Vonkajšie sklenené steny knižnice a veľké oblúky umožňujú, aby sa obrysy prírodného prostredia obklopujúceho kampus rozšírili do interiéru, čím sa vytvoril vzrušujúci otvorený priestor.⁴

SLUŽBY

Priesečníky oblúkov pomáhajú decentne znázorniť oddelené zóny v rámci jedného priestoru (podlažia). Police a študovne rozmanitých tvarov, sklenené priečky, ktoré fungujú ako nástienky, dodávajú týmto zónam individuálny charakter a vizuálnu i priestorovú nadväznosť.

Na prvom poschodí sa nachádza viacúčelová a galeijná časť na organizovanie rôznych podujatí a výstav, ako aj divadelný priestor s veľkoplošnou obrazovkou. V zadnej časti prvého poschodia si študenti môžu prečítať najnovšie čísla časopisov a prezerať si videomateriály či iné elektronické informačné zdroje z ponuky knižnice.⁵

Po vystúpení po schodoch na druhé poschodie nájde návštevník veľké umelecké knihy uložené na nízkych policiach pretínajúcich sa pod oblúkmi. Medzi týmito policami sú študovne rôznych veľkostí. Pult s najmodernejším kopírovacím zariadením umožňuje používateľom vykonávať profesionálnu úpravu materiálov, skenovať, tlačiť na 3D tlačiarňu, upravovať texty a podobne.⁶

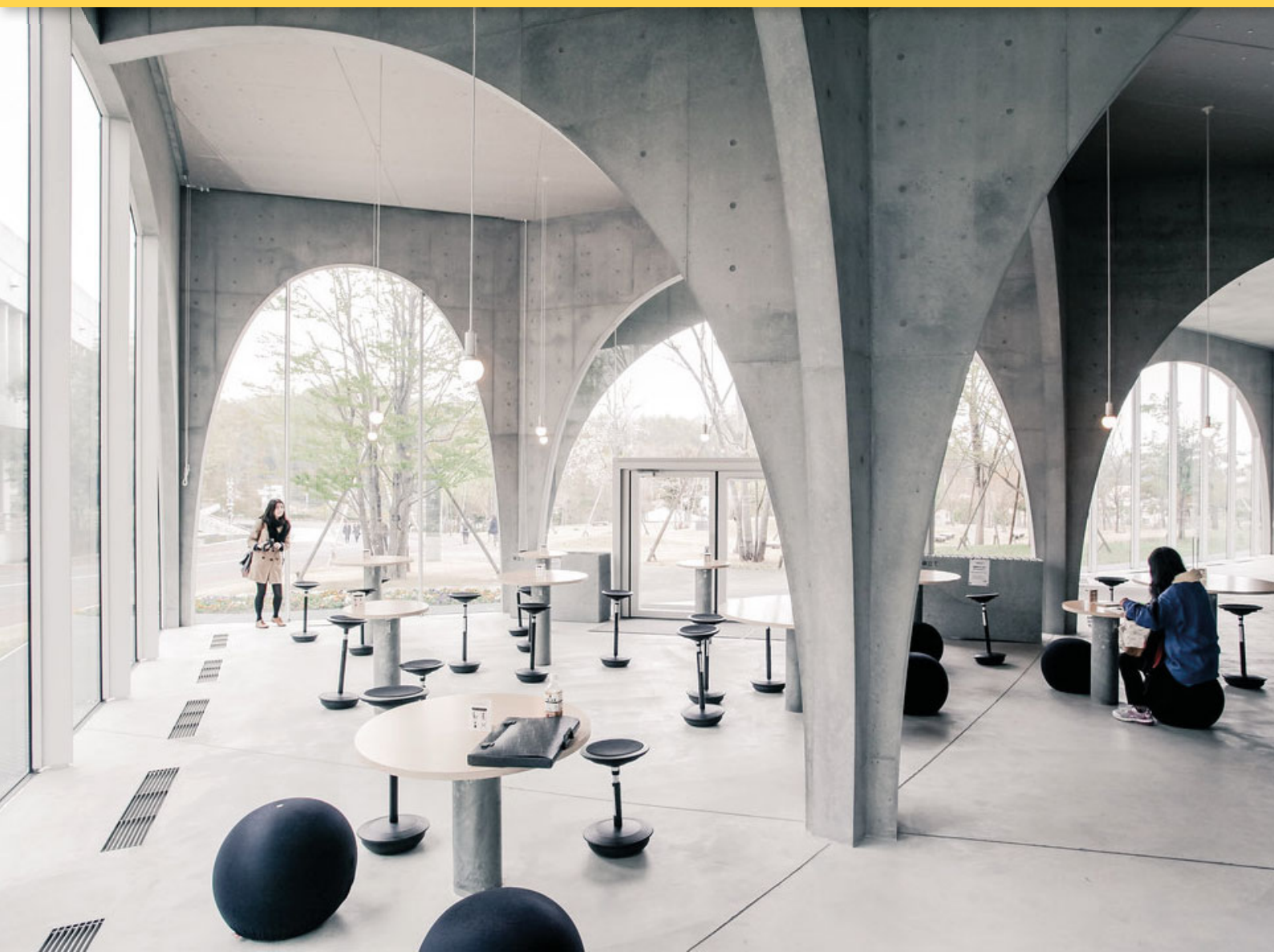
Na druhom poschodí je otvorený knižný fond s približne 100 000 knihami, ako aj individuálne miesta na čítanie s možnosťou využitia ďalších skenerov, kopírovacích zariadení a podobne.⁷

Na naklonenej úrovni terénu sa nachádza prehliadač filmov v podobe barového pultu a veľký sklenený

stôl. V týchto priestoroch sú uložené najnovšie čísla časopisov, ktoré „požívajú“ študentov stráviť čas čakaním na autobus práve v knižnici.⁸

KNIŽNÝ FOND

Knižnica Hachioji obsahuje asi 77 000 japonských kníh, 47 000 zahraničných kníh a 1 500 periodík. Veľká zbierka kníh zahŕňa špeciálne oblasti umenia (dejiny umenia, reštaurátorstvo, konzervátorstvo, galeijnú pedagogiku, tvorbu umeleckých diel, didaktiku tvorby a pod.), dizajnu a architektúry (dejiny architektúry, pozemné stavitelstvo, urbanizmus, tvorba, technické predmety – technické písanie, kreslenie, deskriptívna geometria a pod.) od referenčných kníh potrebných pre univerzitných pedagógov až po špecializované výskumné materiály. S cieľom zveľadiť knižný fond knižnica zbiera katalógy z výstav z celého sveta.

ZÁVER

Nová knižnica Tama University Library je miestom, kde každý môže objaviť svoj štýl „interakcie“ s knihami a digitálnymi médiami, ako keby sa prechádzal lesom alebo jaskyňou, ale zároveň i priestorom s možnosťou vytvoriť pozitívne vzájomné vzťahy a šíriť nový zmysel pre kreativitu.⁹ Knižnica sa tak stáva nábojom nápadov, radosti z poznaneho i vytvoreného. Niekomu môže evokovať miesto, kde kreativita voľne poletuje a nabáda čitateľov vydolovať zo seba čo najviac nápadov a čo najlepšie ich stvárniť. Vstúpte, určite odídete plní dojmov a vízií.

POZNÁMKY

- ¹ Medzi projekty tohto architekta patrí aj Soma City HOME-FOR-ALL; Museo Internacional del Barroco; AD Classics: Sendai Mediatheque; AD Classics: Yatsushiro Municipal Museum. https://www.archdaily.com/office/toyo-ito-and-associates?ad_name=project-specs&ad_medium=single.
- ² <https://www.arch2o.com/tama-art-university-library-toyo-ito-associates/>.
- ³ <https://www.arch2o.com/tama-art-university-library-toyo-ito-associates/>.
- ⁴ <https://www.dezeen.com/2007/09/11/tama-art-university-library-by-toyo-ito/>.
- ⁵ <https://divisare.com/projects/322210-toyo-ito-associates-rasmus-hjortshoj-tama-art-university-library>.
- ⁶ <https://www.dezeen.com/2007/09/11/tama-art-university-library-by-toyo-ito/>.
- ⁷ <https://divisare.com/projects/322210-toyo-ito-associates-rasmus-hjortshoj-tama-art-university-library>.
- ⁸ <https://www.dezeen.com/2007/09/11/tama-art-university-library-by-toyo-ito/>.
- ⁹ <https://www.dezeen.com/2007/09/11/tama-art-university-library-by-toyo-ito/>.

Internetové zdroje:

<https://www.arch2o.com/tama-art-university-library-toyo-ito-associates/>
https://www.archdaily.com/office/toyo-ito-and-associates?ad_name=project-specs&ad_medium=single
<https://divisare.com/projects/322210-toyo-ito-associates-rasmus-hjortshoj-tama-art-university-library>
<https://www.dezeen.com/2007/09/11/tama-art-university-library-by-toyo-ito/>

Zdroje fotografií:

<https://www.arch2o.com/wp-content/uploads/2017/10/Arch2O-tama-art-university-library-toyo-ito-associates>
https://www.archdaily.com/22711/tama-art-university-library-toyo-ito-by-iwan-baan/500e02b028ba0d6625002014-tama-art-university-library-toyo-ito-by-iwan-baan-photo?next_project=no
<https://www.architectmagazine.com/project-gallery/tama-art-university-library>

BLANKA SNOPKOVÁ – OSOBNOSŤ SLOVENSKEJ KNIHOVNÍCKEJ VEDY

MGR. MONIKA DANKOVÁ, PHD.

The article is dedicated to the memory of a significant figure of Slovak librarianship, Blanka Snopková. The milestones of her life are supplemented by a summary of her professional career in the State Scientific Library in Banská Bystrica and in Slovak bibliography. Author introduces her as a researcher and supporter of library services modernization and new technologies in library practice. Her contribution to Slovak librarianship and its representation on an international level is indicated by numerous awards she gained.

Keywords: Blanka Snopková, Slovak personalities, Slovak librarianship, Slovak bibliography, State Scientific Library in Banská Bystrica, biography

 monika.dankova@svkbb.eu

 Štátna vedecká knižnica
v Banskej Bystrici

 www.svkbb.eu

Blanka Snopková, rod. Blašková, sa narodila 18. mája 1966 v Banskej Bystrici. Povinnú školskú dochádzku absolvovala v Základnej škole v Selciach a v Základnej škole Slobodného slovenského vysielateľa v Banskej Bystrici. Stredoškolské štúdiá absolvovala na Gymnáziu J. G. Tajovského v Banskej Bystrici v triede s jazykovým zameraním na nemecký jazyk. Vysokoškolské vzdelanie nadobudla na Katedre knihovníctva a vedeckých informácií Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, na ktorej absolvovala študijný program vedecké informácie a knihovníctvo a získala akademickú hodnosť doktor filozofie (PhDr.).¹ Za vynikajúce výsledky počas štúdiá a vedeckovýskumnú a odbornú činnosť jej bola udelená Cena ministra školstva.

PROFESIONÁLNA KARIÉRA

Meno *Blanky Snopkovej* sa stalo neoddeliteľnou súčasťou slovenského knihovníctva a bibliografie. Celú svoju 34 rokov trvajúcu profesionálnu kariéru zasvätila knižničnej vede a najmä Štátnej vedeckej knižnici v Banskej Bystrici. Práve tu nadobudla množstvo skúseností z praxe. Ako čerstvá absolventka Katedry knihovníctva a vedeckých informácií Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave začala v roku 1988 pôsobiť v Štátnej vedeckej knižnici v Banskej Bystrici. Od práce s čitateľmi v požičovni a študovniach na oddelení služieb čitateľom prešla cez vecnú katalogizáciu knižničných dokumentov na oddelení dopĺňovania a spracovania fondov, ktoré viedla medzi rokmi 1997 – 2004. Následne jej kroky viedli na oddelenie bibliografie, kde sa ako vedúca mladého kolektívu bibliografov dostala k písaniu vedeckých a odborných štúdií, zostavovaniu zborníkov a odborných publikácií. Postupne sa vďaka svojej pracovitosti a skúsenostiam prepracovala na pozíciu vedúcej odboru služieb a zástupkyne riaditeľky a napokon od roku 2018 videla Štátnu vedeckú knižnicu v Banskej Bystrici z pozície riaditeľky. Poznanie možností knižnice a potrieb jej používateľov jej dávalo neustále nápady na modernizáciu knižničných služieb a využívanie moderných technológií v knižničnej praxi.² Jej snahou bolo neustále posúvať knižnicu novými smermi, rozširovať portfólio jej služieb a vychádzať v ústrety modernému čitateľovi. V roku 2020 sa stala členkou riešiteľského tímu ŠVK, ktorý v spolupráci s Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici participuje na projekte *Inovatívne prístup-*

Blanka Snopková

enie písomného dedičstva Slovenska prostredníctvom systému automatickej transkripcie historických rukopisov (APVV – SKRIPTOR). Na projekte sa podieľa kolektív historikov a knihovníkov z oboch inštitúcií, pričom ich snahou je manuálnu transkripciu dokumentov nahradiť automatickým textovým rozpoznávaním.³ Ako spoluzakladateľka a dlhoročná členka občianskeho združenia Pro Bibliothecae sa snažila podporovať nové projekty v knižniciach a pre knižnice. Svojimi skúsenosťami zastrelila a stala sa odbornou garantkou bibliografickej databázy Pamäť mesta Banská Bystrica.

Blanka Snopková ako vedúca oddelenia bibliografie

Dbala o celoživotné vzdelávanie, ktoré ju posúvalo neustále vpred. Po získaní akademickej hodnosti doktor filozofie (PhDr.) v roku 1988 absolvovala externé doktorandské štúdium na Filozofickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, kde v roku 2011 získala titul PhD. v odbore slovenské dejiny. Taktiež sa neustále vzdelávala aktívnou účasťou na seminároch a konferenciách a výmenou skúseností s domácimi i zahraničnými kolegami – odborníkmi z knihovníckej praxe.⁴ Okrem mnohých účasí na konferenciách na Slovensku a v Česku sa zúčastnila na medzinárodných konferenciách v Rusku, Rakúsku⁵ či Fínsku⁶. Pravidelne sa zúčastňovala na kolokviách českých, moravských a slovenských bibliografov, ktoré sa konali a konajú každý rok v októbri recipročne v českých a slovenských knižniciach. Absolvovala viaceré pracovné stáže a študijné pobyty v zahraničných knižniciach: v chorvátskom Osijeku, v nemeckom Mníchove či ukrajinskom Kyjeve. Dôležitými boli taktiež stáže v partnerských knižniciach Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici – vo Vojvodskej verejnej knižnici v poľskom Opole a v Študijnej a vedeckej knižnici v českom Hradci Králové.⁷ Najmä z pozície riaditeľky Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici sa snažila nadväzovať a udržiavať dobré vzťahy na medzinárodnej úrovni. V rámci medzinárodnej spolupráce absolvovala výmennú stáž v Báčskom Petrovci v Srbsku. Slovenské knihovníctvo prezentovala aj na Pekinskom medzinárodnom knižnom veľtrhu 2019 v ďalekej Číne⁸. Taktiež sa nebála svoje skúsenosti a vedomosti odovzdávať aj študentom Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, keď v rokoch 2012 – 2015 externe pôsobila na Katedre európskych kultúrnych štúdií Filozofickej fakulty UMB.

Profesionálny život Blanky Snopkovej bol spojený tiež s prácou v odborných komisiách a pracovných skupinách v rámci systému slovenských knižníc. Bola dlhoročnou členkou Spolku slovenských knihovníkov a knižníc a členkou Správnej rady Slovenskej asociácie knižníc. Taktiež pôsobila v Koordinačnej rade Slovenskej národnej knižnice pre bibliografickú činnosť a v Knižničnej rade Univerzitnej knižnice Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Bola zapojená do poradných orgánov a rád pre knižnice pri Ministerstve kultúry Slovenskej republiky. V rokoch 2013 – 2019 pôsobila v redakčnej rade zahraničného vedeckého časopisu *Bibliotekarz Lubelski*. V rokoch 2017 – 2022 bola zodpovednou redaktorkou *Knižničných novín*, štvrťročníka vydávaného Štátnou vedecskou knižnicou v Banskej Bystrici.

OCENENIA

Za svoju vytrvalú prácu v oblasti knihovníctva Blanka Snopková prijala aj nejedno ocenenie. V roku 2001 získala pri príležitosti 75. výročia vzniku Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici ďakovný list riaditeľky. V roku 2007 jej bol udelený Pamätný list Banskobystrického samosprávneho kraja a Spolku slovenských knihovníkov a knižníc – krajskej pobočky v Banskej Bystrici za dlhoročnú prácu pre slovenské knihovníctvo. V roku 2015 v spoluautorstve s Ivanou Polákovou získala 3. miesto v ankete *Kniha Turca 2014* o najkrajšiu a najzaujímavejšiu regionálnu knihu Turca za publikáciu *Miroslav Tuma – Sebaspytovanie*⁹ v kategórii odborná literatúra pre deti a dospelých. V tom istom roku je bol udelený aj ďalší Pamätný list, a to pri príležitosti 60. výročia vzniku Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, ktorý získala za všestrannú pomoc a podporu.

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ

Svoj odborný záujem sústreďovala na problematiku implementácie moderných informačno-komunikačných technológií do knižničnej praxe. Vo vedeckovýskumnej oblasti sa venovala taktiež dejinám knižnej kultúry s dôrazom na vydavateľskú činnosť¹⁰. Je autorkou a spoluautorkou početných vedeckých a odborných štúdií v domácich i zahraničných zborníkoch a odborných periodikách (*Bibliografický zborník*¹¹, *Acta Historica Neosolientia*¹², *Tlib*¹³). Pravidelne prispievala do viacerých periodík, do *Bulletinu Slovenskej asociácie knižníc* písala články a správy najmä o konferenciách, ktoré sa pripravovali alebo sa konali v Štátnej vedeckej knižnici v Banskej Bystrici,¹⁴ a taktiež o kolokviách českých, moravských a slovenských bibliografov¹⁵. O dôležitých konferenciách podobne informovala aj v elektronickom časopise *Ikaros*¹⁶. Najviac jej článkov nájdeme na stránkach *Knižničných novín*, ktoré vydáva Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici. Reflektovala v nich dianie v knižnici¹⁷, novinky a nové technológie zavádzané do praxe¹⁸, informovala o svojich zahraničných cestách¹⁹ a, samozrejme, prezentovala konferencie, ktoré sa tu konali²⁰. Taktiež je autorkou tematických výberových bibliografií zameraných najmä na fond Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici²¹, ale aj významné udalosti

Slovenskej republiky²². Množstvo personálnych bibliografií venovala významným osobnostiam regiónu i dejateľom s celoslovenskou pôsobnosťou, ako sú historici Július Alberty²³ a Karol Fremal²⁴ či knižničný a osvetový pracovník Štefan Pasiar²⁵. Pôsobila ako jedna z autoriek a spoluzostavovateľiek biografického slovníka zameraného na osobnosti Banskej Bystrice sústredeného hlavne na súčasné dianie v meste²⁶. Bola zostavovateľkou i spoluzostavovateľkou zborníkov z konferencií, na ktorých organizácii sa mnohokrát podieľala. Tieto zborníky boli zamerané na dejiny knižnej kultúry²⁷, osobnosti Banskej Bystrice a regiónu²⁸, ale najmä na knižničnú prax²⁹. Niekoľko rokov bola organizačnou a odbornou garantkou odborného seminára *Trends in Libr@ries pre knihovníkov a informačných špecialistov*, venovaného aktuálnym otázkam knižničnej vedy a praxe, ktorý Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici organizuje od roku 2000. Okrem toho sa podieľala na príprave a realizácii multidisciplinárnej vedeckej konferencie *Svätec a jeho funkcie v spoločnosti*; vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou pod záštitou banskobystrického diecézneho biskupa Mons. Rudolfa Baláža *Cirkevné knižnice – ich funkcie a význam v dejinách*; medzinárodnej vedeckej konferencie *Rodina vo vojne; alebo Sv. Vojtech – svätec, kult a doba*³⁰. Taktiež bola redaktorkou i zodpovednou redaktorkou mnohých vedeckých zborníkov a odborných publikácií. Jej príspevky nájdeme aj vo viacerých monografiách³¹ i bibliografiách, do ktorých prispela kapitolou, predhovorom či úvodom³².

Blanka Snopková bola všestrannou a činorodou osobnosťou slovenského knihovníctva, uznávanou odborníčkou a neoddeliteľnou súčasťou Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici. Za svoj entuziazmus a neustálu snahu sa posúvať vpred si vyslúžila obdiv a uznanie. Hoci posledné roky jej života ovplyvnila ťažká choroba, bojovala s ňou so vztyčenou hlavou. Neodradila ju od práce pre Štátnu vedeckú knižnicu v Banskej Bystrici ani od účasti na ďalších konferenciách. Svoj boj, žiaľ, napokon 30. 12. 2022 prehrala.

Konferencia *Mosty priateľstva* (2013)

Seminár *Tlib* (2014)

Konferencia *Čím by bola Banská Bystrica bez nich* (2019)

PHDR. BLANKA SNOPKOVÁ, PHD.

– KALENDÁRIUM³³

- 1966** narodila sa 18. mája v Banskej Bystrici,
1972 – 1974 povinnú školskú dochádzku absolvovala v Základnej škole v Selciach,
1974 – 1980 v Základnej škole Slobodného slovenského vysielateľa v Banskej Bystrici,
1980 – 1984 stredoškolské štúdiá absolvovala na Gymnáziu J. G. Tajovského v Banskej Bystrici, trieda s jazykovým zameraním na nemecký jazyk,
1984 – 1988 vysokoškolské vzdelanie nadobudla na Katedre knihovníctva a vedeckých informácií Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, študijný program vedecké informácie a knihovníctvo,
1988 získala akademickú hodnosť doktor filozofie (PhDr.),
1988 začala pracovať v Štátnej vedeckej knižnici v Banskej Bystrici,
1988 – 1997 zástupkyňa na oddelení služieb čitateľom,
1997 – 1999 zástupkyňa na oddelení fondov,
1997 – 2004 vedúca oddelenia doplňovania a spracovania fondov,
2004 vedúca oddelenia bibliografie,
2010 zástupkyňa riaditeľky,
2011 získala akademický titul philosophiae doctor (PhD.) na Filozofickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v študijnom odbore slovenské dejiny,
2012 vedúca odboru služieb,
2012 – 2015 externe vyučovala na Katedre európskych kultúrnych štúdií Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici,
2018 – 2022 riaditeľka Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici,
2022 zomrela 30. 12. 2022 v Banskej Bystrici.

Členstvo v odborných organizáciách

- 1984 – 2022** Spolok slovenských knihovníkov a knižníc,
2004 – 2022 občianske združenie Pro Bibliothecae,
2006 – 2019 Koordinačná rada Slovenskej národnej knižnice pre bibliografickú činnosť,
2010 – 2022 Knižničná rada Univerzitnej knižnice Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici,
2011 – 2015 dotačná komisia MK SR, podprogram 2.1. Knižnice a knižničná činnosť,
2012 – 2022 Správna rada Slovenskej asociácie knižníc,
2015 – 2018 tajomníčka Správnej rady SAK,
2018 – 2021 Ústredná knižničná rada – členka,
2021 – 2022 komisia pre kultúru Mestského zastupiteľstva Banská Bystrica.

Členstvo v redakčnej rade časopisu

- 2013 – 2019** vedecký časopis Bibliotekarz Lubelski,
2017 – 2022 Knižničné noviny, periodikum Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici.

POZNÁMKY

- ¹ Snopková, Blanka (rod. Blašková). In POLÁKOVÁ, Ivana (ed.). *Malý slovník bibliografů Slovenska: 1991 – 2011* (1. část). Martin 2012, s. 177 – 181. ISBN 978-80-970857-9-7.
- ² VRANOVÁ, Jana. Naša jubilatka. In *Knižničné noviny*. 2016, roč. 17, č. 2, s. 9. ISSN 1335-6917.
- ³ *Správa o činnosti a hospodárení za rok 2020*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2021, s. 52.
- ⁴ DOKTOROVÁ, Oľga. Našej májovej jubilatke PhDr. Blanke Snopkovej, PhD. In *Bulletin Slovenskej asociácie knižníc*. 2016, roč. 24, č. 2, s. 59 – 60. ISSN 1335-7905.
- ⁵ *Správa o činnosti a hospodárení za rok 2015*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2016, s. 187.
- ⁶ *Správa o činnosti a hospodárení za rok 2016*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2017, s. 106.
- ⁷ Snopková, Blanka (rod. Blašková). In POLÁKOVÁ, Ivana (ed.). *Malý slovník bibliografů Slovenska: 1991 – 2011* (1. část). Martin 2012, s. 177 – 181. ISBN 978-80-970857-9-7.
- ⁸ *Správa o činnosti a hospodárení za rok 2019*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2020, s. 103.
- ⁹ POLÁKOVÁ, Ivana – SNOPKOVÁ, Blanka. *Miroslav Tuma: sebaspytovanie*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2014. 173 s. ISBN 978-80-89388-53-0.
- ¹⁰ DOKTOROVÁ, Oľga. Našej májovej jubilatke PhDr. Blanke Snopkovej, PhD. In *Bulletin Slovenskej asociácie knižníc*. 2016, roč. 24, č. 2. ISSN 1335-7905.
- ¹¹ Napríklad: SNOPKOVÁ, Blanka. Quo vadis bibliografia? Bibliograf a/alebo tvorca metadát. [online]. In *Bibliografický zborník z 12. slovenskej bibliografickej konferencie*. [cit. 2023-02-22]. Martin : Slovenská národná knižnica – Národný bibliografický ústav 2012. s. 29 – 34. ISBN 978-80-89301-92-8. Dostupné na internete: http://www.snk.sk/images/snk/NBU/Zborniky/12_BK/Snopkova.pdf.
- ¹² Napríklad: SNOPKOVÁ, Blanka. Prof. PhDr. Dušan Škvarna, PhD.: výberová personálna bibliografia. In *Acta Historica Neosoliensia*. ISSN 1336-9148. Roč. 18, č. 1 – 2 (2015), s. 10 – 58.
- ¹³ SNOPKOVÁ, Blanka. Kríza a sociálne aspekty v činnosti knižníc na Slovensku. In *Fungovanie knižníc v zmenených ekonomických podmienkach a špecifické požiadavky používateľov v období hospodárskej krízy: zborník príspevkov z 12. ročníka odborného seminára pre pracovníkov knižníc, ktorý sa konal dňa 24. apríla 2012*. Eds. Blanka Snopková, Mária Bôbová, Barbora Skubachová. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2012, s. 97 – 106. ISBN 978-80-89388-43-1.
- ¹⁴ SNOPKOVÁ, Blanka. Významné osobnosti v 755-ročnej histórii Banskej Bystrice. In *Bulletin Slovenskej asociácie knižníc*. Roč. 18, č. 4 (2010), s. 22 – 26. ISSN 1335-7905; alebo SNOPKOVÁ, Blanka. Knižnice a ich konkurencieschopnosť. In *Bulletin Slovenskej asociácie knižníc*. Roč. 21, č. 4 (2013), s. 45 – 48. ISSN 1335-7905.
- ¹⁵ SNOPKOVÁ, Blanka. XIX. kolokvium českých, moravských a slovenských bibliografů, Banská Bystrica 9. – 11. 10. 2016 = 19th Colloquium of Czech, Moravian and Slovak Bibliographers Banská Bystrica 9. – 11. 10. 2016. In *Bulletin Slovenskej asociácie knižníc*. Roč. 24, č. 4 (2016), s. 29 – 33. ISSN 1335-7905.
- ¹⁶ SNOPKOVÁ, Blanka. V Banskej Bystrici rokovali o možnostiach rozvoja kľúčových kompetencií jednotlivca na pôde knižnice [online]. In *Ikaros: elektronický časopis o informačnej spoločnosti*. [cit. 2023-02-22]. Roč. 13, č. 7 (2009). ISSN 1212-5075. Dostupné na internete: <https://ikaros.cz/v-banskej-bystrici-rokovali-o-moznostiach-rozvoja-kluco-nych-kompetencii-jednotlivca-na-pode-kniznice>.
- ¹⁷ SNOPKOVÁ, Blanka. Pohľad za rokom 2009, rokom kreativity. In *Knižničné noviny*. Roč. 11, č. 1 (2010), s. 2. ISSN 1335-6917; alebo SNOPKOVÁ, Blanka. Začína Týždeň slovenských knižníc 2016. In *Knižničné noviny*. Roč. 17, č. 1 (2016), s. 6. ISSN 1335-6917.
- ¹⁸ SNOPKOVÁ, Blanka. Bibliograficko-informačné a databázové centrum. In *Knižničné noviny*. Roč. 7, č. 3 (2006), s. 9. ISSN 1335-6917.
- ¹⁹ SNOPKOVÁ, Blanka – ŠVÁČOVÁ, Soňa. Moskva – mesto úžasných kultúrnych zážitkov. In *Knižničné noviny*. Roč. 12, č. 4 (2011), s. 10. ISSN 1335-6917.
- ²⁰ SNOPKOVÁ, Blanka. Spomienka na Alexandra Dubčeka v Banskej Bystrici. In *Knižničné noviny*. Roč. 9, č. 1 (2008), s. 3. ISSN 1335-6917.
- ²¹ SNOPKOVÁ, Blanka a Jana VRANOVÁ. *Zoznam objednaných a dochádzajúcich periodík do ŠVK v Banskej Bystrici v roku 2000*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2000. 181 s.
- ²² SNOPKOVÁ, Blanka – KLIMOVÁ, Anna. *Od Novembra k slobodným voľbám (1989 – 1990): výberová bibliografia*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2009. 230 s. ISBN 978-80-89388-15-8.
- ²³ SNOPKOVÁ, Blanka. Prof. PhDr. et Dr. h. c. Július Alberty, CSc.: výberová personálna bibliografia. In *Acta historica Neosoliensia*. Banská Bystrica : Katedra histórie FHV UMB 2005, s. 7 – 32. ISBN 80-8083-173-4.

- ²⁴ SNOBKOVÁ, Blanka. Prof. PhDr. Karol Fremal, CSc.: výberová personálna bibliografia. In *V turbulentnom tridsať-ročí: kapitoly z dejín Slovenska v rokoch 1918 – 1948: venované 70. narodeninám prof. PhDr. Karola Fremala, CSc.* Kraków : Spolok Slovákov v Poľsku 2013, s. 369 – 418. ISBN 978-83-7490-659-3.
- ²⁵ SNOBKOVÁ, Blanka. Štefan Pasiar (20. 7. 1913 – 11. 4. 1986): významný vedec, vysokoškolský pedagóg, historik knihovníctva, osvety, kultúry, výchovy a vzdelávania dospelých, publicista a redaktor [CD-ROM]. In *Bibliografický zborník za roky 2006 – 2007*. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný bibliografický ústav 2007, s. 64 – 68. ISBN 978-80-89023-94-3.
- ²⁶ SNOBKOVÁ, Blanka – KLIMOVÁ, Anna – ALBERTOVÁ, Henrieta. *Osobnosti Banskej Bystrice na začiatku tretieho tisícročia*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2010. 287 s. ISBN 978-80-89388-34-9.
- ²⁷ BÔBOVÁ, Mária – SNOBKOVÁ, Blanka (ed.) *16. storočie v zrkadle knižnej kultúry: zborník príspevkov = 16th century in the reflection of literary culture*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2012. 265 s. ISBN 978-80-89388-48-6.
- ²⁸ SNOBKOVÁ, Blanka (ed.) *Významné osobnosti v dejinách Banskej Bystrice: fenomén osobnosti vo výskume regionálnych dejín: zborník príspevkov*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2010. 289 s. ISBN 978-80-89388-33-2.
- ²⁹ SNOBKOVÁ, Blanka (ed.) *Konkurencieschopnosť knižníc v omnimediálnom veku = Competitiveness of the Libraries in the omni-media Ages*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2013. 87 s. ISBN 978-80-89388-49-3; alebo SNOBKOVÁ, Blanka (ed.) *Akvizícia, budovanie, prístupňovanie a ochrana knižničných e-fondov e-knihy v depozitároch = Acquisition, creating, availability and preservation of e-collections – e-books in e-repositories*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2014. 89 s. ISBN 978-80-89388-55-4.
- ³⁰ Snopková, Blanka (rod. Blašková). In: POLÁKOVÁ, Ivana (ed.). *Malý slovník bibliografů Slovenska: 1991 – 2011*. (1. časť). [Martin: Ivana Poláková], 2012, s. 177 – 181. ISBN 978-80-970857-9-7.
- ³¹ SNOBKOVÁ, Blanka. Bibliografická činnosť. In: LAUKOVÁ, Oľga a kol. *Knižnica v minulosti a súčasnosti: monografia k 90. výročiu vzniku*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2014, s. 56 – 58. ISBN 978-80-89388-56-1.
- ³² BÔBOVÁ, Mária – CHALUPEKOVÁ, Dana – SKUBACHOVÁ, Barbora. (ed.) *Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici: bibliografia edičnej činnosti*. [CD-ROM]. (Úvodná poznámka Blanka Snopková; výkonný red. Blanka Snopková). Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2014.
- ³³ Kalendárium zostavil tím pracovníkov ŠVKBB.

VEĽKÝ BARD MALÉHO NÁRODA PRED 140 ROKMI ZOMREL SAMO CHALUPKA

MGR. PETER CABADAJ

 petercabadaj5@gmail.com

The article in a broader perspective reflects the 140th anniversary of the death of Samo Chalupka, the Štúresque poet and representative of Slovak romantic poetry. Author points out the connection of Slovak nature and nationalism in his work, and also Chalupka's effort to assert Slovak language. The themes in Chalupka's work are not only nationalistic, historical and natural, but also romantic and mythological. Nationalistic aspects are also reflected in the poem "Mor ho!", which many consider to be the pinnacle of his work. Chalupka's family library (the Chalupkiana), personal archives and his manuscript legacy have been stored in the Slovak National Library since 2000.

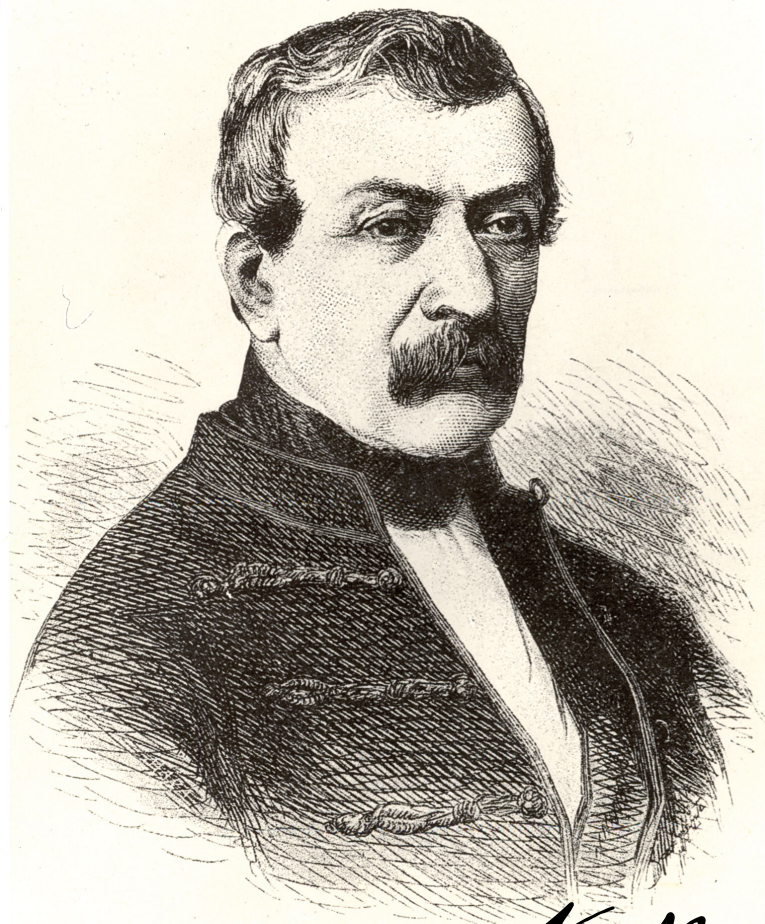
Keywords: Samo Chalupka, Slovak personalities, Slovak romantic poetry, codification of Slovak language, Chalupkiana

CURRICULUM VITAE

Vedno s Andrejom Sládkovičom, Jankom Kráľom a Jánom Bottom tvorí hviezdne kvarteto slovenskej romantickej poézie. Svetlo sveta prvý raz uzrel 27. februára 1812 na fare v Hornej Lehote. Pochádzal zo starej literárne orientovanej rodiny, o ktorej existujú písomné záznamy už zo 16. storočia. Na duchovnom i širšom kultúrnom dianí tak Chalupkovci od reformačnej éry participovali nielen ako evanjelickí kňazi, ale i ako cirkevní a literárni tvorcovia. Rozhľadný Samov otec Adam Chalupka (1767 – 1840), náboženský spisovateľ, účinkoval od 29. marca 1792 ako farár v Hornej Lehote na Horehroní. Starší brat Ján Chalupka (1791 – 1871), jeden zo zakladateľov slovenskej divadelnej tradície, bol významným autorom veselohier, ktorými dokázal účinne osloviť domáce publikum. Zosmiešnil a kritizoval v nich provinčnú nevzdelanosť, zadubenosť a päťolizáčstvo, bezduchú pýchu, uhorské konzervatívne zemanstvo, šovinizmus a najmä odrodilectvo (najúspešnejších satirikovým dielom je *Kocúrko*).

Mladý Samo Chalupka vyrastal v kruhu štyroch súrodencov. Školil sa doma, v Gemerských Tepliciach, (1820 – 1822), na lýceách v Kežmarku (1822 – 1825), Rožňave (1825 – 1827) a Bratislave (1827 – 1832). Vtedy boli stredné školy ešte latinské a k národnému povedomiu svojich žiakov nevychovali. Preto agilná slovenská mládež založila pri evanjelickom lýceu v Bratislave študentskú spoločnosť (20. 8. 1829), ktorej programom bolo spoznávať a pestovať československú literatúru. Nešlo už iba o náboženskú a staršiu spisbu, tvorenú v biblickej češtine, ale najmä o dobovú modernú literatúru, preniknutú národným a slovenským duchom.

Medzi zakladateľmi tejto Spoločnosti česko-slovenskej nechýbal ani Samo Chalupka. Istý čas bol jej knihovníkom a podpredsedom, na schôdkach deklamoval vlastné básne, analyzoval Kollárovu *Slávy dcéru*. Silno ovplyvnený jej ideami o slobode národa odišiel v lete 1831 ako dobrovoľník, respektíve romantický búrlivák bojovať do poľského povstania namiereného proti cárskemu samodržaviu. Vrátil sa ranený a po rokoch nazval toto povstanie „*nešťastnou vojnou, záhubou slovenskej slobody, keď bojoval brat proti bratovi*“. Po skončení štúdia v Bratislave rok pôsobil ako vychovávateľ a učiteľ v rodine liptovského zemana v Demänovej, vzápätí študoval teológiu vo Viedni, kde nadviazal blízke kontakty s poľskými emigrantmi, českou, moravskou aj inoslovenskou mládežou.

S Chalupka

Samo Chalupka. Zdroj: Slovenská národná knižnica – Literárny archív (SNK – LA)

Patril k členom tajného spolku *Vzájomnosť* a spolu s priateľom, revolučne i polonofilsky naladeným právnikom Alexandrom Boleslavínom Vrchovským koncipovali program, ktorý neskôr začal realizovať medzi slovenskou mládežou *Ludovít Štúr*.

Ako evanjelický farár pôsobil Samo Chalupka v Chyžnom (1834 – 1835), Gemerských Tepliciach (1836 – 1840) a od 11. októbra 1840 až do svojej smrti (19. 5. 1883) v Hornej a Dolnej Lehote.

Dňa 18. januára 1836 vstúpil v Dolnom Kubíne do manželského zväzku so zemiankou Eufrozíniou Turánskou. Čoskoro – 30. augusta spomínaného roku – Štúr nespravodlivo napísal, že už vraj Chalupkovi „*po Všeslavii odzvonili*“ a jeho vzornú horlivosť údajne „*lichotíci žena zakopala*“.

Vieme, že Štúr mal k Chalupkovi osobitný vzťah, čo potvrdzuje aj fakt, že svojim žiakom o ňom na literárnych prednáškach hovoril ako o budúcom slovenskom Pindarovi či Horáciovi.

BÁSNICKÁ TVORBA

Renomovaný literárny teoretik Oskár Čepan uvádza, že Chalupka vytvoril „*archaicko-epický typ slovenského romantizmu*“. Doplníme to o konštatáciu, že svojou tvorbou nadobudol postavenie reformátora našej romantickej historickej epiky. Nahradil historické postavy ľudovým hrdinom, ktorý bol aktívnym účastníkom zlomových dejinných udalostí. Invenčne tiež spojil národný historizmus s romantizmom a sformoval estetický ideál čerpajúci z ľudovej slovesnosti. V historicko-hrdinských spevoch plnohodnotne zužitkoval nielen impulzy slovenskej ľudovej piesne, ale i srbskej a ukrajinskej epiky.

Tvoriť začal počas štúdia na bratislavskom lýceu. Verše recitoval na zasadnutiach Spoločnosti česko-slovanskej, a keďže mali úspech, všetky boli zapísané do jej *Pamätnice* (1832). Prvá fáza tvorby má preromantický charakter a vznikli v nej básne v češtine, ktoré predstavujú zhruba polovicu rozsahom nevelkého Chalupkovho diela. Spracoval v nich vlastenecké (*Toužba po vlasti*), historické (*Naumburg*), prírodné (*Jaro*), baladické (*Děva u moře*), ale i ľubostné námety. Pri písaní veršov uplatnil antické metrá a strofické formy, zjavne z nich cítiť odkazy na Horácia i Anakreóna, sú zaľudnené postavami gréckej, rímskej a slovanskej mytológie, respektíve bohato zdobené preromantickými básnickými obrazmi. Naznačená dekoratívnosť sa prejavuje množstvom epitet, genitívnych metafor a personifikácií. Postupne ale dochádza k žánrovým zmenám. Óda a elégia je vytláčaná ponáškou a historickým spevom, objavuje sa sylabická prozódia a charakteristický hrdinský tón.

Ako je všeobecne známe, prekonať jazykovú dvojkolajnosť – bernolákovčina verzus čeština – a do značnej miery dospieť k štýlovo ucelenejšiemu estetickému tvaru sa podarilo až štúrovskej generácii. Možno to bolo aj vďaka skutočnosti, že sa vo vrcholnej fáze svojej tvorby prepracovala k romantickej estetike a výberovo absorbovala prvky z oboch prúdov. Nesporne ale platí tvrdenie, že pre „*vedomie nutnosti prispôbiť individuálnu sebarealizáciu záujmom vyššieho (národného) celku mohli štúrovci čerpať posilnenie z provinciálnej umiernenosti biedermeieru*“.

Slovakizačnú tendenciu registrujeme v Chalupkovej básnickej tvorbe prakticky od jej začiatkov, programovo už v liste adresovanom známemu českému filológovi, spisovateľovi a prekladateľovi Josefovi Jungmannovi (28. 6. 1830). Vehementne v ňom bránil slovenské výrazy a ľubozvučnejšie tvary v českej

poézii. „Proces prielomu k strednej slovenčine pred Štúrom a štúrovcami“ zaznamenávame v prípadoch českých konceptov básne *Smutek* a najmä v jasne slovenských básňach *Syn vojny* (10. 5. 1846) a *Jánošíkova náumka* (10. 7. 1846).

Keď v druhej polovici štyridsiatych rokov 19. storočia akceptoval Samo Chalupka s určitými výhradami Štúrovu kodifikáciu spisovnej slovenčiny, prišlo aj k výraznej zmene jeho poetiky. Zdrojom básnikovej inšpirácie je ľudová pieseň a historický spev. Písal ešte tri decéniá, pričom umelecký vrchol dosiahol v šesťdesiatych rokoch 19. storočia. Tvorcove dielo bolo po celý čas vzáčne vyrovnané, necítiť z neho porevolučnú depresiu, ktorú badáme u iných romantikov. Ako „hrdinský rapsód“ vedel všetky svoje básne naspamäť, rád ich recitoval a dlho obrusoval do finálneho tvaru. Vždy si s maximálnou starostlivosťou pripravoval látku na budúcu báseň, o čom svedčia jeho *Poznamy*. Obsahujú vedľa seba zoradené poznámky z archívov, letopisov, historických titulov, záznamy ústnych podaní, legiend a povestí. V umeleckom stvárnení ale jednotlivé pramenené zložky majstrovsky zrovnoprávnil.

Interesantnú časť Chalupkovej tvorby predstavuje erotická poézia, zachovaná len v torzách (neskôr ju zrejme spálil). Ospevovala milú tak v kollárovskom tóne (*Sbohem zustaň, ukrutnice milá...*), ako i vo vlastnejšom ladení. Básnik chce byť evidentne „Milonem“ svojej Míny, teda Eufrozíny. Uplatňuje jemne folklórnu i rokokovú symboliku holuba a holubice v rozličných variáciách a konceptoch, inde zas motív junáka (*juna*) a víly. Rozkošatené náčrty piesní o Poľke, Koscovi, Kosbe či Vilíne obsahujú motívy tajomnej devy-víly ničiacej láskou mladého kosca, za ktorým napokon užialená mať zomiera. Iný zdroj svojich erotických veršov našiel autor v ľudovej piesni a v niekoľkých ponáškach na ňu. Jednoznačne možno uviesť, že junáka Chalupku opantali za mladi aj zvody lásky k „spevnej Slovenke“. *Ponášky* už zároveň naznačovali nezvratiteľnú cestu od češtiny k slovenským básňam.

Vôbec prvými hodnotiteľmi Chalupkovej tvorby boli kolegovia zo Spoločnosti česko-slovanskej. Okrem iného sa im priznal, že jedna z jeho básní (zrejme *Sapho*) je napísaná v klasickom a nie roztúžene romantickom duchu. Žiadny iný autor nemal toľko priestoru v *Pamätnici* Spoločnosti česko-slovanskej („sedem ód a piesní“), ale i v almanachu *Ploody* (1836), kde mu uverejnili sedem básní bez jeho súhlasu. Jozef Miloslav Hurban 25. mája 1851 napísal, že Chalupka „*prujší zachytiu duše slovenskie ako*

náleží a rozožau oheň túžby a poézie“. Božena Němcová čítala jeho básne po svojej návšteve Hornej Lehoty (september 1855) „s potěšením“, štúrovec Pavel Hečko uznalivo ocenil autorove verše za „klasické, génia slovenského verne znázorňujúce“, respektíve za „sotva dostižiteľný, opravdový vzor pre našich mladých básnikov... a opravdové perly a diamanty slovenského básnictva“ (Orol, 1873).

Knižnú podobu dostalo Chalupkove literárne dielo až v roku 1868. Zbierka z názvom *Spevy* vyšla nákladom štúrovského kníhkupca Eugena Krčméryho v Banskej Bystrici (tlačila sa vo Viedni). Reprezentačný výber zahŕňa celkovo 24 básní, pričom verše zo slovenského obdobia tvorby dopĺňa niekoľko do slovenčiny prepracovaných juvenílií. Tematicky dominuje historická, vojenská a zbojnícka látka, typickým hrdinom je junák – bojovník za slobodu. Kategóriu básní so zbojníckou tematikou reprezentuje *Likavský väzeň* (pôvodne Jánošíkova náumka), kde internovaný bohatier nechvejne verí v možnosť vybojovať slobodu pre slovenský národ. Viackrát sa stretávame s motívom družiny dvanástich hôrných chlapcov

(*Junák, Kráľoholská*). Pôvodnú inšpiráciu Jánošíkom tvorca zatlačil do úzadia, ani meno legendárneho zbojníckeho kapitána z Terchovej sa tu neobjavuje. Hrdinovia bojujú za pravdu, spravodlivosť, slobodu, a to aj pod zástavou kráľa (*Kráľoholská*). Vernosť vlasti a kráľovi predstavuje jeden z kľúčových mravných imperatívov. Kráľovskej strane prejavil autor sympatie aj v básňach, v ktorých rezonuje téma protihabsburských šľachtických povstaní (*Bombura, Muráň*). Heroický odpor proti násiliu charakterizuje básne čerpajúce z krvavých čias protitureckej rezistencie (*Boj pri Jelšave, Branko*).

Medzi najznámejšie i najvydarenejšie Chalupkove texty patrí zveršovaná povesť *Turčín Poničan*. Báseň s výraznými folklórnymi znakmi využíva i fragment uspávanky z Poník a motívy ukrajinskej ľudovej piesne. Rozpráva o statočnej žene, ktorá vo svojom zotročiteľovi spoznáva vlastného syna, uneseného v detstve krutými Turkami. Matka po identifikácii odmieta synovu ponuku žiť s ním v blahobyte a dáva prednosť návratu do rodných končín. Hádám nezaškodí, keď v maximálnej skratke uvedieme málo známy fakt, že chalupkovský rod mal vlastný trpký zážitok s osmanským besnením. Konkrétne išlo o Rozinu Chalupkovú (rodenú Puchalovú), manželku evanjelického seniora a barokového literáta Samuela Chalupku, ktorú v roku 1663 pri prepade Trenčína uniesli Turci. Odvliekli ju do zajatia v rumunskom Valašsku a domov sa mohla vrátiť až po zaplatení veľkého výkupného. Manžel tento príbeh zobrazil v reflexívnej epickej básni *Vandrovka, aneb Putování přežalostné Rozyny Puchalky* (1664).

Vrcholným opusom Sama Chalupku je bezpochyby báseň *Mor ho!*, ktorá prvý raz vyšla v literárnom časopise *Sokol* (1864). Apoteóza slobody tematicky čerpá z obdobia rímskej expanzie na územie dnešného Slovenska. Monumentálny úvod diela, začínajúci sa motívom z Tatier zlietajúcich orlov, za pomoci prírodných reálií vymedzuje teritórium „slovenského rodu“. Vzápätí nasleduje pozdrav slovenskej družiny „Riman-cárovi“, ktorý obsahuje rozsiahlu charakteristiku Slovákov i Slovanov vôbec (v týchto pasážach tvorca používa označenie *Slovän*). Chalupka vychádza z antických historických prameňov, pričom akcent kladie na slobodmilovnosť, demokratizmus, mierumilovnosť a hrdosť zobrazovaného etnika. Spuná cárova odpoveď vyústi do krvavého boja, v ktorom chrabrú slovenskú družinu podľahne presile. Lúta bitka je zobrazená bravúrnou dynamickou skratkou, ťažisko opisu spočíva v hyperbolizovanom detailnom zábere.

Titulný list zbierky *Spevy*. Zdroj: SNK – LA

SPEVY SAMA CHALÚPKU.

DRUHÉ VYDANIE.

S podobizňou a životopisom básnikovým.

RUŽOMBEROK.
NÁKLADOM KNÍHTLAČIARNE KARLA SALVU.

1898.

Sleteli orli s Tatry, kiahnu na podolín
 Tonad vysokye hory, ponad rovnye polia.
 Preleteli cez Dunaj, cez tú sivu vodu,
 Sedli tam za pomedai'm slovenskyeho rodu.
 Duni Dunaj a luna za lunou sa valí,
 Nad ním ^{stojí} hrad na vysokom bradi.
 Pod tým hradom Rimon- cār zastal v tábore:
 Bchla sa rady siatrov deľatým priesťorom.
 Pokraj tábora sedi cār na zlatom stolci,
 Okol něho cārška stráž, tuhu to pakoší;
 A pred cārom dvozi na neveliká stoji:
 Sú to cudzí vītari, každij v jasnej zbroji.
 Pobelaví kčeteria sije im otáča,
 Modrye ich oči bystro do kola si páča,
 Rostom sú ako jedle, pevni ani skala.
 Zdalo by sa ti, že ich jedna mater mala.
 Slovenský rod ich poslal zo slávneho sneha.
 Abyšli spozdrav ~~otam~~ k carovi rímskemu,
 Oni „čelom nebijú,“ „do noh nepada“

Rukopis básne *Mor ho!* Zdroj: SNK – LA

PUBLICISTICKÁ ČINNOSŤ

Svetské básne Sama Chalupku – a o tom sa už vie menej – priamo podmieňovala tvorba duchovnej poézie, ktorá s ňou bola úzko spojená. Organizačne, od roku 1841 ako člen širšej spevníkovej komisie, i vážne autorsky participoval na realizácii *Evanjélického zpěvníka* (1842). Napísal doňho sedemnást vlastných duchovných piesní, ďalšie tri upravil z Tranovského kancionála. Bol tak jeden z najplodnejších a umelecky najpresvedčivejších prispievateľov. Aj v Hornej Lehote, ako na mnohých miestach Slovensku, vďaka štúrovcom i na znak úcty k chalupkovskému domu a mladému kňazovi-básnikovi zamenili farníci starý ctihodný *Tranoscius* za nový *Zpěvník*.

Publicistická tvorba bezprostredne korešpondovala s Chalupkovou osvetovou činnosťou, v rámci ktorej sa zameral hlavne na boj proti alkoholizmu (intenzívne propagoval a zakladal spolky miernosti). Do tejto kategórie textov patrí napríklad ľudovýchný spis *Pálenka, otrava s podtitulom Rozprávka k poučení a výstraze pro starých i mladých, bohatých i chudobných*

(1843), ktorý vyšiel knižne v známej tlačiarni Macholdovcov v Banskej Bystrici. Autor vyjadril v diele radosť z čiastočného domáceho spoločenského napredovania, referoval o aktuálnom politickom dianí, kritizoval ľahostajnosť a duchovnú lenivosť. Dlhodobý interes o antickú históriu pretavil do cennej štúdie *Starožitnícke zápisky. Pliniova správa o Slovensku*. Publikoval ju v *Letopise Matice slovenskej* z roku 1870. Časopiskou formou Chalupka sporadicky reagoval na rôzne osvetové, náboženské, politické, historické, literárne i hospodárske témy (*Obzor, Pešťbudínske vedomosti, Slovenský pozorník, Sokol, Světozor*), v českom Riegrovom náučnom slovníku uverejnil niekoľko vlastivedných hesiel o slovenských reáliách.

NÁRODOVEC

Špeciálnu dimenziu Chalupkovho curriculum vitae predstavuje jeho horlivá angažovanosť v slovenskom národnom hnutí, ktorú registrujeme od mladých liet. Inicioval vznik Spoločnosti česko-slovanskej na evanjelickom lýceu v Bratislave (1829), bol členom tajného mladoslovenského spolku *Vzájomnosť* (od 1837), zakladajúcim členom štúrovského spolku *Tatrin* (1844). Agilne vstupoval do bojov za štúrovskú spisovnú slovenčinu, z Hornej Lehoty spravil dôležitú baštu národného hnutia, keď za ním ako fascinujúcou osobnosťou chodili význační hostia zblízka i zďaleka (L. Štúr, J. M. Hurban, K. Kuzmány, A. Sládkovič, B. Němcová, J. Botto, J. B. Klemens a mnohí iní). V dňoch 6. – 7. júna 1861 sa zúčastnil na pamätnom národnom zhromaždení vo vtedajšom Turčianskom Svätom Martine a bol signatárom Memoranda národa slovenského. Nechýbal ani pri konštituovaní Matice slovenskej (1863), počas slávnosti v Čajdovom dome v Martine predniesol v roku 1864 po prvý raz verejne svoju básnickú skladbu *Mor ho!*, ktorá sa vzápätí rozšírila prakticky do celého slovanského sveta. Uvedieme aspoň, že 22. apríla 1871 – na veľkonočný pondelok – ju v ruskom preklade deklamovali v rámci koncertu so živými obrazmi vo Veľkom divadle v Petrohrade!

DEDIČSTVO

Vôbec prvou osobnosťou, ktorá ešte za Chalupkovho života komplexnejšie zhodnotila jeho básnické dielo, bol neskorší renomovaný literárny vedec, his-

torik a univerzitný profesor Jaroslav Vlček. Stalo sa tak v časopise *Květy* (1880) a v knihe *Literatúra na Slovensku* (1881).

Ako jediný typ bol Chalupka podľa Vlčka „*najšťastnejším i najzaslúženejším zo všetkých na ceste za národnou slovanskou poéziou, lebo písal čistú slovenskú poéziu s prostotou a krásou a vo forme sa mu nemohol rovnať ani jeden zo slovenských básnikov*“. Hoci neuplatňoval exaktnú prozodickú formu – antickú časomernú ani modernú sylabotonicú –, trvale usiloval o dosiahnutie „*lepšieho výrazu, zvučnosti, jadrnosti a akéhosi určitého hudobného rytmu, takže ho nasledovali mladí*“. V liste Jaroslavovi Vlčkovi z 23. februára 1881 Chalupka uvádza, že by mladí tvorcovia mali „*študovať prstonárodnú slovenskú poéziu všetkých kmeňov*“, že on zničil všetko, čo „*cudzinou zapáchalo*“. Veril, že sa čoskoro objaví „*mladý genij, ktorý všetky krásy poézie slovanskej v jednu kytku zviže a svetu podá*“. Mal na mysli „*písanie slovenských básní, úsečných a vzletných, ktoré znárodneli s melódiou*“.

Štúrovská generácia, aj s výrazným Chalupkovým vkladom, dospela v poézii k najvyspelejšiemu umeleckému prejavu, ktorý fundamentálne ovplyvnil i nasledujúce literárne pokolenia a doteraz patrí k hlavným atribútom národného kultúrneho dedičstva.

CHALUPKIANA

Málokto by rovesník Sama Chalupku mal takú možnosť byť od útleho detstva v bezprostrednom kontakte s veľkou bibliotékou. On sám nevnímal knihy len ako listy papiera s množstvom textov zviazaných do jednotlivých zväzkov a uložených v policiach. Naopak! Knihy boli v jeho prípade najsilnejším zdrojom informácií, poznania, vzdelávania, rozširovanie slovných zásob, prehlbovania fantázie.

Bohatú a historicky mimoriadne cennú rodinnú knižnicu, ako i svoj osobný archív a rukopisnú pozostalosť Chalupka testamentárne odkázal slovenskému národu. Tieto vzácne artefakty sa dostali do zbierok Bibliotéky Národného domu v Martine, kde ich ďalej od roku 1895 spravovali knižnica Muzeálnej slovenskej spoločnosti, od roku 1926 Bibliotéka Matice slovenskej a napokon od 1. júla 2000 Slovenská národná knižnica (SNK).

Istotne stojí za zmienku, že knižnica, ktorú daroval Národnému domu v Martine (tvorila najvzácnejšiu časť fondu jeho Bibliotéky), mala na vtedajšiu dobu

úctyhodných 980 zväzkov. Hoci sa o nej hovorilo ako o knižnici Sama Chalupku, od počiatku niesla názov *Chalupkiana*, keďže to bola rodinná bibliotéka. Najviac k jej vybudovaniu a rozšíreniu prispel Samov otec Adam Chalupka, osvietený evanjelický farár, učiteľ, náboženský spisovateľ, ale tiež ľudový liečiteľ a bylinkár.

Vedúca oddelenia správy historických knižničných fondov a dokumentov SNK Jana Cabadajová uvádza, že „*z pôvodnej Chalupkiany sa v rámci rekonštrukcie osobných historických knižníc podarilo zrekonštruovať len knižnicu Adama Chalupku, pretože on si svoje knihy poctivo podpisoval. Takto sa nám podarilo dať dokopy 107 zväzkov so 159 titulmi, ktoré boli v roku 2001 vyhlásené za historický knižničný fond, čo je ekvivalent Národnej kultúrnej pamiatky. Používateľ knižnice si však môže pozrieť len 144 zdigitalizovaných titulov, pretože niektoré exempláre sú defektné a nie je možné ich plnohodnotne zdigitalizovať, a pár exemplárov sú duplicity, ktoré nedigitalizujeme. Je obdivuhodné, že Adamovi Chalupkovi, kňazovi v Hornej Lehote, sa z jeho skromných prostriedkov podarilo vytvoriť knižnicu, ktorej až tretinu tvoria diela 16. storočia zastúpené autormi ako Luther, Melancton, Hugo Grotius, Chemnitz, Sleidan, Creuziger a iní. Ide predovšetkým o náboženských protestantských autorov, pretože Adam Chalupka bol evanjelický kňaz a svoje povolanie a presvedčenie bral naozaj vážne. Nájdeme tu viacero diel od otca reformácie Martina Luthera vrátane jeho *Haus Postilly*, ktorú máme vo viacerých zväzkoch a vydaniach, ako aj diela Filipa Melanctona, ktorý prvý sformuloval luteránske učenie a dal mu filozofický a teologický základ. Máme tiež niekoľko zväzkov Chemnitzovho komentára k Tridentnému koncilu či významné dielo Leonharda Huttera *Concordia Concors*, ktoré pozná každý dobrý protestant. Mimoriadne vzácna je tzv. Benátska Biblia, teda Biblia česká vytlačená v Benátkach roku 1506. Nadviazala na Bibliu pražskú a Bibliu kutnohorskú, ktoré vyšli ešte v 15. storočí a spolu s menovanými Bibliami patrí medzi prvé tlače v češtine.*“

O Adamovi Chalupkovi vieme, že konzekventne študoval všetky dostupné tituly protestantskej spisby. Zároveň bol aj znalcom kvalitnej odbornej historickej literatúry, o čom v *Chalupkiane* svedčia „*komentáre Julia Caesara k vojne s Galmi, diela autora slávnej vojny židovskej Josefa Flavia a Cellaria, z neskorších období napríklad aj Millotove *Universal historie alter, mittler und neuer Zeiten* (vydané vo Viedni roku 1794). K vzácnym titulom 16. storočia patria aj diela Josefa Flavia *Opera*, Euripidove *Tragédie* a iné. Keď si predstavíme chudobného kňaza*

a učiteľa v Hornej Lehote, ktorý sa zaoberá najmä bylinkami a liečiteľstvom, je neuveriteľné, koľko vzácností nájdeme v jeho knižnici a čo všetko čítal. Okrem už spomínaných klenotov sú to aj jazykovedné a filozofické tituly – napríklad slávne dielo Immanuela Kanta *Vorlesungen über die philosophische Religionstheorie* (vydané v Lipsku roku 1817), diela Ciceróna, Lessinga či Dobrovského.“

Oproti iným historickým bibliotékam (napríklad Samuela Rešetku) neobsahuje Chalupkiana veľa slovacík, „len pár slovenských periodík (*Sollenia* a *Papánkove Compendium historia gentis Slavae Trnava 1793*). Žiadna iná osobná knižnica ale nemá také množstvo kvalitnej odbornej literatúry so zameraním na najvzácnejšie tlače 16. a 17. storočia. Na tejto knižnici tiež vidíme, aké dôležité je si knihy podpísať, lebo iba na základe podpisu ‚Adami Chalupka‘ bolo možné zrekonštruovať časť Chalupkiany. Ostatné nepodpísané knihy zostávajú rozptýlené vo fonde SNK bez väčšej nádeje na identifikáciu“, uzatvára Jana Cabadajová rozprávanie o Chalupkiane, ktorá bola v roku 2015 zdigitalizovaná a sprístupnená na štúdium odbornej i laickej verejnosti.

ZÁVEROM

„Pravde žil som, krivdu bil som, verne národ svoj ľúbil som.“ Tento epitaf na tvorcovom náhrobnom kamene voľakedy poznali azda všetci školopovinní. Dnes je to možno pre mnohých posledná vedomosť (ak nerátame názvy najznámejších básní) o autorovi, ktorá ostala v ich zaneprázdnenej myšli z detských a mládežníckych liet. Faktom navždy zostane, že na kľúčových Chalupkových textoch vyrástlo mnoho generácií Slovákov. Ich prostredníctvom prišli do kontaktu s našou históriou, cibrili si nimi vzťah a zmysel pre krásu reči, pre ľahkonohosť a súčasne všemocnosť fantázie, pre príbeh, od ktorého sa nedá odtrhnúť. Hoci Chalupkovi vyšla za života iba jediná, aj to útla básnická knižka, nie v kvantite tkvie jeho univerzálny odkaz, hlboké umelecké, mravné a osobnostné posolstvo. Bol veľkým bardom malého národa a trochu i hrdinom v jednej osobe, spevom a činom v súzvuku, legendou a skutočnosťou v harmónii.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- BORGUEOVÁ, Jana. 1983. *Samo Chalupka 1812 – 1883*. Zborník. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica – Bratislava : ERPO 1983. 313 s.
- BRTÁŇ, Rudo. 1979. Chronológia autorovho života a diel. In *Chalupka, Samo. Dielo*. Bratislava : Tatran 1979, s. 257 – 270.
- BRTÁŇ, Rudo. 1979. Poézia básnika Sama Chalupku. In *Chalupka, Samo. Dielo*. Bratislava : Tatran 1979, s. 9 – 19.
- CABADAJOVÁ, Jana. 2021. [Online]. Dostupné na internete <http://dikda.eu/historicka-kniznica-adama-chalupku-julius-caesar-i-benatska-biblia/>.
- DORČÁKOVÁ, Mária. 1983. *Dielo Sama Chalupku. Personálna bibliografia*. Prešov : Štátna vedecká knižnica 1983. 44 s.
- ĎUROVIČ, Ján. 1947. *Tvorba Sama Chalupku so zreteľom na duchovnú poéziu*. Martin : Matica slovenská 1947. 153 s.
- MINÁČ, Vladimír. 1986. *Portréty*. Bratislava : Smena 1986, s. 61 – 64.
- MOCKO, Ján. 1897. Rod Chalupkovcov. In *Slovenské pohľady*, roč. 17, č. 3, s. 129 – 136.
- Literárny archív Slovenskej národnej knižnice Martin – rukopisná pozostalosť, obrazová dokumentácia.
- PIŠÚT, Milan. 1974. Dielo Sama Chalupku a jeho miesto v poézii národného obrodovania. In *Chalupka Samo. Mor ho! a iné*. Bratislava : Tatran 1974, s. 103 – 122.
- PLINTOVIČ, Ivan. 2013. *Štyri medailóny: Samo Chalupka, Andrej Sládkovič, Janko Král, Ján Botto*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2013, s. 8 – 15. ISBN 978-80-89388-50-9.
- RENDLOVÁ, Jana. 1983. *Samo Chalupka 1812 – 1883: Medailón o životě a díle*. Praha : Městská knihovna 1983, 10 s.

Bibliografia diel „Baumgarten“ – Štepná Zahrada (1741 – 1914)

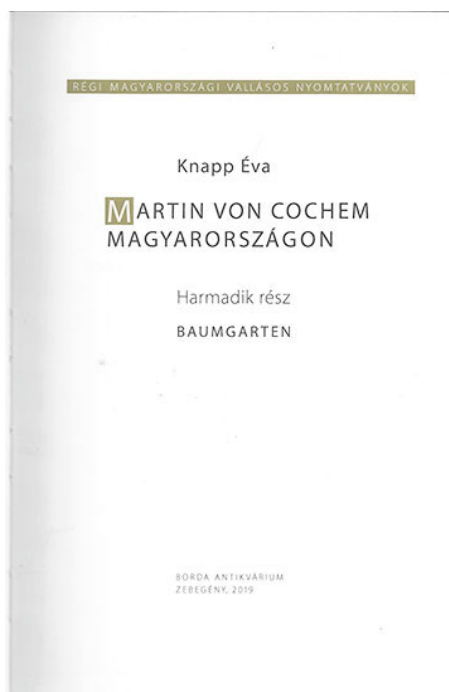
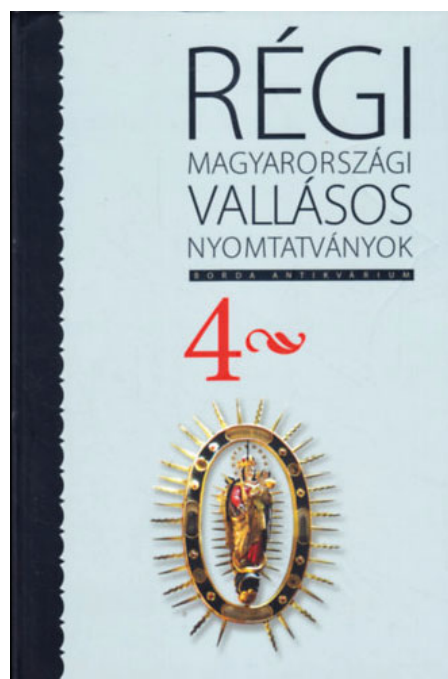
Martin von Cochem

Régi Magyarországi Vallásos Nyomtatványok 4. Red. Éva Knapp. Borda Antikvárium 2019.
ISSN 2064 7921, ISBN 978 963 8006 65 3.

Vydávanie bibliografií patrí medzi veľmi špecifický typ knižného trhu. Náročnosť prípravy takéhoto diela sa stupňuje tým viac, ak ide o bibliografické spracovanie historických tlačí. Vzhľadom na rozsah údajov, nároky na odbornú znalosť a úzky okruh záujemcov drvivú väčšinu týchto diel vydávajú z verejných zdrojov štátne inštitúcie, ako napríklad Slovenská národná knižnica (*Bibliografia územne slovacikálnych tlačí 19. storočia zv. I – VI.*, 2018). O to viac náš môže tešiť, ak okruh bibliografie slovacikálnej literatúry doplní svojím dielom zahraničný odborník v spolupráci so zberateľom a vydavateľom. V tomto prípade ide o Évu Knapp, renomovanú maďarskú odborníčku v oblasti starých tlačí, a Lajosa Bordu, zberateľa, antikvárnika a vydavateľa bibliofilii a bibliografií, ktorí v roku 2014 začali s vydávaním série bibliografií „Régi Magyarországi Vallásos Nyomtatványok“ (*Stará maďarská náboženská tlač*), pričom v roku 2019 uverejnili už štvrtý diel tejto bibliografie. Práve v tejto časti série ponúkajú komplexný prehľad problematiky diela „Baumgarten“ (*Štepná Zahrada*) od stredovekého autora náboženskej literatúry Martina von Cochem. Preklady diela „Baumgarten“ sa objavujú na území vtedajšieho Uhorska ojedinele v nemčine, ale výrazne častejšie v českom jazyku, resp. v slovakizovanej češtine s územne slovacikálnym miestom vydania (Trnava, Skalica, Bratislava, Levoča, Banská Bystrica, Prešov a i.).

Bibliografia komplexne opisuje všetky dostupné vydania v období od 1741 do 1914, pričom svojím rozsahom, spracovaním a materiálnym prevedením predstavuje vhodné doplnenie odborných znalostí každého slovenského zberateľa, historika, archivára a milovníka starých slovenských tlačí.

Daniel Kúth

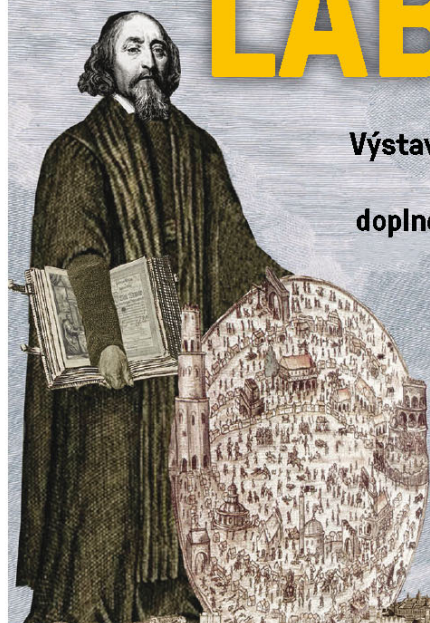

České centrum Bratislava
Velvyslanectvo České republiky na Slovensku
Slovenská národní knihnice

SNK

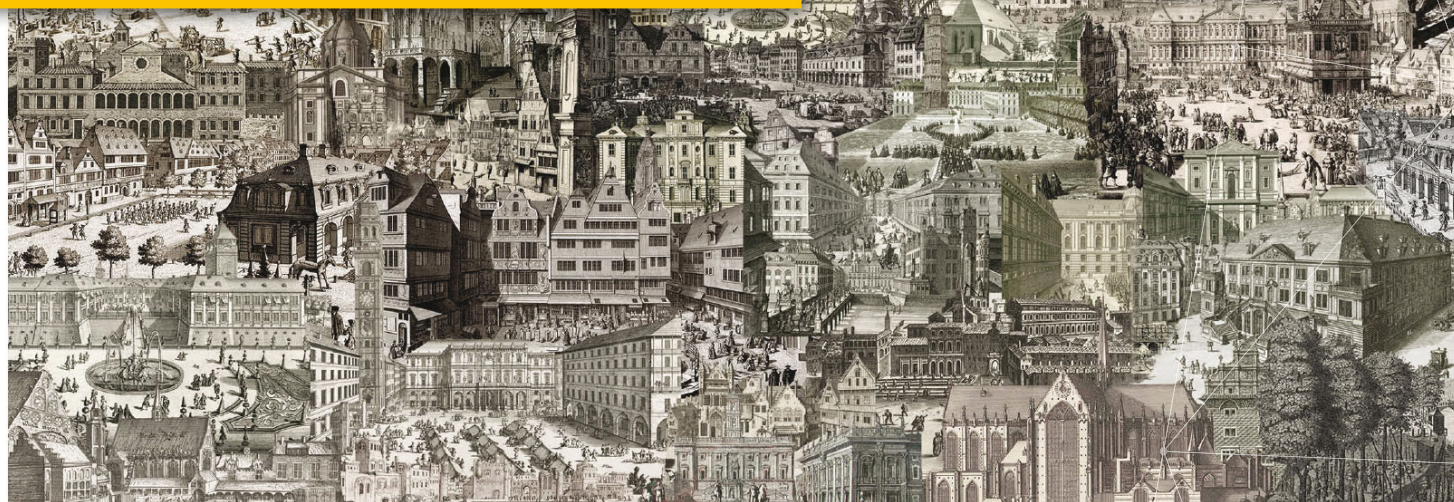
LABYRINT SVETA

Výstava nadčasových textov Jana Amosa Komenského
v kurátorském výběre Jaroslava Anděla
doplnená kolážovými ilustráciami Miroslava Huptycha

26. máj – 22. október 2023

Literárne múzeum SNK*, M. R. Štefánika 11, Martin

* Slovenská
národní
knihnice

ČESKÉ CENTRUM
BRATISLAVA

Velvyslanectví České republiky
v Bratislavě

